

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

Personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, liecības kā pierādījums

MAGISTRA DARBS

Autors: **Beate Rēdere**
Studenta apliecības Nr.: **br19009**

Darba vadītājs:
Prof., Dr. iur. **Kristīne Strada-Rozenberga**

RĪGA 2021

ANOTĀCIJA

Maģistra darbā tiek vērsta uzmanība uz konkrētu pierādījuma veidu – personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, liecībām un ar to saistīto problemātiku, īpaši kontekstā ar grozījumiem Krimināllikumā un Kriminālprocesa likumā, ar kuriem likumdevējs vēlējies stingri noteikt – ja liecini, tad tikai patiesi.

Darba mērķis ir apzināt problēmas saistībā ar personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pienākumu sniegt tikai patiesas liecības, izvērtēt, vai likumdevēja izvirzītais mērķis jaunieviestā regulējuma sakarā varētu būt objektīvi sasniedzams un līdzekļi atbilstoši, kā arī akcentēt normu piemērošanas problēmātiku praksē.

Pētījuma rezultātā autore norāda uz problēmjaudājumiem, kas saistīti ar grozījumiem attiecībā uz patiesu liecību sniegšanas pienākumu, potenciālajiem riskiem normas piemērošanā, kā arī gadījumiem, kad nelabvēlīgu seku paredzēšana ir objektīvi pamatota.

Atslēgvārdi: pierādījumi, liecības, persona, kurai tiesības uz aizstāvību, tiesības neliecināt, apzināti nepatiesas liecības

ANNOTATION

The master's thesis focuses on a specific type of evidence - the testimony of a person entitled to a defense, and related issues, especially in the context of the amendments to the Criminal Law and the Criminal Procedure Law, with which the legislator wanted to strictly impose - if testify, then only do it truthfully.

The aim of the work is to identify problems related to the obligation of a person entitled to a defence to provide only true evidence, to assess whether the goal set by the legislator in the context of the newly introduced regulation could be objectively achievable and appropriate, and to emphasize the problem of the application of these norms in practice.

In the result of the research, the author points out the issues related to the amendments regarding the obligation to provide true evidence, the potential risks in the application of these norms, as well as the cases where the anticipation of adverse consequences is objectively justified.

Keywords: evidence, testimony, person who has the right to a defense, the right not to testify, knowingly false statements

SATURS

IEVADS	5
1. LIECĪBAS KĀ PIERĀDĪJUMI KRIMINĀLPROCESĀ	8
1.1. Pierādījumu izpratne	8
1.2. Liecība kā pierādījumu veids kriminālprocesā; liecību veidi	14
2. PERSONA, KURAI IR TIESĪBAS UZ AIZSTĀVĪBU, IZPRATNE.....	27
2.1. Tiesības uz aizstāvību	27
2.2. Persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, Kriminālprocesa likuma izpratnē.....	30
3. PERSONAS, KURAI IR TIESĪBAS UZ AIZSTĀVĪBU, LIECINĀŠANAS POZITĪVAIS UN NEGATĪVAIS ASPEKTS, TO SAVSTARPĒJĀ MIJIEDARBĪBA UN PROBLEMĀTIKA.....	38
3.1. Tiesības neliecināt – tiesību saturs (tiesības klusēt, atteikties liecināt) un vispārīgais raksturojums.....	38
3.2. Tiesības sniegt liecības – tiesību saturs un vispārīgais raksturojums	43
3.3. Personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pienākums sniegt patiesas liecības	45
3.3.1. Mērķis un problemātika	45
3.3.2. Problemātika kontekstā ar tiesībām klusēt un atteikties liecināt.....	60
3.3.3. Ārvalstu krimināltiesiskais un kriminālprocesuālais regulējums.....	64
KOPSAVILKUMS	69
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS.....	72

IEVADS

Maldinošu un nepatiesu liecību sniegšana kriminālprocesā un cīņa pret to ir izsenis viens no procesiem, par ko tiek plaši diskutēts ne tikai Latvijā, bet arī citviet pasaulē.¹ Apzināti nepatiesu liecību sniegšana Latvijā ilgu laiku ir bijusi tikai liecinieku, cietušo, pārstāvju, kriminālprocesā aizskarto mantas īpašnieku un ekspertu atbildības laukā. Savukārt attiecībā uz personām, kurām ir tiesības uz aizstāvību, šis jautājums savu aktualitāti ieguva ar 2020. gada 11. jūnija grozījumiem Kriminālprocesa likumā un Krimināllikumā, kas no 2020. gada 6. jūlija paredzēja atbildību pastiprinošu apstākli noziedzīga nodarījuma izdarītājam, ja tas sniedzis apzināti nepatiesu liecību.

Ņemot vērā, ka liecība kā pierādījums uzskatāma par vienu no izplatītākajiem pierādījumu veidiem kriminālprocesā, visbiežāk arī neviens kriminālprocess nav iedomājams bez vienā vai otrā Kriminālprocesa likumā paredzētajā veidā iegūtām liecībām. Lai arī saskaņā ar Kriminālprocesa likumu nevienam pierādījumam neatkarīgi no tā veida nav iepriekš noteikta augstāka ticamības pakāpe kā jebkuram citam,² tomēr liecība ir atzīta kā tāds pierādījums, kura izvērtēšanai nepietiek vien ar vispārīgiem izvērtēšanas kritērijiem un vērā ņemami ir arī vairāki citi apstākļi, kas var ietekmēt liecības atbilstību faktiski notikušajam – liecinošās personas iezīmes, iespējamā ieinteresētība lietas iznākumā u.c.³ Arī prokurors M. Leja ir norādījis, ka liecība ir viena no būtiskākajiem un vienlaikus nedrošākajiem pierādījumiem.⁴

Autore darba ietvaros no attiecīgā temata pamatā skata aspektus par liecības kā pierādījuma izpratni, personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, jēdzienisko tvērumu, kā arī dažu fundamentālu tiesību saturu – tiesības uz aizstāvību, tiesības klusēt, neliecināt un sniegt liecības. Liels uzsvars darbā tiek likts tieši uz izmaiņām normatīvajā regulējumā saskaņā ar apzināti nepatiesu liecību sniegšanu, tā mērķi un problemātiku, taču skatīti tiek arī vairāki vispārīgi jautājumi par liecību būtību, kā arī to iegūšanas aspektiem.

Ierobežotā apjoma dēļ darbā netiek sniegts detalizēts skatījums par liecību vērtēšanu un pārbaudi, līdz ar to šie jautājumi tiek tikai daļēji iezīmēti apskatot problemātiku saistībā ar

¹ Latvijas Republikas tiesībsarga 2020. gada 24. janvāra vēstule Nr. 6-2/43 *Par grozījumiem Kriminālprocesa likuma 64. un 67. pantos*. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/504838F5E98FBAE8C22584FD004B8443?OpenDocument> [aplūkots 15.04.2021.]

² Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=107820> [aplūkots 07.02.2021.]

³ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 131. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniskā monogrāfija prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 451.lpp.

⁴ Leja M. Krimināllikuma 300. pants – gandrīz mirusi norma. 29. aprīlis, 2014, Nr. 17 (819).

personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, sniegtajām liecībām trešās nodaļas attiecīgajās apakšnodaļās.

Kā pētījuma mērķis tiek izvirzīts apzināt raksturīgākos problēmjaudājumus saistībā ar personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, sniegtajām liecībām, tai skaitā, bet ne tikai kontekstā ar tiesībām klusēt, neliecināt un likumdevēja noteikto pienākumu sniegt tikai patiesas liecības, izvērtēt, vai likumdevēja izvirzītais mērķis minēto grozījumu kontekstā varētu būt objektīvi sasniedzams, kā arī akcentēt potenciālo (un arī esošo) problemātiku tiesību normas piemērošanā praksē.

Darbs strukturēts trīs nodaļās. Pirmajā tiek aplūkota pamatjēdziena – pierādījums – izpratne, kā arī atklāta liecības kā viena no pierādījumu veidiem izpratne, tai skaitā, aplūkoti to veidi un iezīmēta problemātika saistībā ar tā sauktajām pašrocīgajām liecībām Kriminālprocesa likuma tiesiskajā ietvarā. Pētījuma otrajā nodaļā autore atklāj tiesību uz aizstāvību saturu, kā arī apskata personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, izpratni atbilstoši kriminālprocesuālajam regulējumam Latvijā. Savukārt trešajā nodaļā tiek pētīta problemātika saistībā ar personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, liecināšanas pozitīvo un negatīvo aspektu un to savstarpējo mijiedarbību, pastiprināti pievēršoties jautājumam par personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pienākumu sniegt tikai patiesas liecības, gadījumā, ja persona izvēlas liecināt.

Šī darba izstrādē izmantotas tādas zinātniski pētnieciskās metodes kā analītiskā, vēsturiskā, sistēmiskā, gramatiskā un salīdzinošā. Analītisko metodi autore izmanto gan pētot normatīvo regulējumu, gan dažādu veidu juridisko praksi, gan arī citus tiesību avotus. Vēsturiskā metode tiek izmantota aplūkojot, kā laika gaitā mainījusies un attīstījusies pamatjēdzienu izpratne tiesību literatūrā dažādu tiesībzinātnieku vidū, kā arī mainījies tiesiskais regulējums normatīvajos aktos. Sistēmisko metodi autore darbā izmanto, pētot attiecīgos tiesību jautājumus vienlaikus no krimināltiesiskā un kriminālprocesuālā rakursa. Salīdzinošā metode darbā izmantota vairākos aspektos. Pirmkārt, salīdzinot tiesisko regulējumu attiecībā uz personu liecībām dažādos procesos, t.i., kriminālprocesā, civilprocesā un administratīvajā procesā. Otrkārt, salīdzinošā metode izmantota, vērtējot dažādos viedokļus, tai skaitā, bet ne tikai attiecībā uz grozījumiem normatīvajā regulējumā. Treškārt, darbā salīdzināts krimināltiesiskais un kriminālprocesuālais regulējums vairākās citās Eiropas valstīs.

No primārajiem tiesību avotiem pētījumā izmantoti gan starptautiskie, gan nacionālie normatīvie akti, gan arī virkne ārvalstu normatīvo aktu, kas ietver attiecīgās valsts krimināltiesisko un/vai kriminālprocesuālo regulējumu. Starp sekundārajiem tiesību avotiem, kas darbā izmantoti, ietilpst dažāda veida tiesību doktrīna, mācību grāmatas, likumu komentāri, periodika. Tāpat arī juridiskā prakse, kas aptver ne vien tiesu praksi (gan ECT nolēmumus, gan nacionālo tiesu nolēmumus trīs instanču ietvaros), bet arī likumdošanas praksi (likumprojektu

anotācijas, Saeimas stenogrammas, Saeimas komisijas sēžu protokoli un audio protokoli), kam pētījuma ietvaros bija liela nozīme. Bez minētā darbā izmantotas arī rakstveida intervijas ar ārvalstīs (citviet Eiropā) praktizējošiem zvērinātiem advokātiem, kas palīdzēja gūt skaidrību saistībā ar normatīvo regulējumu ārvalstīs un sniedza kādu papildu komentāru attiecībā uz attiecīgo normu piemērošanu praksē.

1. LIECĪBAS KĀ PIERĀDĪJUMI KRIMINĀLPROCESĀ

1.1. Pierādījumu izpratne

Lai pievērstos padziļinātākai liecību jēdziena izpratnei kriminālprocesā, ir nepieciešams neliels ieskats pierādījuma kā fundamentāla pierādīšanas teorijas pamatjēdziena saturā.

Viens no būtiskākajiem jautājumiem kriminālprocesa teorijā ir – kas vispār ir pierādījumi. Līdzīgi kā ar pierādīšanas jēdzienu arī jēdziena “pierādījumi” izpratne nav bijusi vienveidīga un viennozīmīga. Lai arī padziļināti pierādījumu jēdziens šī darba ietvaros netiks pētīts un analizēts, tomēr autore atspoguļos pēdējos divos gadsimtos valdošos viedokļus par jēdziena izpratni, klasifikācijas veidiem un citiem cieši saistītiem jēdzieniem.

Aptuveni pusotru gadsimtu tiesību zinātnieku vidū valdīja viedoklis, ka par pierādījumiem ir uzskatāmi fakti. Šāda atziņa pirmo reizi tika atspoguļota 1827. gadā angļu filozofa un jurista Dž. Bentama publicētajā grāmatā par tiesu pierādījumiem. Divdesmitā gadsimta septiņdesmitajos gados Krievijā radās jauns viedoklis, kas stingri noteica, ka pierādījumi ir nevis fakti, bet gan ziņas par faktiem. Neskatoties uz to, Latvijas tiesībzinātnieku vidū vienprātība šajā jautājumā nepastāvēja vēl ilgus gadus līdz konkrētais jautājums formāli tika atrisināts,⁵ pierādījumu definīciju iekļaujot 2005. gada 21. aprīlī pieņemtajā jaunajā Kriminālprocesa likumā, precīzāk tā 127. pantā, un nosakot, ka pierādījumi ir ziņas par faktiem.

Taču, kā jau tika minēts, pilnīgas vienprātības šajā jautājumā nav vēl aizvien. Neskatoties uz apstākli, ka normatīvajos aktos Latvijā (ne vien Kriminālprocesa likumā, bet arī Civilprocesa likumā un Administratīvā procesa likumā) par pierādījumiem tika atzītas ziņas par faktiem, profesors Reinhards Dombrovskis, kurš, kā pats arī ir atzinis, pavisam iespējams, uz raksta tapšanas brīdi ir arī vienīgais zinātnieks Latvijā ar šādu nostāju, pretēji tam uzskata, ka pierādījumi ir tikai fakti. R. Dombrovskis to pamato ar uzskatu, ka fakts vienmēr ir notikuma un domas par to vienotība.⁶

R. Dombrovskis pamatā uzskata, ka pamats viedokļu dažādībai ir tas, ka viena viedokļa piekritēji risina šo problēmu formālās loģikas ietvaros (pierādījumus definējot kā ziņas par faktiem), savukārt otri – ar dialektiskās loģikas palīdzību, ko pats R. Dombrovskis, būdams diezgan kategorisks, atzīst par vienīgo pareizo pieeju. To savukārt profesors pamato ar to, ka dialektiskā loģika esot augstāka veida loģika. Tāpat arī viens no argumentiem balstās uz to, ka fakti ir izzinātie jeb noskaidrotie fakti, un tiem jau ir domas forma, citiem vārdiem sakot, fakts

⁵ Dombrovskis R. Par pierādījumu izpratni kriminālprocesā. Jurista Vārds, 31. oktobris, 2006, Nr. 43 (446)

⁶ Ibid.

kā reāls notikums vai ziņas par to pieder jau pagātnei un, ieejot cilvēka izzinošās darbības sfērā, tie iegūst domāšanas formu. Papildus tam viņš norāda, ka par faktiem cilvēks nevar domāt, ja šie fakti nav pārvērsti domās par tiem.⁷

Tiesīzinātnieks M. Strogovičs savukārt bija tā virziena atbalstītājs, kas nosaka, ka pierādījumi ir gan fakti, gan līdzekļi šo faktu pierādīšanai, kas daļēji saskan ar jau apskatīto R. Dombrovska ideju. Proti, atbilstoši šādam uzskatam, pirmkārt, tie ir fakti, pamatojoties uz kuriem konstatē nozieguma esamību vai neesamību, personas vainu vai nevainīgumu tā izdarīšanā, un citus apstākļus lietā, no kuriem atkarīga šīs personas atbildības pakāpe. Otrkārt, tie ir likumā paredzēti avoti, no kuriem izmeklēšana un tiesa iegūst ziņas par lietā nozīmīgiem faktiem un ar kuru palīdzību šos faktus konstatē.⁸

Pieņemot Kriminālprocesa likumu 2005. gadā, tajā tika nostiprināta R. Dombrovska kritizētā ideja par pierādījumiem kā ziņām par faktiem. Uz šo brīdi saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 127. panta pirmo daļu pierādījumi kriminālprocesā ir jebkuras likumā paredzētajā kārtībā iegūtas un noteiktā procesuālajā formā nostiprinātas ziņas par faktiem, kurus kriminālprocesā iesaistītās personas savas kompetences ietvaros izmanto pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo apstākļu esamības vai neesamības pamatošanai.

Šobrīd Kriminālprocesa likumā nostiprinātās izpratnes pamatā ir Maskavas profesora V. Dorohova 1973. gadā paziņotā ideja, ka cilvēka galvā ir tikai ziņas, nevis fakti, tāpēc pierādījumi ir ziņas par faktiem, nevis paši fakti.⁹ Lai arī 2000. gadā Kriminālprocesa likuma terminu skaidrojošās vārdnīcas autores Ā. Meikališa un K. Strada-Rozenberga par pierādījumiem runāja kā par faktiem, kas attiecas uz lietu un ir pieļaujami tajā, nedaudz vēlāk (vēl pirms Kriminālprocesa likuma izstrādes un pieņemšanas) K. Strada-Rozenberga, pievienojoties konceptuāli jaunajam viedoklim, norāda, ka “pierādījumu satura raksturojumam izmantojams nevis jēdziens “fakti”, bet “ziņas par faktiem”.¹⁰ Autore pievienojas šādai pieejai, atbalstot Kriminālprocesa likumā ietvertu pierādījumu izpratni un sniegto definīciju. Šo, autoresprāt, jo īpaši viegli iespējams attiecināt uz liecībām kā personisko pierādījumu. Personas liecības ir kādu faktu atspoguļojums mutiskā vai rakstiskā formā ziņu veidā. Persona par tai zināmiem apstākļiem vai faktiem var tikai un vienīgi izstāstīt, uzrakstīt, būtībā – paziņot par šiem personai zināmajiem faktiem (pieņemot, ka ziņas ir patiesas). Attiecīgi jāatzīmē, ka

⁷ Dombrovskis R. Kriminālprocesuālās pierādīšanas teorētiskie pamati. Rīga: Baltijas Starptautiskā akadēmija, 2013, 71.-72.lpp.

⁸ Строгович, М.С. Курс советского уголовного процесса. Т.1.- Москва: Наука, 1968, стр. 288-289.

⁹ Dombrovskis R. Vēlreiz par pierādījumu un pierādīšanas izpratni. Jurista Vārds, 17. janvāris, 2012, Nr.3 (702).

¹⁰ Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas teorija kriminālprocesā. Vispārīgā daļa. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2002, 242.lpp.

attiecībā uz pierādījumu izpratni bez jau minētajiem vēl pastāv viedoklis, ka pierādījumi ir gan fakti, gan ziņas par faktiem.¹¹

Nevar ignorēt, ka ne vien pierādījumu jēdziens, bet arī citi pierādīšanas teorijā ietilpstoši jēdzieni un to izpratne ir cieši saistīta ar paša pierādīšanas procesa izpratni, bez tam arī ietekmējot izpratni par pierādījumiem kā tādiem. Taču pirms pievērsties tiem, jāieziņē, kāds ir pierādījumu uzdevums kriminālprocesā atbilstoši Kriminālprocesa likumā ietvertajam regulējumam.

R. Dombrovskis ir norādījis, ka “ar pierādījumu palīdzību nevis tiek noskaidrota, bet gan tiek pamatota sabiedriski bīstamā nodarījuma un citu apstākļu esamība vai neesamība”¹², turklāt šāda ideja pamatā ir arī Kriminālprocesa likumā iekļautajam pierādījumu jēdzienam, nosakot, ka pierādījumus izmanto pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo apstākļu esamības vai neesamības pamatošanai.

Minēto viedokli, kā norāda K. Strada-Rozenberga, pastiprināja arī lielā vairumā Rietumeiropas un anglo-amerikāņu tiesību saimes autoru darbos paustie uzskati, proti, pārsvarā par pierādījumiem tiek runāts kā par informāciju/fakta izklāstījumu/materiāliem, kas vērsti uz pamatošanu, parādīšanu, pārliecināšanu.¹³ Attiecīgi ir skaidrs, ka, neskatoties uz sākotnējo ideju par pierādījumu būtību, tika viesta lielāka pārliecība, ka pierādījumi nav tikai izzināšanas procesa elements. Arī darba autore pievienojas šim viedoklim un atbalsta esošo Kriminālprocesa likumā ietverto pieeju pierādījumu izpratnei, kas tālāk darbā arī tiks detalizētāk pamatota.

Kā jau iepriekš tika minēts, pierādīšanas teorijā ietilpst vairāki savstarpēji saistīti jēdzieni, kuru izpratne neapšaubāmi ir atkarīga no pašas “pierādīšanas” izpratnes. Vieni no šiem jēdzieniem ir pierādījumi, pierādīšanas līdzekļi un pierādīšanas avoti.

Latvijā ilgstoši šie trīs jēdzieni tika uzskatīti par patstāvīgiem jēdzieniem. A. Liede savulaik stingri nodalījis visus minētos jēdzienus un skaidrojis katra jēdziena atšķirīgo izpratni. Profesors A. Liede ir izteicis, ka likums paredz zināmus noteiktus avotus, no kuriem pierādījumu faktus (šī brīža izpratnē – ziņas par faktiem) ir atļauts iegūt (liecinieki, cietušie, aizdomās turētie, apsūdzētie, eksperti, lietas un kompetentie dokumentu devēji), un nosauc arī pierādīšanas līdzekļus, t.i., to procesuālo formu, kādā no šiem avotiem iegūtie fakti (ziņas par

¹¹ Dombrovskis R. 2006, Nr. 43 (446)

¹² Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas teorijas pamatjēdzienu problemātika. Disertācija. Rīga: [b.i.], 2002, 115. lpp. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/3603/Strada_K_Pieradisanas_teorijas_pamatjedzienu_problematika_2002.pdf?sequence=1. [aplūkots 07.02.2021.]

¹³ Ibid, 116. lpp.

faktiem) jāiekļauj (liecinieku, cietušo, aizdomās turēto un apsūdzēto liecības, eksperta atzinumi, lietiskie pierādījumi, izmeklēšanas un tiesu protokoli un citi dokumenti).¹⁴

Tā profesors A. Liede par pierādījumiem uzskatīja faktus, ar pierādījumu avotiem apzīmēja likumā pieļautos avotus, no kuriem pierādījumu faktus iegūst, savukārt pierādījumu procesuālās nostiprinājuma formas dēvēja par pierādīšanas līdzekļiem.¹⁵ Ņemot vērā šī darba tēmu un ietvarus, jāmin arī tam atbilstošs un konkrēts piemērs, ko piedāvāja A. Liede saskaņā ar paša piedāvāto terminoloģiju, proti, pierādījums lietā – liecinieka sniegtā informācija, pierādīšanas līdzeklis – liecinieka liecība, pierādījumu avots – liecinieks.

Autoresprāt, viens no būtiskākajiem jautājumiem ir jēdzienu pierādījums un pierādīšanas līdzeklis savstarpējā mijiedarbība un sakarība.

Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālprocesa kodekss tā redakcijā uz 1984. gada 1. janvāri un nemainīgi arī līdz Kriminālprocesa likuma pieņemšanai (kopumā spēkā esošs no 1961. gada 1. aprīļa līdz 2005. gada 1. oktobrim) līdzās regulējumam, kas definē pierādījumus kā faktus, skaidri noteica, ar ko šie fakti ir konstatējami. Proti, par pierādīšanas līdzekļiem tika atzīti – liecinieku, cietušā, aizdomās turētā, apsūdzētā liecības, eksperta atzinumi, lietiskie pierādījumi, izmeklēšanas un tiesu protokoli, tehniskie līdzekļi un citi dokumenti.¹⁶

A. Liedes piedāvātā teorija, stingri nodalot minētos jēdzienus, īpaši liecināšanas kontekstā, jāatzīst par kritizējamu. Lai arī pats profesors A. Liede korekti ir norādījis, ka jāatceras, ka jebkuri fakti, ko likums nosauc par pierādījumiem, par tādiem tiek uzskatīti tikai tad, ja tie ir konstatēti likumā pieļautajā procesuālā kārtībā un “tiesu pierādījumus kā faktus nevar atraut no to izcelsmes un procesuālā noformējuma”, kam absolūti nevar nepiekrīst, tomēr tālāk A. Liede norāda, ka “pierādījumu avoti un pierādīšanas līdzekļi praktiski eksistē kā atsevišķas realitātes, kas pierādījumu izpratnes un lietojuma skaidrības labad arī jāklasificē.”¹⁷

Pēc autores domām, stingri nodalot šos trīs jēdzienus nepavisam netiek rasta skaidra pierādījumu izpratne un lietojamība. Jāmin, ka šobrīd Kriminālprocesa likumā pierādīšanas līdzeklis kā jēdziens nav ne definēts un pat ne minēts.

¹⁴ Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess (vispārīgā daļa) un tiesu pierādījumi. 1970. gadā publicētās grāmatas faksimilizdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2010, 285.lpp.

¹⁵ Ibid, 228.lpp.

¹⁶ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālprocesa kodekss. Rīga: “Avots”, 1985, 49. pants; Latvijas Kriminālprocesa kodekss. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002, 49. pants.

¹⁷ Liede A., 2010, 285.lpp.

Jāatzīmē, ka arī tas, ko agrāk shematiski iedalīja kā pierādīšanas līdzekļu veidus, pēc būtības šobrīd atbilst Kriminālprocesa likumā ietvertajiem pierādījumu veidiem, kas nošķirti pēc to procesuālās nostiprinājuma formas.¹⁸

Autoresprāt, pierādījuma jēdziens ir plašāks, nekā to dažbrīd vairāki autori mēģinājuši norādīt un pamatot. Proti, nav iespējams procesa virzītājam pamatot kāda fakta esamību vai neesamību, ja ziņas par faktiem nav attiecīgā procesuālajā formā nostiprinātas, un šis apstāklis pavisam tieši izriet no Kriminālprocesa likuma 127. pantā ietvertās pierādījumu definīcijas. Tādējādi var tikai pievienoties profesores K. Stradas-Rozenbergas viedoklim, ka faktiski tas, ko A. Liedes iespaidā bija pieņemts uzskatīt par pierādīšanas līdzekli, ir viens no pierādījuma sastāva elementiem – tā satura procesuālā nostiprinājuma forma. Līdz ar to arī autore pievienojas Rietumvalstu zinātnē dominējošajam uzskatam, ka pierādījums ir satura un tā procesuālās formas vienotība.¹⁹

Ņemot vērā, ka pierādījums atbilstoši tā funkcijai ir pamatošanas līdzeklis,²⁰ tad atkārtoti minot to, ka procesuālā nostiprinājuma forma ir pierādījuma kā vienuma neatņemama sastāvdaļa, nebūtu pamata runāt par pierādījumu kā tikai ziņām par faktu kā pamatošanas līdzekli. Proti, tikai ziņas par faktu, ja tās nav attiecīgi procesuāli nostiprinātas, nekādā veidā nevar būt līdzeklis, ar ko normatīvajos aktos paredzētajā kārtībā pamato kāda apstākļa esamību vai neesamību. Līdz ar to, autoresprāt, vēlreiz apstiprinās objektīvs pamats pierādījuma un pierādīšanas līdzekļa jēdzienus nenoskirt kā divus patstāvīgus. Vēl jo vairāk – pēc autores domām, pierādīšanas līdzeklis pēc būtības ir tas pats pierādījums, jo ne viens ne otrs pats par sevi (ja pieņem, ka tie ir nošķirami), nevar būt par “rīku” kaut kā pamatošanai bez kādas no tam neatņemamajām sastāvdaļām – procesuālās nostiprinājuma formas vai satura (ziņām). No juridiskajā literatūrā visbiežāk izteiktajām atziņām var secināt, ka bieži vien, kad tiek lietots jēdziens “pierādīšanas līdzeklis”, tiek domāts tikai par iegūto ziņu nostiprinājumu formu, šķietami nevērsot uzmanību tā saturam un ko šis “līdzeklis” pierāda jeb pamato.

Bez tam, autoresprāt, vērtīgi būtu pieminēt, ka mulsinoša šķiet arī nevienveidība tiesību nozarē kopumā, proti, salīdzinot šī brīža Kriminālprocesuālo regulējumu ar, piemēram,

¹⁸ Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. 2. labotais un papildinātais izd. Rīga: “Raka”, 2000, 197.lpp.

¹⁹ Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas teorijas pamatjēdzienu problemātika. Disertācija. Rīga: [b.i.], 2002, 119. – 120.lpp. Pieejams:

https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/3603/Strada_K_Pieradisanas_teorijas_pamatjedzienu_p_robematika_2002.pdf?sequence=1. [aplūkots 07.02.2021.]

²⁰ Strada-Rozenberga K. . Komentārs Kriminālprocesa likuma 127. pantam. Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniskā monogrāfija prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 430.lpp.

normatīvo regulējumu Civilprocesa likumā, kurā diezgan strikti ir nodalīti pierādījuma un pierādīšanas līdzekļa jēdzieni.²¹

Autoresprāt, būtisks un plaši diskutējams vēl būtu jautājums, kurā brīdī pierādījums vispār kļūst par pierādījumu. Pamatā tiesībzinātnieku starpā ir viedoklis, ka tas pavisam noteikti nav to ziņu iegūšanas brīdis.²² Tam autore arī pilnībā pievienojas, jo tikai iegūstot ziņas izmeklēšanas ietvaros, vēl nepavisam nav skaidrs, vai, piemēram, šīs ziņas vispār ir derīgas kaut kā pamatošanai konkrētā kriminālprocesa ietvaros un vai tās ir izmantojamas no pierādījumu pieļaujamības viedokļa, tāpat arī jāņem vērā vairāki citi aspekti. Kā jau iepriekš tika minēts, tas ir izzināšanas process, kas no pierādīšanas (kādu apstākļu pamatošanas ar pierādījumiem) stingri jānošķir.

Pastāv pamatots uzskats, ka pierādījums kā ziņas par faktu procesuāla pierādījuma statusu iegūst ar tā procesuālu nostiprinājumu (pieņemot, ka tās ir pieļaujamas – likumā paredzētajā kārtībā iegūtas ziņas), kam autore arī viennozīmīgi pievienojas, taču jautājumu raisa ziņu ticamības aspekts. Proti, jādomā, vai likumā paredzētajā kārtībā iegūtās un noteiktā procesuālā formā nostiprinātās ziņas par faktiem ir uzskatāmas par pierādījumiem vēl pirms ir pārbaudīta šo ziņu ticamība. Kriminālprocesa 127. panta otrās daļas regulējums nosaka, ka tikai ticamas, attiecināmas un pieļaujamas ziņas par faktiem kā pierādījumus var izmantot kriminālprocesā iesaistītās personas, vienlaikus tomēr liekot noprast, ka pierādījumi, lai arī neizmantojami pierādīšanā kādas pazīmes trūkuma dēļ, jebkurā gadījumā dēvējami par pierādījumiem.

Vēl attiecībā uz pierādījumiem R. Dombrovskis ir norādījis: “Vai tiešām liecinieka, cietušā, aizdomās turētā, apsūdzētā liecības vai eksperta atzinums ir pierādījums krimināllietā? Protams, ka nē. Šā apgalvojuma autori uzskata, ka ziņu nesēji vai avoti ir pierādījumi krimināllietā.”²³

Autore nepiekrīt šim apgalvojumam. Šeit jānorāda, ka, atzīstot pašu liecinošās personas liecību par pierādījumu, nevar apgalvot, ka automātiski tiek uzskatīts, ka pierādījums ir ziņu nesējs vai avots. Ņemot vērā iepriekš atspoguļoto viedokli, proti, ka pierādījums ir satura un procesuālās formas vienotība, tad, piemēram, liecība, kas sevī apvieno gan konkrētas ziņas par faktiem, gan to, ka tās ir nostiprinātas procesuāla dokumenta, piemēram, pratināšanas protokola formā, nav uzskatāma tikai par ziņu nesēju vai avotu, tādējādi R. Dombrovskas kategoriskais apgalvojums nešķiet pamatots.

²¹ Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts 14.10.1998. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums> [aplūkots 08.02.2021.]

²² Sk. Dombrovskis R., 2013, 83.-85.lpp.

²³ Dombrovskis R., 2013, 79.lpp.

Lai arī darba ietvaros šādai pierādījumu klasifikācijai netiks pastiprināti vērsta uzmanība un netiks vērtēta arīdzan ar to saistītā problemātika, turpmākajās nodaļās skaidrākai liecības kā pierādījuma izpratnei būs nepieciešama atsauce uz konkrētās grupās ietilpstošajiem veidiem. Līdz ar to būtu vērtīgi atspoguļot pierādījumu klasifikācijas modeli, ko savulaik juridiskajā literatūrā nostiprinājis A. Liede. Jānorāda, ka konkrētais modelis aktualitāti nav zaudējis arī mūsdienās. Attiecīgi pierādījumi pamatā tiek iedalīti šādās grupās:

- 1) tiešie un netiešie;
- 2) sākotnējie un atvasinātie;
- 3) lietiskie un personiskie;
- 4) apsūdzotie un attaisnojošie.²⁴

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 127. pantu kriminālprocesā iesaistītās personas kā pierādījumus var izmantot tikai ticamas, attiecināmas un pieļaujamas ziņas, respektīvi, ar šī brīža normatīvo regulējumu Kriminālprocesa likumā attiecībā uz pierādījumiem ir noteiktas trīs to pazīmes jeb īpašības – ticamība, attiecināmība, pieļaujamība (Kriminālprocesa likuma 128., 129., 130. pants). Tas nozīmē, ka neskatoties uz to, kādā procesuālā formā ziņas ir iekļautas, lai tās izmantotu pierādīšanā, tām jāatbilst noteiktām prasībām, proti, visām minētajām pazīmēm.²⁵ A. Liede savulaik bija norādījis tikai uz divām no tām – attiecināmību un pieļaujamību,²⁶ taču šobrīd nav šaubu, ka ir pamats runāt arī par ticamību kā vienu no pierādījumu īpašībām.

1.2. Liecība kā pierādījumu veids kriminālprocesā; liecību veidi

Kriminālprocesa likums paredz vairākus konkrētus pierādījumu veidus un saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 131., 132., 133., 134., 135., 136. un 137. pantu tie ir: liecības, ekspertu un revidentu atzinumi, kompetentu institūciju atzinumi, lietiskie pierādījumi, dokumenti, elektroniskie pierādījumi un izmeklēšanas darbībās iegūtās ziņas.²⁷ Kā izriet no iepriekš minētā, liecības ir viens no pierādījumu veidiem kriminālprocesā, un pastāv iespējamība, ka tieši viens no izplatītākajiem.²⁸ Prokurors Māris Leja norāda, ka liecība ir viens no būtiskākajiem, bet reizē arī nedrošākajiem pierādījumiem, jo dažādu iemeslu dēļ var neatbilst realitātei.²⁹

Šobrīd normatīvais regulējums Kriminālprocesa likumā nosaka, ka “par pierādījumu kriminālprocesā var būt ziņas par faktiem, ko savā liecībā pratināšanas vai aptaujas laikā sniedz

²⁴ Liede A., 2010, 283.lpp.

²⁵ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 127. pantam. 2019, 432.lpp.

²⁶ Liede A. 2010, 235.lpp.

²⁷ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 127. pantam. 2019, 431.lpp.

²⁸ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 131. pantam. 2019, 447.lpp.

²⁹ Leja M. 2014, Nr. 17 (819).

persona par kriminālprocesā pierādāmajiem apstākļiem un ar tiem saistītajiem faktiem un palīgfaktiem”.

Liecība ir personisks pierādījums, proti, liecinošā persona var būt lietā noderīga tieši ar tās rīcībā esošo saturisko informāciju,³⁰ citiem vārdiem sakot, persona dalās ar to informāciju, kas tai zināma. Attiecībā uz klasifikācijas grupu – sākotnējie un atvasinātie pierādījumi – liecības var būt gan sākotnējs, gan atvasināts pierādījums, atkarībā no tā, vai liecinošā persona liecina par faktiem, kurus uztvērusi pati vai kāda cita persona, no kuras gūta konkrētā informācija.³¹ Attiecībā uz šo aspektu, lai arī šobrīd nav īpašu ierobežojumu attiecībā uz atvasinātu pierādījumu izmantošanu pierādīšanā, jāmin, ka savulaik Kriminālprocesa kodeksa 52. pants noteica, ka, ja liecinieku liecības ir pamatotas uz citu personu izteikumiem, šīs “citas” personas ir jānopratina. Tādējādi šādas liecības izmantojamas bija tikai gadījumos, kad nopratināts tika arī sākotnējais avots. Tāpat arī kodekss paredzēja, ka “nevar uzlūkot par pierādījumu liecības, kas pamatotas uz ziņām, kuru avots nav zināms”.

K. Strada-Rozenberga, komentējot Kriminālprocesa likuma 127. pantu, norāda, ka šāda nostādne būtu jāievēro, neskatoties uz to, ka šāda norma Kriminālprocesa likumā iekļauta nav. Tādējādi atvasinātas liecības kā pierādījuma izmantošanas gadījumā būtu jāievēro gan, ka tā nav izmantojama, ja pirmavots vispār nav zināms jeb ziņas uzskatāmas par baumām, gan arī tas, ka būtu jānopratina arī pirmavots, ja tas ir zināms un ir pieejams, t.i., nav miris, nezināmā prombūtnē vai pastāv citi objektīvi apstākļi, kāpēc tas nav iespējams.³² Autore pievienojas šādam viedoklim un norāda, ka būtībā nav redzams objektīvs pamats šādu normu iekļaušanai Kriminālprocesā, nosakot šādu kārtību par obligātu, taču tas pavisam noteikti veicinātu pilnīgāku izmeklēšanu un patiesības noskaidrošanu. Neskatoties uz to, apstākļi, ka liecība iegūta no pirmavota, neizslēdz liecības izmantošanu, kas iegūta no atvasināta avota. Tāpat arī jāpiekrīt, ka nav pamata uzskatīt, ka no atvasināta avota iegūtā liecība būtu mazāk ticama. “Ticamība izvērtējama kopsakarā ar citiem pierādījumiem, savukārt izmantošanas nepieciešamība atkarīga no konkrētās lietas apstākļiem.”³³

Par liecību var runāt dažādos aspektos. Vairumā gadījumu par liecību dēvē to informāciju/ziņas, ko persona sniedz pratināšanas (vai citas izmeklēšanas darbības) laikā. Pēc autores domām, runājot par “liecības sniegšanu”, šajā kontekstā liecība nav uzskatāma par pierādījumu, jo tās saturs jeb ziņas nav vēl nedz procesuāli nostiprinātas, nedz pārbaudītas (tās

³⁰ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 127. pantam. 2019, 435.lpp.

³¹ Ibid, 434.lpp.

³² Ibid, 435.lpp.

³³ Ibid.

var būt nederīgas, nepatiesas u.tml.). Vienlaikus liecības ir arī pierādījums, proti, ziņas par faktiem, ko iespējams izmantot konkrētu apstākļu pierādīšanai.

Kā norādīts Kriminālprocesa likuma 131. panta komentāros, liecības no citiem pierādījumiem atšķiras ar to, ka satur liecinošās personas pašas stāstījumu par pierādīšanas priekšmetā ietilpstošiem faktiem. Komentējot minēto pantu, profesore K. Strada-Rozenberga norāda uz, autoresprāt, ļoti būtiskiem liecību raksturojošiem elementiem, proti, liecības kriminālprocesa gaitā var tikt iegūtas vairākkārt, kā arī tās var mainīties, proti, liecībām kā pierādījumam nav raksturīgs nemainīgums, kā tas ir citiem pierādījumiem kriminālprocesā.³⁴ Šī darba ietvaros tiks detalizētāk aplūkotas arī problēmas praksē, kas saistītas ar personas, kurai tiesības uz aizstāvību, liecību maiņu un šī apstākļa ietekmi uz pierādījumu vērtēšanu.

Lai detalizētāk apskatītu liecību kā pierādījumu, jāpievēršas arī raksturīgākajiem liecības kā pierādījuma klasifikācijas/iedalījuma veidiem.

Tāpat kā pierādījumus vispārīgi, tā arī liecības var izdalīt pēc to iegūšanas avota (precīzāk – faktisko ziņu iegūšanas avota). Atbilstoši A. Lienes piedāvātajam konceptam liecības kā pierādījumi iegūstami no šādiem avotiem: liecinieka, cietušā, aizdomās turētā, apsūdzētā.³⁵ Vispārīgi liecību avots ir liecinošā persona. Savukārt liecinošā persona ir persona, kas sniedz liecības ar liecību sniegšanu saistītā izmeklēšanas darbībā, vienā no šādiem procesuālajiem statusiem: liecinieks, cietušais, persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pārstāvis, aizskartās mantas īpašnieks, eksperts/revidents.³⁶ Attiecīgi liecības vai, precīzāk – ziņas, iegūstamas no personām visos nupat minētajos procesuālajos statusos.

Šobrīd kriminālprocesā liecinošās personas ir iedalāmas arī šādās grupās:

- 1) personas, no kurām liecības ir iegūstamas bez ierobežojumiem;
- 2) personas, no kurām liecības nav iegūstamas vispār vai par noteiktu jautājumu loku;
- 3) personas, kuras drīkst pratināt vai citādā veidā iegūt no viņām liecības, bet kurām ir tiesības atteikties no liecību sniegšanas vai klusēt.³⁷

Minētajiem iedalījumu veidiem ir nozīme, jo šī darba ietvaros īpaši netiks vērsta uzmanība uz liecinieku, cietušo, pārstāvju, aizskartās mantas īpašnieku un eksperta/revidenta liecībām, bet gan apskatīti problēmjaudājumi tieši saistībā ar personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, liecībām dažādos tās statusos vispārējā kārtībā veikta kriminālprocesa ietvaros, attiecīgi pievēršoties problēmjaudājumiem saistībā ar personas, pret kuru uzsākts kriminālprocess, aizturētā, aizdomās turētā un apsūdzētā liecībām. Secīgi uz minēto attiecas tā

³⁴ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 127. pantam. 2019, 435.lpp.

³⁵ Liede A., 2010, 285.lpp.

³⁶ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 131. pantam. 2019, 447. lpp.

³⁷ Ibid, 448.lpp.

liecinošo personu grupa, kuras drīkst pratināt vai kādā citādā veidā iegūt no viņām liecības, bet kurām ir tiesības atteikties no liecību sniegšanas vai klusēt.

Svarīgi gan uzsvērt uz jau iepriekš pieminēto apstākli, proti, ka pareizāk gan būtu runāt par šiem “pierādījumu avotiem” kā “faktisko ziņu avotiem”, taču liecību kontekstā, autoresprāt, var runāt arī par liecību avotiem, jo liecība, kā jau iepriekš tika minēts, nav tikai pierādījums kā ziņu par faktiem un to procesuālās nostiprinājuma formas vienotība, bet arīdzan tikai personas sniegtās ziņas, kas vēl pierādījuma statusu nav guvušas.

Salīdzinot ar citiem procesiem Latvijā, proti, administratīvo procesu un civilprocesu, kriminālprocess ir specifisks ar to, ka tajā visas iesaistītās personas ir tiesīgas sniegt liecības, tas ir, darīt zināmu par pašai personai zināmiem faktiem vai apstākļiem, un šīs ziņas būs atzīstamas par liecībām, kas izriet no nupat minētā par liecinošajām personām. Savukārt civilprocesā atbilstoši Civilprocesa likuma noteikumiem liecības sniedz tikai liecinieki.³⁸ Savukārt puses un trešās personas civilprocesā liecības to klasiskajā izpratnē nesniedz – ziņas par faktiem saskaņā ar Civilprocesa likuma 104. pantu tiek ietvertas pušu paskaidrojumos, kas vispirms tiek iesniegti tiesā rakstveidā un vēlāk mutvārdos tiesas sēdē.³⁹

Turklāt civilprocesā par liecībām ir atzīstamas tikai personīgi (mutiski) tiesā dota liecība. Rakstveida “liecībai”, pretēji Kriminālprocesa likumā ietvertajai pieejai, nav liecības statusa, pat ja liecinieks objektīvu apsvērumu dēļ nevar ierasties tiesā.⁴⁰

Tāpat šis jautājums reglamentēts arī administratīvā procesa tiesībās. Administratīvā procesa likumā stingri nošķirti ir administratīvā procesa paskaidrojumi no liecībām. Administratīvā procesa likuma 20. nodaļa aptver administratīvajā procesā pierādīšanā izmantojamos pierādīšanas līdzekļus. Jāpiebilst, ka atsevišķs jautājums, kas būtu izceļams, ir krasi atšķirīgā pierādījumu un pierādīšanas līdzekļu izpratne administratīvajā procesā (un tāpat arī civilprocesā) un kriminālprocesā.

Līdz ar to, neatspoguļojot šo problēmjautājumu detalizēti, jānorāda vismaz galvenais apsvēruma – administratīvajā procesā kā lietas dalībnieku paskaidrojumi, tā liecinieku liecības uzskatāmas nevis par pierādījumiem, bet tieši par pierādīšanas līdzekļiem. Šeit jāņem vērā, ka administratīvā procesa tiesībās valda uzskats, ka pierādīšanas līdzeklis kā forma ir nošķirams

³⁸ Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts 14.10.1998. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums> [aplūkots 15.02.2021.]

³⁹ Rozenbergs J., Torgāns K. Komentārs Civilprocesa likuma 104. pantam. Grām.: Civilprocesa likuma komentāri. I daļa (1. – 28. nodaļa). Sagatavojis autoru kolektīvs Prof. K. Torgāna zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2011, 286.lpp.

⁴⁰ Ibid, 292.lpp.; sk. arī LR Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 1997. gada 12. februāra spriedumu lietā Nr. SKC-36. Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 1997. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 1998, 946.-948.lpp.

no pierādījuma satura.⁴¹ Šajā tiesību apakšnozarē viens no otra tiek nošķirti arī tādi pierādīšanas līdzekļi kā paskaidrojumi un liecības. Administratīvā procesa likuma 161. pants nosaka, ka administratīvā procesa dalībnieka paskaidrojumi, kas satur ziņas par faktiem, uz kuriem pamatoti viņa prasījumi vai iebildumi, atzīstami par pierādījumiem, ja tos apstiprina citi pārbaudīti un novērtēti pierādījumi. Savukārt aiz šīs tiesību normas seko 162. pants, kas kā pierādīšanas līdzekļi paredz liecinieku liecības, attiecīgi no šī izriet, ka liecības administratīvajā procesā sniedz tikai liecinieki. Tādējādi iepretim kriminālprocesā pastāvošajam plašajam liecinošo personu lokam, administratīvajā procesā un civilprocesā par liecinošajām personām atzīstami tikai un vienīgi liecinieki.

Daļā Eiropas valstu personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, sniegtās ziņas, izteikumi, paskaidrojumi par lietas apstākļiem ir vērtējami kā liecības, taču dažos gadījumos likumdevējs ir terminoloģiski nošķīris tās no citu personu sniegtajām ziņām.

No aplūkoto valstu regulējuma,⁴² minot pāris piemērus, norādāms, ka, piemēram, Luksemburgā atbilstoši kriminālprocesuālajam regulējumam apsūdzētā persona nav uzskatāma par liecinošo personu, proti, tā neliecina jeb nesniedz liecības, bet gan tikai sniedz paziņojumus/izdara apgalvojumus ("*makes statements*" - angļu val.) saistībā ar savu aizstāvību. Līdzīgi arī Bulgārijā – saskaņā ar Bulgārijas kriminālprocesa kodeksa 115. pantu apsūdzētais ir tiesīgs sniegt paskaidrojumus/pamatojumu, kas būtu līdzvērtīgs civilprocesā un administratīvajā procesā esošajai izpratnei par liecībām, proti, paredzot liecības kā terminu tikai liecinieku sniegto ziņu kontekstā.⁴³

A. Liede jau savā laikā ir norādījis, ka aizdomās turētā liecības pēc priekšmeta un nozīmes būtiski atšķiras no liecinieka un cietušā liecībām. Kā raksta profesors, "viņa liecības attiecas galvenokārt uz viņa paša darbību un lomu noziegumā, kurā viņu tur aizdomās. Tāpēc aizdomās turētā liecībām ir spilgti izteikts aizstāvības līdzekļa raksturs".⁴⁴ Šis gan neapšaubāmi ir attiecināms uz visiem jau iepriekš uzskaitītajiem personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, statusiem, kuri detalizētāk aplūkoti otrajā nodaļā. Tiesību doktrīnā ir dots arī skaidrojums, ka "aizdomās turētā liecības ir tādas personas procesuāli nostiprināts liecinājums par faktiem un apstākļiem, kura aizturēta kriminālprocesuālajā likumdošanā paredzētajā kārtībā vai kurai pirms apsūdzības celšanas pielietots kāds drošības līdzeklis, sakarā ar ko viņa atrodas aizdomās

⁴¹ Bārdiņš G. Pierādījumi. VIII nodaļa. Autoru kolektīvs. Dr.iur. J. Briedes vispārīgā zinātniskā redakcija. Administratīvais process tiesā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2008, 305.lpp

⁴² skat. šī darba 3.3.3. apakšnodaļu.

⁴³ Penal Procedure Code of the Republic of Bulgaria [Bulgārijas kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/4152/file/PENAL_PROCEDURE_CODE_am2011_en.pdf [aplūkots 03.03.2021.]

⁴⁴ Liede A., 2010, 350.–351.lpp.

turētā procesuālajā stāvoklī,⁴⁵ kas gan attiecināms uz aizdomās turētā statusu Kriminālprocesa kodeksa izpratnē un kas būtiski atšķiras no Kriminālprocesa likumā nostiprinātās izpratnes.

Kā norādījis A. Liede, atsaucoties uz Kriminālprocesa kodeksa 70. panta otro daļu un 121. panta otro daļu, aizdomās turētais pieder pie ieinteresētajiem kriminālprocesa dalībniekiem, viņam ir tiesības ne vien dot liecības, bet arī pieteikt lūgumus un sniegt rakstveida paskaidrojumus. Lūgumus un paskaidrojumus aizdomās turētais var ietvert arī savās mutvārdu liecībās.⁴⁶

Līdzīgi kā aizdomās turētā liecībām, arī apsūdzētā kā aktīvā un lietā ieinteresētā procesa dalībnieka⁴⁷ liecībām ir izteikts aizstāvības raksturs. Sakarā ar to viņam ir tiesības ne tikai liecināt par uzrādītās apsūdzības būtību, bet iesniegt arī paskaidrojumus un secinājumus, kā arī norādīt uz dažādiem blakus apstākļiem saistībā ar inkriminēto noziedzīgo nodarījumu.⁴⁸ Apsūdzētā liecības pēc apjoma ir ievērojami plašākas par aizdomās turētā liecībām, jo tās skar ne visu pierādīšanas priekšmetu, bet tikai tos apstākļus, kuru dēļ un uz kuru pamata viņš ir aizturēts vai viņam izraudzīts drošības līdzeklis.⁴⁹ Lai arī aizdomās turētais, par ko rakstījis A. Liede nav aizdomās turētais šodienas izpratnē, iepriekš minētā ideja vispārīgi ir attiecināma arī mūsdienu apstākļos. Proti, personu, kurai ir tiesības uz aizstāvību, liecībām neatkarīgi no personas statusa ir izteikts aizstāvības raksturs, līdz ar to būtiskākā atšķirība šo personu lokā būtu liecības apjoms, proti, par kādiem apstākļiem un cik daudz persona informē procesa virzītāju.

Kriminālprocesa likuma 131. panta otrā daļa nosaka, ka liecība ir arī izmeklēšanas iestādei, prokuratūrai vai tiesai adresēts personas pašas uzrakstīts un parakstīts ziņojums, iesniegums vai paskaidrojums par noziedzīgu nodarījumu, konkrētiem faktiem vai apstākļiem. Ievērojot minēto kopsakarā ar šī paša panta pirmo daļu, Kriminālprocesa 131. pants izšķir divus liecību veidus atkarībā no to iegūšanas veida. Panta pirmā daļa runā par liecībām, kas sniegtas pratināšanas vai aptaujas laikā, savukārt otrā daļa par liecībām kā personas pašas uzrakstītu un parakstītu ziņojumu, iesniegumu vai paskaidrojumu, adresētu izmeklēšanas iestādei, prokuratūrai vai tiesai.

K. Strada-Rozenberga, komentējot pantu, norādījusi uz diviem liecību iegūšanas procesuālajiem variantiem – liecību iegūšana izmeklēšanas darbību ietvaros un pašas personas sniegta liecība (rakstveidā – atbilstoši panta otrajai daļai).⁵⁰ Attiecībā uz pirmo daļu – ir

⁴⁵ Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocesiālo terminu skaidrojošā vārdnīca. 2000, 10.lpp.

⁴⁶ Liede A. 2010, 351.lpp.

⁴⁷ Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. 1. grāmata. Rīga, Raka, 2000, 219.lpp.

⁴⁸ Liede A. 2010, 31. lpp.

⁴⁹ Ibid, 10. lpp.

⁵⁰ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 131. pantam. 2019, 448.lpp.

norādīts, ka liecības iegūst pratināšanas un aptaujas laikā. Jāpievienojas panta komentāros norādītajam, ka šie nav vienīgie veidi, kā iespējams iegūt liecības, proti, liecību iegūšana faktiski var notikt arī veicot liecību pārbaudi uz vietas un konfrontēšanu.⁵¹ Abas nupat minētās izmeklēšanas darbības, lai arī no pratināšanas dažos aspektos atšķiras, tāpat sevī ietver nopratināšanu kā izmeklēšanas darbību.⁵²

Attiecībā uz liecību iegūšanu izmeklēšanas darbību ietvaros uzsvars būtu liekams uz pirmo un izplatītāko liecību iegūšanas procesuālo veidu – pratināšanu. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 145. pantā nostiprinātajai definīcijai pratināšana ir patstāvīga procesuāla izmeklēšanas darbība, kuras saturs ir ziņu ieguve no pratināmās personas un to fiksācija liecības formā.

Nedaudz atgriežoties pie jau iepriekšējā apakšnodaļā aplūkotā jautājuma par pierādījuma saturu tikai šoreiz konkrēti liecību kontekstā, jānorāda, ka R. Dombrovskis uzskatījis, ka “procesa dalībnieka liecības ir pierādījums, bet to saturs vai forma vairs nav ziņas par faktiem.”⁵³ Tāpat arī profesors tiecās apgalvot, ka “arī pratināmo personu liecības ir tikai ziņu aizvietotāji jeb pārstāvji, un tās nav ziņas par faktiem. [...] Klausītājs vai lasītājs atpriešmetisko simbolus, un viņa galvā rodas jaunas ziņas.”⁵⁴

Autoresprāt, absolūti nevar piekrist raksta autoram, ka “Latvijā valdošais viedoklis, ka pierādījumu saturu kriminālprocesā veido ziņas par faktiem, pēc autora domām, ir maldīgs, jo neviens no pierādījumu veidiem nesatur sevī ziņas.”⁵⁵

Nevērtējot šo apgalvojumu visu pierādījumu veidu kontekstā, bet šoreiz tikai attiecībā uz darba ietvaros aplūkoto pierādījuma veidu, kas ir liecības, autore uzskata, ka tieši liecības viziteiktāk apliecina un apstiprina, ka tās kā pierādījums satur tieši ziņas. Proti, liecības satur informāciju, ko sniedz, kā piemēram, pratināmā persona. Persona liecinot stāsta/nodod informāciju par tai zināmiem apstākļiem vai faktiem. Šī informācija nav nekas cits kā personas stāstījums par tai zināmiem faktiem, taču ne paši fakti (pieņemot, ka šī informācija vai ziņas ir patiesas).

R. Dombrovskis par pareizu atzinis A. Lienes apgalvojumu, ka pierādījumi “ir ticami konstatēti fakti”, bet vēlāk atzina, ka sākumā pierādījumiem ir hipotētisks raksturs. R. Dombrovskis norāda, ka “saskaņā ar šā viedokļa atziņām fakti, par kuriem paziņoja liecinieks vai aizdomās turētais, pārvēršas pierādījumos pēc tam, kad šo personu liecības ieprotokolētas. Bet nopratināmā persona var kļūdīties vai apzināti sniegt nepatiesas liecības, iesniegt viltotus

⁵¹ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 131. pantam. 2019, 448.lpp.

⁵² Meikališa Ā., 2001, 123.lpp; Ibid, 179.lpp.

⁵³ Dombrovskis R. 2006, Nr. 43 (446)

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ibid.

pierādījumus, un tāpēc procesa virzītāja izpratnē fakti, par kuriem viņš uzzinājis pratināšanā, vēl nav pierādījumi, jo visas ievāktās ziņas par faktiem jāpārbauda un jānovērtē.”⁵⁶

Šajā ziņā autore pievienojas iepriekš minētajam. Attiecībā uz brīdi, kad par liecību varētu runāt kā par pierādījumu, jānorāda, ka ar procesuālo nostiprināšanu varētu arī nepietikt, lai to pārliecinoši varētu dēvēt par pierādījumu. Proti, tikai patiesas liecības būtu atzīstamas par ziņām par faktu (reālu, patiesu notikumu) un attiecīgi pierādījumu, ja tās procesuāli nostiprinātas. Attiecīgi pirms liecinošās personas sniegtās liecības nav pārbaudītas un novērtētas kopsakarā ar citiem lietā esošiem pierādījumiem un tās nav atzītas par patiesām, liecības nebūtu uzskatāmas par pierādījumu. Šajā sakarā varētu atsaukties uz A. Liedes teikto, ka “viena no svarīgākajām sākotnējo pierādījumu avotu priekšrocībām ir to ticamība”⁵⁷, kas savā būtībā arī ir patiesība, taču attiecībā uz liecībām katrs gadījums vērtējams ļoti individuāli.

Kā otrs liecību iegūšanas procesuālais variants ir pašas personas rakstveidā sniegta liecība, t.i., izmeklēšanas iestādei, prokuratūrai vai tiesai adresēts personas pašas uzrakstīts un parakstīts ziņojums, iesniegums vai paskaidrojums par konkrētiem faktiem vai apstākļiem. Lai arī pēc A. Liedes sniegtā skaidrojuma, proti, “viņam ir tiesība ne vien dot liecības, bet arī pieteikt lūgumus un sniegt rakstveida paskaidrojumus. Lūgumus un paskaidrojumus aizdomās turētais var ietvert arī savās mutvārdu liecībās,”⁵⁸ izriet, ka personas liecības un rakstveida paskaidrojumi pēc būtības ir nošķirami jēdzieni, taču, sakarā ar to, ka profesors ir norādījis, ka “lūgumus un paskaidrojumus aizdomās turētais var ietvert arī savās mutvārdu liecībās”, tas, pēc autores domām, jau ieskicē ideju par to, ka gan liecības, gan sniegtie paskaidrojumi (neatkarīgi no to formas – rakstveidā vai mutiski) ir uzskatāmas un vērtējamas kā liecības. Citiem vārdiem sakot, ja jau paskaidrojumi, kas pamatā tiek sniegti rakstveidā, tos ietverot mutvārdu liecībā, kļūst par daļu no liecības un tiek pārbaudīti un vērtēti kā liecība, kāpēc lai tos pašus, noformētus rakstveidā un personas parakstītus, nevarētu uzskatīt par liecību.

Attiecīgi šī brīža regulējumam pamats jau saskatāms A. Liedes paustajā – līdz ar to nebūtu pamata rakstveida paskaidrojumus vērtēt kā rakstveida dokumentu, ja tie citā gadījumā varētu ietilpt mutvārdu liecībā pratināšanas laikā. Lai arī konceptuāli šādai pieejai pilnībā varētu pievienoties, autore šajā rakstveida liecību veidā saskata vairākas praktiskas problēmas.

Judikatūrā vairākkārt šis aspekts ir ticis izcelts, Augstākajai tiesai norādot, ka “tā kā izmeklēšanas iestādei, prokuratūrai vai tiesai adresēts personas pašas uzrakstīts un parakstīts paskaidrojums par konkrētiem faktiem vai apstākļiem ir atzīstams par liecību, tad tie ir pārbaudāmi kārtībā, kāda likumā paredzēta liecību pārbaudei, nevis kā rakstveida

⁵⁶ Dombrovskis R. 2013, 84.lpp.

⁵⁷ Liede A., 2010, 287.lpp.

⁵⁸ Ibid, 351.lpp.

pierādījumi.”⁵⁹ Tāpat arī Augstākā tiesa ir atzinusi, ka “Kriminālprocesa likuma 449. panta trešajā daļā norādītais jēdziens „rakstveida pierādījumi un citi dokumenti” nav attiecināms uz personu liecībām, kas, lai arī ir fiksētas rakstveida formā, ir pakļautas citiem pārbaudes kritērijiem, proti, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 131. panta otro daļu tie ir pārbaudāmi kārtībā, kāda likumā paredzēta liecību pārbaudei.”⁶⁰

Kā viens no argumentiem šādu ne vien rakstveida paskaidrojumu, bet arī ziņojumu un iesniegumu atzīšanai par liecībām likumprojekta anotācijā tika norādīts šāds: “Mērķis ir nodrošināt, ka pašrocīgi uzrakstītu un parakstītu liecību sniegušu personu pirmstiesas procesā nepārpratina par pašrocīgi uzrakstītajā liecībā sniegtajiem faktiem, protams, ja sniegtā liecība ir bijusi izsmeloša.” Tiek norādīts, ka personu pārpratīnot, lieki tiek tērēti gan izmeklēšanas resursi, gan apgrūtinātas personas, kas jau sniegušas savas liecības.⁶¹ No vienas puses, apzinoties raitas kriminālprocesa norises nozīmi, ir saprotams izvirzītais mērķis – lieki netērēt resursus un laiku, taču no otras puses, kā viens no autores saskatītajiem problemātiskajiem aspektiem – nav zināmi šādas rakstveida liecības tapšanas apstākļi. Tā, piemēram, no Aizkraukles rajona tiesas sprieduma izriet apstākļi, ka sākotnēji apsūdzētais /pers. G/ pašrocīgi rakstījis vaļširdīgu atzīšanos. Pēc nedēļas sniedza pašrocīgu liecību un atsaucā diktēto vaļširdīgo atzīšanos. Vēlāk, pratināts kā aizdomās turētais, liecināja, ka kategoriski neapstiprina rakstīto vaļširdīgo atzīšanos, jo to bijis spiests rakstīt pēc policijas diktēta teksta un aiz bailēm, ka tiks atstāts apcietinājumā.⁶²

Ņemot vērā minēto, autoresprāt, pašrocīgās liecības ir vērtējamas neviennozīmīgi. Nav skaidrs, kādos apstākļos šādas liecības ir tapušas, kā arī kas un kā tās saturu ir ietekmējis. Tā, piemēram, liecinieks /pers. Z/ sniedza paša rakstītu iesniegumu, kurā norādījis uz apstākļiem, kas ir aizstāvības interesēs jeb ar attaisnojošu raksturu, noziedzīgajā nodarījumā apsūdzot sevi.⁶³ Autoresprāt, nebūtu pamata uzskatīt, ka /pers. Z/ nav nepieciešams “pārpratīnāt” par tiem pašiem apstākļiem, kas norādīti iesniegumā. Pirms šāda iesnieguma iesniegšanas izmeklēšanas iestādē persona nav brīdināta par atbildību par nepatiesu ziņu sniegšanu. Un lai arī pamatots ir uzskats, ka tas, vai persona ir vai nav brīdināta nevar būt par pamatu vienu vai

⁵⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2013. gada 10. decembra lēmums lietā Nr. SKK-463/2013. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3768> [aplūkots 07.02.2021.]

⁶⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 10. februāra lēmums lietā Nr. SKK-5/2015. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3655> [aplūkots 15.02.2021.]

⁶¹ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 131. pantam. 2019, 449.lpp.

⁶² Aizkraukles rajona tiesas 2016. gada 4. februāra spriedums lietā Nr. 11817004710, 11370039811, 11817003012. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/288583.pdf> [aplūkots 15.02.2021.]

⁶³ Liepājas tiesas 2015. gada 15. jūnija spriedums lietā Nr. 11261070313. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/241109.pdf> [aplūkots 15.02.2021.]

otru liecību atzīšanai par ticamāku, tas tomēr ietekmē liecību vērtēšanu praksē. Tas atspoguļojas vairāku tiesas spriedumu motivācijā, kā piemēram “tiesai nav pamata neticēt minēto liecinieku liecībām, jo liecinieki savas liecības ir snieguši būdami brīdināti par kriminālatbildības iestāšanos par apzināti nepatiesu liecību sniegšanu.”⁶⁴ Tā pat arī no Kurzemes apgabaltiesas sprieduma izriet, ka “vērtējot liecinieku liecību ticamību, tiesa ņem vērā arī apstākli, ka liecinieki atšķirībā no apsūdzētā tiek brīdināti par atbildību, kāda var iestāties, sniedzot apzināti nepatiesas liecības”.⁶⁵

Augstākās tiesas Senāts ar 2007. gada 8. marta lēmumu lietā SKK-106/2007 ir atzinis, ka “Kriminālprocesa likuma 131. panta 2. daļā ir norādīts, ka liecība ir arī pirmstiesas izmeklēšanas iestādei vai tiesai adresēts personas pašas uzrakstīts vai parakstīts paskaidrojums par konkrētiem faktiem vai apstākļiem, savukārt šo personu loks jau noteikts attiecīgā panta 1. daļā. Ja persona nav bijusi pratināta attiecīgajā kriminālprocesā, tad viņas rakstus nav pamata atzīt par liecībām Kriminālprocesa likuma 131. panta 2. daļas izpratnē.”⁶⁶ No šī izriet, ka tikai iepriekš pratinātas personas var sniegt rakstveida paskaidrojumus, kurus atzītu par šīs personas liecībām.

Komentējot 131. pantu, ir norādīts uz apstākli, ka “joprojām gan, ņemot vērā komentējamā panta trešo daļu, kā arī citas KPL normas, KL normu par atbildību par apzināti nepatiesu liecību, būtu ievērojams, ka kā liecība var tikt skatīta tikai tāda pašrocīgi rakstīta liecība, pirms kuras sniegšanas personai izskaidrotas tiesības neliecināt (pilnībā vai arī pret sevi vai saviem tuviniekiem) (piemēram, tas var notikt, izsniedzot viņai paziņojumu par savām tiesībām, kas izriet no viņas statusa). Tāpat jāatceras, ka atbildība par apzināti nepatiesām liecībām var iestāties tikai tad, ja persona par šādas atbildības esamību ir brīdināta pirms liecības sniegšanas”.⁶⁷

Šajā sakarā autore saskata vairākus problemātiskus aspektus. Viens no tiem saistībā ar nepieciešamību personai izskaidrot tiesības neliecināt. Ņemot vērā, ka likumdevējs ir iekļāvis paša rakstīto liecību skaitā arī jebkuras personas iesniegumu izmeklēšanas iestādei, jānorāda, ka no iepriekš minētā izriet, ka persona, kas izmeklēšanas iestādei iesniedz iesniegumu par konkrētiem apstākļiem, visticamāk iepriekš nebūs informēta par savām tiesībām, t.sk. neliecināt (vispār vai kādā daļā). Tādējādi liecinieka pašrocīgi rakstīta liecība visbiežāk nemaz netiktu

⁶⁴ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2016. gada 16. maija spriedums civillietā Nr. 11089198314. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/292343.pdf> [aplūkots 05.03.2021.]

⁶⁵ Kurzemes apgabaltiesas 2021. gada 5. marta spriedums krimināllietā Nr. 11380048019. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/442743.pdf> [aplūkots 05.03.2021.]

⁶⁶ Augstākās tiesas Senāta 2007. gada 8. marta lēmums lietā SKK-106/2007. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/4104> [aplūkots 05.03.2021.]

⁶⁷ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 131. pantam. 2019, 450.lpp.

vērtēta kā liecība un izmantota pierādīšanā, savukārt šādā brīdī zūd tiesību normas grozījumu mērķis, jo iespējamais liecinieks vispirms būtu jānopratina.

Tas sasaucas ar iepriekš minēto Augstākās tiesas spriedumu, kurā izteiktā atziņa kontekstā ar minētajiem grozījumiem Kriminālprocesa likuma 131. panta otrajā daļā un citos Kriminālprocesa likuma pantos šķietami ir novecojusi. Tā noteica, ka “ja persona nav bijusi pratināta attiecīgajā kriminālprocesā, tad viņas rakstus nav pamata atzīt par liecībām Kriminālprocesa likuma 131. panta otrās daļas izpratnē.”⁶⁸

Arī K. Strada-Rozenberga jau norādījusi, ka ņemot vērā, ka vienlaikus veiktas izmaiņas Kriminālprocesa likumā arī attiecībā uz jautājumu, kas skar nepieciešamību personai tikt iepriekš nopratinātai, proti, izslēdzot no vairāku izmeklēšanas darbību īstenošanas nosacījumiem prasību, ka šāda izmeklēšanas darbība veicama ar agrāk nopratinātu personu, aizstājot to ar liecību sniegušu personu, patiešām nebūtu pamata uzskatīt vēl, ka personas pašrocīgi rakstītu iesniegumu vai paskaidrojumu varētu atzīt par liecību tikai gadījumā, ja tā iepriekš ir pratināta.⁶⁹ Šajā ziņā autore saskata pretrunas un diezgan neskaidru attieksmi pret šīm pašrocīgajām liecībām kā patstāvīgu liecību veidu jeb institūtu kā tādu.

Reizē ar šiem grozījumiem Kriminālprocesa likumā aktualitāti zaudējusi vēl viena judikatūras atziņa, kas izriet no Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008. gada 12. augusta lēmuma lietā SKK-454/2008. Senāts atzina, ka “personas sarunas ar policijas darbiniekiem, iesniegumu rakstīšana pirms šīs personas iesaistīšanas konkrētā kriminālprocesā, nav atzīstamas par izmeklēšanas darbībām šajā kriminālprocesā. Rakstveida iesniegums ir nevis liecības, kas iegūtas pratināšanā, bet dokuments, ko var izmantot pierādīšanā.”

Kontekstā ar jaunajiem grozījumiem šobrīd Kriminālprocesa 131. panta normas mērķis ir tieši pretējs – pat, ja persona vēl nav iesaistīta konkrētā kriminālprocesā, tās pašas rakstīts ziņojums, iesniegums vai paskaidrojums par konkrētiem faktiem, apstākļiem ir uzskatāms par liecību, nevis dokumentu, un tai nav jābūt iegūtai izmeklēšanas darbību ietvaros.

Tāpat arī vēlreiz jāuzsver šo sākotnējo rakstveida liecību ticamības aspekts. Rēzeknes tiesa savā spriedumā ir norādījusi, ka “agrāk sniegtās liecības ir ticamākas par vēlāk teikto, kad bija laiks izdomāt sev labvēlīgāku notikuma versiju.”⁷⁰ Autoresprāt, tik kategoriskam apgalvojumam pievienoties nevarētu tieši rakstveidā sniegto liecību kontekstā. Ja vērtē tikai pratināšanas laikā gūtās liecības (sākotnējās un atkārtotās), šādu secinājumu varētu izteikt (lai

⁶⁸ Augstākās tiesas Senāta 2007. gada 8. marta lēmums lietā SKK-106/2007. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/4104> [aplūkots 03.03.2021.]

⁶⁹ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 131. pantam. 2019, 450.lpp.

⁷⁰ Rēzeknes tiesas 2019. gada 11. februāra spriedums lietā Nr. 12290000116. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/387978.pdf> [aplūkots 03.03.2021.]

arī tad ir atsevišķi apstākļi, kas var ietekmēt liecinošās personas sniegto informāciju). Taču atšķirībā no rakstveidā sniegtajām liecībām, pratināšanā iegūtās tiek atbilstoši procesuāli nostiprinātas, proti, atbilstoši Kriminālprocesa 149. pantam tās fiksē protokolā, skaņu vai skaņu un attēlu ierakstā.

Lai arī neapšaubāmi, ka arī pratināšanas laikā var tikt izdarīts spiediens no procesa virzītāja puses un tādējādi ietekmētas liecinošās personas sniegtās ziņas vai to formulējums par kādiem apstākļiem (kas arī ir iemesls, kāpēc autore uzskata, ka primāri pratināšanas fiksēšanai būtu jāizmanto skaņu un attēlu ieraksts, nevis to pieļaujot tikai kā variantu)⁷¹, tomēr nezināmos apstākļos tapuša rakstveida iesnieguma, ziņojuma vai paskaidrojuma “apšaubāmības līmenis” nav salīdzināms ar pratināšanas laikā sniegto liecību. Tādējādi, vērtējot šo aspektu kopsakarā ar apstākli, ka visbiežāk vēl kriminālprocesā neiesaistīta persona pirms šādas rakstveida liecības iesniegšanas, nebūs arīdzan brīdināta par sekām, kas iestājas nepatiesu liecību sniegšanas rezultātā, autore skeptiski raugās uz likumdevēja piedāvāto risinājumu un pašrocīgu liecību kā patstāvīgu liecību veidu liecības kā pierādījuma klasiskajā izpratnē.

Vēl attiecībā uz liecību gūšanas veidiem, autoresprāt, nevar atstāt bez ievēribas šobrīd praksē sastopamo “pratināšanas” veidu, proti liecības sniegšana rakstveidā uz rakstiski sagatavotiem un liecinošajai personai nosūtītiem procesa virzītāja jautājumiem.⁷² Pēc autores domām, šāds liecību iegūšanas un sniegšanas veids ir vērtējams neviennozīmīgi un būtu pamats diskusijai par tā efektivitāti izmeklēšanas un patiesu, objektīvu ziņu iegūšanas kontekstā.

Šāda prakse divreiz tika izmantota kriminālprocesā Nr. 16870001316 – pēc personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību (vienā gadījumā personas, pret kuru uzsākts kriminālprocess, statusā, otrā gadījumā – aizdomās turētās statusā), aizstāvja lūguma izmeklētāja ar elektroniskā pasta starpniecību personas aizstāvim nosūtīja konkrētus jautājumus saistībā ar inkriminēto noziedzīgā nodarījuma apstākļiem.⁷³ Šādas prakses esamību vairākās krimināllietās apliecināja arī zvērināts advokāts Varis Klotiņš.⁷⁴

No aizstāvības viedokļa šāda pieeja ir ļoti ērta un izdevīga aizstāvības pozīcijas veidošanai. Pirmkārt, ir iespēja apdomāt atbildes bez lieka psiholoģiska sloga un stresa, kāds tas būtu pratināšanas laikā izmeklēšanas iestādē. Otrkārt, ir iespēja aplūkot visus procesa

⁷¹ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess shēmās A. daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007, 191.lpp.

⁷² Izmeklētājas I.T. 2017. gada 5. jūnija e-pasts ar jautājumiem [nav publicēts]

⁷³ Aizstāvja zvērināta advokāta 2017. gada 18. maija lūgums Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja izmeklētājam kriminālprocesā Nr. 16870001316. [nav publicēts]; Personas, pret kuru uzsākts kriminālprocess M.Č. 2017. gada 28. jūnija rakstveida liecības kriminālprocesā Nr. 16870001316 [nav publicēts]; Aizdomās turētās M.Č. 2018. gada 15. marta rakstveida liecības kriminālprocesā Nr. 16870001316 [nav publicēts]

⁷⁴ Intervija ar zvērinātu advokātu Vari Klotiņu, 2021. gada 5. marts [nav publicēts]

virzītāja uzdodamos jautājumus kopsakarā, tādējādi izdarot secinājumus, kādi konkrēti pierādījumi varētu lietā jau būt iegūti un nostiprināti, kā arī, kāds varētu būt kopējais pierādījumu apjoms attiecībā pret konkrēto personu.

Skatoties uz šo jautājumu no kriminālprocesa efektivitātes principa, autoresprāt, šādai praksei nevajadzētu attīstīties un šī pieeja būtu jāpārskata. Nenoliedzami, ka šādas prakses īstenošana atslogo procesa virzītāja darbu, taču tieši klātienē – pratināšanas laikā izmeklēšanas darbības veicējs var iegūt ļoti vērtīgu un noderīgu informāciju ne vien tieši no pratināmās personas sniegtās informācijas satura, bet arī dzan no dažādiem blakus faktoriem. Pastāv dažādi pieņēmumi, kas tādējādi palīdz izmeklētājam nošķirt, vai sniegtā informācija bijusi patiesa vai nē, piemēram, pratināmās personas komunikācijas veids, spontanitāte, vēlme atstāt konkrētu iespaidu u.c.⁷⁵ Būtu pamats vērtēt, vai ieguvumi no šādas prakses piekopšanas ir lielāki kā iespējamie zaudējumi. Īpaši, ja uz šo jautājumu lūkojas no tāda aspekta, ka likumos tiek veiktas dažādas izmaiņas, lai šķietami padarīt kriminālprocesa norisi efektīvāku, ir stipri apšaubāms, vai šāda pratināšanas prakse būtu uzskatāma par efektivitāti veicinošu.

⁷⁵ Franziska Clemens & Tuule Grolig (2019) Innocent of the crime under investigation: suspects' counter-interrogation strategies and statement-evidence inconsistency in strategic vs. non-strategic interviews, *Psychology, Crime & Law*, 25:10, 945-962, p.946. Pieejams: <https://doi.org/10.1080/1068316X.2019.1597093> [aplūkots 15.03.2021.]

2. PERSONA, KURAI IR TIESĪBAS UZ AIZSTĀVĪBU, IZPRATNE

2.1. Tiesības uz aizstāvību

Ņemot vērā, ka šis darbs attiecībā uz liecību kā pierādījumu izpratni un problemātiku nav visaptverošs, proti, saistībā ar visu kriminālprocesā iesaistīto personu liecībām, bet gan tikai personām, kurām ir tiesības uz aizstāvību, ir jāaplūko šo tiesību saturs.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 20. panta pirmo daļu “katrai personai, par kuru izteikts pieņēmums vai apgalvojums, ka tā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, ir tiesības uz aizstāvību, tas ir, tiesības zināt, kāda nodarījuma izdarīšanā to tur aizdomās vai apsūdz, un izvēlēties savu aizstāvības pozīciju.” Advokāts J. Rozenbergs, komentējot minēto pantu, norāda, ka “tiesības uz aizstāvību ir neatņemama taisnīga kriminālprocesa sastāvdaļa un ir viens no svarīgiem instrumentiem kriminālprocesa taisnīguma nodrošināšanā.”

Pēc būtības šīs tiesības ir ietvertas Satversmes 92. panta ceturtajā teikumā, nosakot, ka “Ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību.”⁷⁶ Satversmes 92. panta pirmajā teikumā ir ietvertas tiesības uz taisnīgu tiesu, savukārt tiesības uz advokāta palīdzību ir šo tiesību nodrošināšanas instruments un neatņemama sastāvdaļa.⁷⁷ Komentējot minēto pantu, norādīts, ka “personai ir tiesības uz advokāta palīdzību tajos gadījumos, kad publiskā procesā tiek saistoši ietekmētas personas tiesības, proti, visos gadījumos, kad personai ir tiesības uz taisnīgu tiesu. Satversmes 92. pants neiever tiesības saņemt juridiskās konsultācijas, kas nav saistītas ar tiesas procesu.”⁷⁸ Iepretim tiesībām uz taisnīgu tiesu, kas uzskatāmas par pirmās paaudzes cilvēktiesībām, tiesības uz aizstāvību ir krietni jaunākas tiesības.⁷⁹

Tiesības uz aizstāvību ir noteiktas arī vairākos starptautiskos cilvēktiesību aktos. Piemēram, Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pantā ir noteikts, ka ikvienam, kas tiek apsūdzēts kriminālnoziedzumā, ir tiesības aizstāvēt sevi pašam vai ar paša izvēlētu juridisku palīdzību, vai, ja trūkst līdzekļu, lai algotu šo juridisko palīdzību, saņemt to par velti, ja to prasa justīcijas intereses.⁸⁰ Tāpat arī tiesības tikt uzskatītam par nevainīgu, kamēr viņa vaina nebūs pierādīta saskaņā ar likumu atklātā tiesas procesā, kurā viņam tiek nodrošinātas visas iespējas uz aizstāvību, katram cilvēkam, kam ir inkriminēts

⁷⁶ Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme> [aplūkots 15.03.2021.]

⁷⁷ Briede J., Višķere I., Litvins G., Bitāns A., Danovskis E. Komentārs Satversmes 92. pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 160.lpp.

⁷⁸ Ibid, 162.lpp.

⁷⁹ Ibid, 120.lpp.

⁸⁰ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija: Starptautiska konvencija, 04.11.1950, Latvijas Vēstnesis, 1997. 13. jūnijs, Nr. 143./144

kriminālnoziegums, paredz Vispārējās Cilvēktiesību deklarācijas 11. panta pirmā daļa.⁸¹ Tiesības ikvienam saņemt aizstāvību noteic arī Eiropas Savienības pamattiesību hartas 47. panta otrās daļas otrais teikums.⁸²

Tiesības uz aizstāvību viennozīmīgi neaptver tikai konkrētās tiesības, ko burtiski paredz Kriminālprocesa likuma 20. pants. Ir vēl arī citas tiesības, kas ietilpst tiesību uz aizstāvību grupā, un tās izriet ne vien no iepriekš minētajiem starptautiskajiem tiesību avotiem, bet arī no citām Kriminālprocesa likuma normām.⁸³ Viena no būtiskākajām – Kriminālprocesa likuma 60.² pants, kas nosaka personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pamattiesības kriminālprocesā. Bez tās vēl ir vairākas normas, kas nosaka detalizētākas tiesības personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, konkrētos statusos – persona, pret kuru uzsākts kriminālprocess, aizturētais, aizdomās turētais un apsūdzētais.

Nevar nepieņemt, ka šo tiesību pilnvērtīga realizācija ik dienu un katrā kriminālprocesā ir svarīga tiesiskas valsts sastāvdaļa, taču, lai to panāktu, svarīga loma ir ne vien valstij (kuras pienākums cilvēka pamattiesību nodrošināšana), bet nenoliedzami arī zvērinātiem advokātiem, kas arī ir tiesu sistēmai piederīgas personas.⁸⁴ Tiesības uz aizstāvību, kas pašas par sevi aptver vairākas no tām izrietošas tiesības, sniedz personai iespējas efektīvi aizstāvēt sevi pret izvirzītajām apsūdzībām.⁸⁵

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 20. panta otro daļu tiesības uz aizstāvību persona var īstenot pati vai uzaicinot par aizstāvi pēc savas izvēles personu, kura saskaņā ar šo likumu var būt aizstāvis. Aizstāvis atbilstoši Kriminālprocesa likuma 79. pantam ir Latvijā praktizējošs advokāts, kas kriminālprocesā, noteiktā tā stadijā vai atsevišķā procesuālā darbībā īsteno tādas personas aizstāvēšanu, kurai ir tiesības uz aizstāvību un atbilstoši šī paša panta otrajai daļai tas var būt zvērināts advokāts; zvērināta advokāta palīgs; Eiropas Savienības dalībvalsts pilsonis, kurš ieguvis advokāta kvalifikāciju kādā no Eiropas Savienības dalībvalstīm; ārvalsts advokāts [...] saskaņā ar Latvijas Republikai saistošu starptautisko līgumu par juridisko palīdzību.

Tiesības uz advokāta palīdzību, kā jau iepriekš tika pieminēts, ir būtiska tiesību uz aizstāvību sastāvdaļa un praksē pierādās, ka pēdējo īstenošana, izmantojot aizstāvja palīdzību,

⁸¹ Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. 1948, 11. panta pirmā daļa.

Pieejams: https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/lat.pdf [aplūkots 03.03.2021.]

⁸² Eiropas Savienības Pamattiesību harta, 2000. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=ES> [aplūkots 03.03.2021.]

⁸³ Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa likuma 20. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniskā monogrāfija prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 95.lpp.

⁸⁴ Rozenbergs J. Advokāta loma tiesību uz aizstāvību nodrošināšanā. Grām.: Kriminālprocesa likumam – 10. Pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi. Prof. Dr. iur. Ārijas Meikaliņas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015, 156. - 157. lpp.

⁸⁵ Ibid, 157. lpp.

ir krietni efektīvāka. Turklāt tā lielo lomu tiesību uz taisnīgu tiesu, tai skaitā arī tiesību uz aizstāvību, ievērošanā un realizēšanā papildus apliecina arī Kriminālprocesa 83. pantā ietvertais regulējums, kas nosaka gadījumus, kad aizstāvja piedalīšanās kriminālprocesā ir obligāta.

Neapstrīdams ir fakts, ka tiesības uz juridisko palīdzību ir spēkā visos procesa posmos, sākot ar izmeklēšanu policijā, līdz pat kasācijas noslēgumam. Turklāt īpaši svarīga ir advokāta loma un pieejamība tieši agrīnajos procesa posmos.⁸⁶ A. Liede savulaik norādījis, ka laikā, kad tika izstrādāti kriminālprocesa pamati, tika izteiktas bažas par aizstāvju pieļaušanu iepriekšējā izmeklēšanā, to pamatojot ar uzskatu, ka šis apstāklis traucēs sekmīgu izmeklēšanas norisi. Tomēr bažas izrādījās nepamatotas un veltīgas, jo Latvijas PSR gandrīz 60% no visām krimināllietām iepriekšējā izmeklēšanā piedalījās advokāti, un to lielais vairākums, godprātīgi pildot savus pienākumus, sekmēja vispusīgu un objektīvu krimināllietu izmeklēšanu.⁸⁷

Ievērojami daudz būtisku atziņu saistībā ar tiesību uz aizstāvību nozīmīgumu izriet no Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumiem. ECT lietā *Salduz pret Turciju* apstiprināja, ka, “lai tiesības uz taisnīgu tiesu saglabātos “praktiskas un efektīvas”, advokātam ir jābūt pieejamam, sākot ar pirmo nopratināšanu policijā. Tiesa norādīja, ka aizdomās turētās personas izmeklēšanas posmā ir īpaši neaizsargātas un ka apkopotie pierādījumi var noteikt lietas iznākumu. Jurista pieejamība agrīnā procesa posmā aizsargā tiesības neinkriminēt sevi un ir būtiska garantija pret neatbilstošu rīcību. Jebkādiem šo tiesību izņēmumiem ir jābūt nepārprotami ierobežotiem un terminētiem. Pat ja pastāv pārliecinoši iemesli, ierobežojumi nedrīkst nepamatoti ierobežot apsūdzēto personu tiesības. Šajā gadījumā advokāta trūkums, kamēr pieteikuma iesniedzējs atradās policijas apcietinājumā, neatgriezeniski ietekmēja viņa aizstāvības tiesības, tādējādi tika pārkāpts 6. panta 3. punkta c) apakšpunkts un 6. panta 1. punkts.⁸⁸

Līdzīga atziņa izriet arī lietā *Averill pret Apvienoto Karalisti*. Proti, ECT izvērtēja, vai aizstāvja nenodrošināšana, pratinot iesniedzēju pirmās 2 stundas pēc aizturēšanas nav pretrunā ar ECTK 6. panta pirmo daļu kopsakarā ar 6. panta trešās daļas c) punktā noteiktajām tiesībām uz aizstāvību. ECT, atsaucoties uz *John Murray* lietu, norādīja, ka īpaši būtiski ir nodrošināt tiesības uz aizstāvību pratināšanas sākuma posmā, kad persona tiek nostādīta būtiskas izvēles priekšā par aizstāvības realizēšanu, ņemot vērā, ka, ja tā izvēlas klusēt, no šī apstākļa var tikt

⁸⁶ Rokasgrāmata par Eiropas tiesībām saistībā ar tiesu iestāžu pieejamību. Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra un Eiropas Padome, 2016, 80. – 81. lpp. Pieejams: https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_access_justice_LAV.PDF [aplūkots 18.03.2021.]

⁸⁷ Liede A. Sabiedrības loma kriminālprocesā. Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1961, 51.lpp.

⁸⁸ Rokasgrāmata par Eiropas tiesībām saistībā ar tiesu iestāžu pieejamību. Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra un Eiropas Padome, 2016, 80. – 81. lpp. Pieejams: https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_access_justice_LAV.PDF [aplūkots 18.03.2021.]; ECT 27.11.2008. spriedums lietā *Salduz pret Turciju* (iesnieguma Nr. 36391/02), 54.-62. punkts.

izdarīti nelabvēlīgi secinājumi, savukārt, ja persona izvēlas liecināt, tā var kaitēt savai aizstāvībai, līdz ar to tika konstatēts ECTK 6. panta 3. daļas c) punkta pārkāpums.⁸⁹

Lai gan ECT atzina, ka aizstāvja palīdzības nenodrošināšana pati par sevi neradīja tiesību sevi neapsūdzēt pārkāpumu, tajā pašā laikā tā uzsvēra, ka aizstāvja palīdzība ir būtiska tiesību sevi neapsūdzēt garantija, kas palīdz novērst iespējamus gadījumus, kad nevainīga persona var sevi nepatiesi apsūdzēt.

ECT norādīja, ka personas izvēli izmantot tiesības neliecināt var ietekmēt arī advokāta padoms. Ne tikai amatpersonai, kura veic kriminālprocesu, bet arī advokātam ir pienākums rīkoties, ievērojot personas tiesības uz aizstāvību, jo, sniedzot neatbilstošus padomus, viņš var pamudināt personu atteikties no tiesībām sevi neapsūdzēt.⁹⁰

Lai arī persona (pat būdama pārliecināta par savu nevainīgumu) tiesības uz aizstāvību var īstenot pati saviem spēkiem, aizstāvja loma visā procesa gaitā ir īpaši nozīmīga - lai nodrošinātu taisnīgu kriminālprocesa norisi un tiesības uz aizstāvību tiktu izmantotas pilnā apjomā. Papildus tam autore uzskata, ka advokāta palīdzībai lielākā nozīme ir tieši pašā procesa sākumā, lai nepieļautu, ka no procesa virzītāja puses negodprātīgi tiktu izmantots apstāklis, ka persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nav pietiekami zinoša par savām tiesībām, vienlaikus savā labā izmantojot personas psiholoģisko aspektu. Turklāt pati persona objektīvi nespētu novērtēt, kuri jautājumi ir uzskatāmi par nekorektiem un vienlaikus personai kaitīgiem, tas ir, jautājumi, kas nevis palīdz noskaidrot apstākļus, bet gan var nodarīt ļaunumu patiesības izziņā, piemēram, uzvedinoši un citi tamlīdzīgi jautājumi.⁹¹ Un stiprāk pat par korekti tiešajiem vai netiešajiem jautājumiem pratināšanas procesā liecinošo personu var psiholoģiski ietekmēt jautājumi ar dubultnozīmi.⁹²

2.2. Persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, Kriminālprocesa likuma izpratnē

Šobrīd to personu loku, uz kuru būtu attiecināms jēdziens – persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, reglamentē Kriminālprocesa likuma 60. panta pirmā daļa. Proti, tiesību norma

⁸⁹ ECT 08.02.1996. spriedums lietā John Murray pret Apvienoto Karalisti (iesnieguma Nr. 18731/91), 66. punkts; ECT 06.06.2000. spriedums lietā Averill pret Apvienoto Karalisti (iesnieguma Nr. 36408/97), 49. punkts.

⁹⁰ ECT 06.06.2000. spriedums lietā Averill pret Apvienoto Karalisti (iesnieguma Nr. 36408/97), 49. punkts; Ibid, 59.-61. punkts.

⁹¹ Smilgainis V. Liecinieka liecību psiholoģija. Rīga, Latvijas Universitāte, 1995, 77.lpp.

⁹² Rusanovs E. "...a, kad jūs labāk atcerējāties notikušo uzreiz pēc notikuma vai tagad?" Jurista Vārds, 2020, 15. jūnijs. Pieejams: <https://juristavards.lv/eseja/276804-a-kad-jus-labak-atcerejaties-notikuso-uzreiz-pec-notikuma-vai-tagad/> [aplūkots 10.04.2021.]

paredz, ka “savu procesuālo aizstāvību īsteno persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tas ir, persona:

- 1) par kuru izteikts šā likuma 59.pantā minētais pieņēmums vai apgalvojums;
- 2) pret kuru notiek process medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšanai;
- 3) pret kuru kriminālprocess izbeigts uz nereabilitējošiem pamatiem;
- 4) pret kuru kriminālprocess izbeigts sakarā ar tādu apstākļu pastāvēšanu, kuri izslēdz kriminālatbildību, ja šī persona apstrīd pašu Krimināllikumā paredzēto rīcību.”

Tā paša panta pirmā *prim* daļa, kas ar grozījumiem, kas pieņemti 2018. gada 11. oktobrī papildināja 60. pantu, nosaka, ka “tiesības uz aizstāvību ir arī personai, kura izdarījusi darbību, kas atbilst Krimināllikumā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmēm, bet savas mazgadības dēļ nav saucama pie kriminālatbildības. Šādai personai ir tādas pašas tiesības uz aizstāvību kā personai, pret kuru uzsākts kriminālprocess.”

Darba ietvaros uzsvars liekams tieši uz personām, par kurām izteikts Kriminālprocesa likuma 59. pantā minētais pieņēmums vai apgalvojums, proti, personām, kas parādās vispārējā kārtībā veiktajā procesā kādā no šiem personas procesuālajiem statusiem:

- a) persona, pret kuru uzsākts kriminālprocess;
- b) aizturētais;
- c) aizdomās turētais;
- d) apsūdzētais.

Šāda pieņēmuma vai apgalvojuma izteikšana ir aizstāvības īstenošanas pamats, precīzāk, saskaņā ar Kriminālprocesa 59. panta pirmo daļu “aizstāvības īstenošanas pamats ir kriminālprocesa veikšanai pilnvarotas amatpersonas šajā likumā noteiktajā kārtībā rakstveidā izteikts pieņēmums vai apgalvojums, ka persona izdarījusi noziedzīgu nodarījumu.” Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 59. panta otrajai daļai atkarībā no iegūto pierādījumu apjoma tiek iedalīti pieņēmumi un secīgi – personas procesuālais statuss.

Ā. Meikališa un K. Strada-Rozenberga, analizējot jaunievietā Kriminālprocesa regulējumu attiecībā uz personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, iespējamiem statusiem, ir atzinušas, ka “šie pieņēmumi, kas ir pamatā konkrēta procesuālā statusa piešķiršanai konkrētai personai, atšķiras ar to objektīvās pamatotības (pierādītības) pakāpi. Ir acīmredzami, ka šī pieņēmuma pierādītības pakāpe arvien palielinās. Tādējādi, lai persona iegūtu personas, pret kuru uzsākts process, statusu, nepieciešamais pierādījumu apjoms ir krietni mazāks nekā brīdī, kad apsūdzētais tiek nosūtīts tiesāšanai.”⁹³

⁹³ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. Jurista Vārds, 23. maijs, 2006, Nr. 20 (423).

Persona, pret kuru uzsākts kriminālprocess

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 59. panta otrās daļas 1. punktam un saskaņā ar 61. panta pirmo daļu “pastāvot reālai iespējai, ka konkrēta persona izdarījusi izmeklējamu noziedzīgo nodarījumu, kriminālprocesu var uzsākt pret šo personu”. Konkrētais kriminālprocesuālais statuss Latvijas kriminālprocesa tiesībās ir salīdzinoši jauns, to ieviesa līdz ar jaunā Kriminālprocesa likuma pieņemšanu 2005. gadā, paredzot vairākus jaunus procesa dalībniekus, tai skaitā – personu, pret kuru uzsākts process un aizturētais.⁹⁴

Atšķirībā no aizdomās turētā un apsūdzētā statusa piešķiršanas procedūras, personas, pret kuru uzsākts kriminālprocess, statusa piešķiršanai atsevišķa procesuāla lēmuma pieņemšana nav nepieciešama.⁹⁵

No attiecīgā panta izriet divi veidi, kādos persona var iegūt šo procesuālo statusu. Viens no tiem ir, ja reāla iespēja, ka attiecīgā persona izdarījusi noziedzīgo nodarījumu, pastāv jau procesa uzsākšanas brīdī. Tādā gadījumā procesu var uzsākt pret šo personu, to norādot lēmumā par procesa uzsākšanu. Otrs variants – ja ziņas, kas dod pamatu uzskatīt, ka, iespējams, noziedzīgo nodarījumu izdarījusi attiecīgā persona, tiek iegūtas jau uzsāktā procesā. Šādā situācijā persona šo statusu iegūst ar brīdi, kad attiecīgās ziņas iegūtas.⁹⁶ Pēdējā gadījumā attiecīgais statuss tiek piešķirts bez jebkādas procesuālas noformēšanas un pamatā atspoguļojas tikai to izmeklēšanas darbību protokolos, kas sastādīti par izmeklēšanas darbību veikšanu ar konkrēto personu, piemēram nopratināšanas protokolā.⁹⁷

Attiecībā uz personas, pret kuru uzsākts kriminālprocess, tiesību apjomu jānorāda, ka uz šīm personām attiecas visas tās personu, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pamattiesības, kas noteiktas Kriminālprocesa 60.² pantā, kā arī daļa no aizdomās turētās personas tiesībām, kas reglamentētas Kriminālprocesa likuma 66. pantā. Savukārt personas, pret kuru uzsākts kriminālprocess, pienākumus aptver daļa no aizdomās turēto pienākumiem, kurus paredz Kriminālprocesa likuma 67. pants.⁹⁸

Turklāt būtiska nianse attiecībā uz personām šajā statusā – atšķirībā no aizdomās turētās un apsūdzētās personas, personai, pret kuru uzsākts kriminālprocess, nav piemērojami nekādi drošības līdzekļi.

⁹⁴ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. Jurista Vārds, 23. maijs, 2006, Nr. 20 (423).

⁹⁵ Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa likuma 61. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniskā monogrāfija prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 221.lpp.

⁹⁶ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. 2006, Nr. 20 (423).

⁹⁷ Rozenbergs J. 61. pants. Komentārs Kriminālprocesa likuma 61. pantam. 2019, 221.lpp.

⁹⁸ Rozenbergs J. 61. pants. Komentārs Kriminālprocesa likuma 61. pantam. 2019, 222.lpp.

Personas, pret kuru uzsākts kriminālprocess, statusu iespējams izbeigt vai nu ar kāda cita kriminālprocesuālā statusa iegūšanu, t.i., aizturētais, aizdomās turētais, liecinieks, vai ar lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu. Attiecīgi pakāpeniski palielinoties iegūto pierādījumu apjomam (pieņēmuma objektīvās pamatotības pakāpei),⁹⁹ tiek secīgi iegūts nākamais procesuālais statuss. Proti, "ja process noris sekmīgi un tā gaitā procesa virzītāja sākotnējais pieņēmums par to, ka noziedzīgo nodarījumu izdarījusi konkrētā persona, gūst arvien jaunus apstiprinājumus, persona sākotnēji iegūst personas, pret kuru uzsākts kriminālprocess, statusu, un secīgi pēc tā – aizdomās turētā statusu."¹⁰⁰

Aizturētais

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 62. pantu aizturētais ir persona, kura likumā noteiktajā kārtībā īslaicīgi aizturēta, jo atsevišķi fakti dod pamatu uzskatīt, ka tā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Turklāt tā paša panta otrā un trešā daļa nosaka arī to, ar kuru brīdi persona iegūst un zaudē aizturētā statusu.

Aizturētā statuss iegūstams tikai un vienīgi ar faktiskās aizturēšanas brīdi, proti, ar brīdi, kad faktiski tiek ierobežota personas brīvība.¹⁰¹

Arī aizturētais, tāpat kā persona, pret kuru uzsākts kriminālprocess, kā procesuālais statuss Latvijas kriminālprocesa tiesībās parādījās tikai ar Kriminālprocesa likuma pieņemšanu 2005. gadā. Līdz tam atbilstoši KPK 121. panta redakcijai personas aizturēšana bija viens no gadījumiem, kad persona ieguva aizdomās turētā statusu. Kā jau norādīja K. Strada-Rozenberga, šis ir viens no jautājumiem, kura reglamentācijā tika ieviestas būtiskākās izmaiņas un konceptuāli atšķirīgākais risinājums.¹⁰²

Pretēji Kriminālprocesa kodeksā pastāvošajam regulējumam, aizturēšanas fakts saskaņā ar Kriminālprocesa likumu personai vairs nerada aizdomās turētā statusu, bet gan atbilstoši Kriminālprocesa likumā ietvertajam konceptuāli jaunajam risinājumam persona, kura ir īslaicīgi aizturēta, iegūst aizturētā statusu un līdz ar to uzskatāma par patstāvīgu kriminālprocesa dalībnieku, kura statuss reglamentēts Kriminālprocesa likuma 62., 63. un 64. pantā.¹⁰³

⁹⁹ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. 2006, Nr. 20 (423).

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa likuma 62. pantam. Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniskā monogrāfija prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 224.lpp.

¹⁰² Strada-Rozenberga K. Aizturēšanas kriminālprocesuālā būtība un izpausme. 25. aprīlis, 2006, Nr. 17 (420).

¹⁰³ Ibid.

K. Strada-Rozenberga rakstā par aizturēšanas kriminālprocesuālo būtību un izpausmi jau neilgi pēc Kriminālprocesa likuma pieņemšanas pamatoti norādīja, ka mazliet neprecīza normas formulējuma dēļ šajā sakarā varētu rasties diezgan fundamentāls jautājums – vai aizdomās turētais var būt aizturētais? Raksta autore kategoriski apgalvo, ka abi šie procesuālie statusi, proti, aizdomās turētais un aizturētais, vienlaikus attiecībā uz vienu un to pašu personu nevar pastāvēt. Pamatojot savu nostāju, raksta autore norāda, ka aizturētais un aizdomās turētais saskaņā ar Kriminālprocesa likuma normām uzskatāmi par vienveidīgiem, taču patstāvīgiem procesuāliem statusiem ar līdzīgu, bet ne identisku tiesību apjomu. Abi šie statusi saistāmi ar aizdomu esamību, kurām jābūt pamatotām. Savukārt pamatojuma līmeņi abos šajos statusos ir dažādi, līdz ar to vienlaikus attiecībā uz vienu personu nevar tikt attiecināmi divi dažādi pamatojuma līmeņi. Šādai nostājai var pilnībā pievienoties, jo neskatoties uz to, ka arī aizdomās turētajam ir iespējams piemērot aizturēšanu kā procesuālo piespiedu līdzekli, tas tomēr nav pamats uzskatīt, ka personai esošais – aizdomās turētā (vai pat apsūdzētā) statuss būtu “maināms” uz aizturētā statusu vai iegūstams “papildu” statuss, jo aizdomās turētā vai apsūdzētā aizturēšanai jau ir pavisam cits pamats un mērķis.

Personai aizturētā statusā, tāpat kā personai, pret kuru uzsākts kriminālprocess, ir visas Kriminālprocesa likuma 60.² pantā noteiktās pamattiesības, taču bez tām arī vēl visas 63. pantā ietvertās tiesības.

Atsaucoties uz Ā. Meikališas un K. Stradas-Rozenbergas pieminēto “pieņēmumu pierādītības” pieauguma shēmu, autores norāda, ka, pēc viņu domām, aizturētais šajā shēmā neiederas.¹⁰⁴ Šādam apgalvojumam ir loģisks pamatojums un tam pilnībā var arī pievienoties. Proti, lai personu aizturētu un tā iegūtu aizturētā statusu, faktiski nepietiek vien ar pieņēmumu, kas balstās uz atsevišķiem faktiem, lai arī tiesību norma diezgan konspektīvi to arī nosaka. Tomēr, kā norāda autores, aizturēšana ir piespiedu līdzeklis, kas saistīts ar brīvības atņemšanu, un tā īstenojama tikai tad, ja ir likumā noteiktie priekšnoteikumi. Attiecīgi aizturētais kā procesuālais dalībnieks parādās tikai atsevišķās izņēmuma situācijās un šī procesuālā statusa esamība nav priekšnoteikums, lai personai piešķirtu shematiski “sekojošo” statusu – apsūdzētais. Proti, pārējie trīs statusi, palielinoties pierādījumu apjomam, tiek iegūti secīgi, attiecīgi jāpiebilst, ka personai, kas ir bijusi statusā persona, pret kuru uzsākts kriminālprocess, nav jāpiemēro statuss aizturētais, lai pēc tam, pieaugot pieņēmuma objektīvās pamatotības pakāpei, tā kļūtu par aizdomās turēto.¹⁰⁵

Svarīgi izcelt arī vienu tikai aizturētā statusam piemītošu pazīmi – šis statuss ir īslaicīgs, proti, tas var ilgt maksimāli 48 stundas. Turklāt šis statuss tiek izbeigts divos variantos – vai nu

¹⁰⁴ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. 2006, Nr. 21 (421).

¹⁰⁵ Ibid.

ar cita statusa iegūšanu, vai ar procesa izbeigšanu pilnībā vai pret konkrēto personu.¹⁰⁶ Līdz ar to pārsvarā šo statusu nomaina kāds no “pastāvīgajiem” jeb “ilglaicīgajiem” statusiem.

Autore pievienojas viedoklim, ka aizturētā statuss ir šķietami neiederīgs pārējo vidū, taču, neskatoties uz to, šim apstāklim šī darba ietvaros nav izšķirošas nozīmes.

Aizdomās turētais

Atšķirībā no diviem iepriekš apskatītajiem procesuālajiem statusiem – persona, pret kuru uzsākts kriminālprocess, un aizturētais – aizdomās turētā statuss bija pazīstams arī vēl pirms Kriminālprocesa likuma pieņemšanas, taču ar konceptuāli ļoti atšķirīgu izpratni, kāda tā ir šobrīd. Kā izriet no Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksa devītās nodaļas “Procesa dalībnieki, viņu tiesības un pienākumi” 1986. gada 1. janvāra redakcijā tiesiskais regulējums noteica apsūdzēto kā personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, vienīgo statusu, kas atzīstams par patstāvīgu procesa dalībnieku pirmstiesas procesā.¹⁰⁷

Savukārt par aizdomās turēto varēja atzīt tādu personu, kas saskaņā ar kodeksa 120. pantu aizturēta vai pret kuru saskaņā ar kodeksa 70. pantu vēl pirms apsūdzības celšanas (tātad pirms apsūdzētā statusa iegūšanas) tiek pielietots jebkurš drošības līdzeklis, attiecīgi speciāls lēmums par atzīšanu par aizdomās turēto nav vajadzīgs.¹⁰⁸ Aizdomās turētais tā laika izpratnē bija īslaicīgs procesuālās darbības subjekts, attiecīgi kaut kādā mērā būtu saskatāmas līdzības ar aizturētā statusu Kriminālprocesa likuma izpratnē.

Šobrīd aizdomās turētais ir viens no iespējamajiem procesuālajiem statusiem pirmstiesas kriminālprocesā, kas piemērojams personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 65. pantu “aizdomās turētais ir persona, par kuru pierādījumu kopums procesa virzītājam dod pamatu pieņemumam, ka izmeklējamo noziedzīgo nodarījumu, visticamāk, izdarījusi konkrētā persona. Persona aizdomās turētā statusu iegūst no brīža, kad procesa virzītājs pieņem attiecīgo lēmumu.”

Tiesību un pienākumu kopumu persona iegūst ar lēmuma paziņošanas brīdi, šis apstāklis izriet no Kriminālprocesa likuma 66. un 67. panta. Aizdomās turētajam tāpat kā jebkurai personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir visas 60.² pantā noteiktās pamattiesības, kā arī bez tām arī visas 66. pantā noteiktās aizdomās turētā tiesības. Savukārt pienākumus paredz Kriminālprocesa likuma 67. pants.

¹⁰⁶ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. 2006, Nr. 21 (421).

¹⁰⁷ Liede A. Komentārs Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksa 95. pantam. Grām.: Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksa komentāri. B. Azāns, J. Dzenītis, I. Indulēns u.c.; B. Azāna visp. redakcijā. Rīga: “Avots”, 1986, 140.lpp.

¹⁰⁸ Kavalieris A. Komentārs Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksa 121. pantam. Grām.: Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksa komentāri. B. Azāns, J. Dzenītis, I. Indulēns u.c.; B. Azāna visp. redakcijā. Rīga: “Avots”, 1986, 186.lpp.

Jāatzīmē, ka ar šī statusa piemērošanu ir pieļaujams personai piemērot arī vienu vai vairākus drošības līdzekļus (Kriminālprocesa likuma 241. panta otrās daļas 2. teikums), proti, pierādījumu apjoms un pieņēmuma objektīvās pamatotības pakāpe ir sasniegusi līmeni, ka personas tiesību ierobežošanai, piemērojot drošības līdzekli, ir likumīgs pamats, taču ne katrā situācijā tas var būt objektīvi nepieciešams.

Apsūdzētais

Kā pēdējais personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, statuss “pieņēmumu pierādītības” shēmā (vai ķēdē) vispārējā kārtībā veikta kriminālprocesa ietvaros ar pieņēmuma visaugstāko aizdomu pamatotības sliekšni, ir apsūdzētais. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 69. pantu “apsūdzētais ir persona, kura ar procesa virzītāja lēmumu saukta pie kriminālatbildības par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu un pret kuru uzsāktā kriminālvajāšana nav izbeigta, kura nav attaisnota vai atzīta par vainīgu ar spēkā stājušos tiesas spriedumu.”

Attiecībā uz aizstāvības īstenošanas pamatu atbilstoši Kriminālprocesa 59. panta otrās daļas 4. punktam persona par apsūdzēto tiek atzīta brīdī, kad “pierādījumu kopums dod pamatu prokuroram — procesa virzītājam uzskatīt, ka tieši šī persona izdarījusi konkrētu noziedzīgu nodarījumu.”

Apsūdzētās personas statuss tiek iegūts ar brīdi, kad prokurors kriminālprocesā pieņem lēmumu par personas saukšanu pie kriminālatbildības, tas ir, tiek noslēgta izmeklēšana un uzsākta kriminālvajāšana pret attiecīgo personu.¹⁰⁹

Attiecībā uz tiesību un pienākumu apjomu jānorāda, ka apsūdzētajam saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 70. pantu ir visas aizdomās turētās personas tiesības, ko reglamentē Kriminālprocesa likuma 66. pants, kā arī papildus tam apsūdzētā tiesības, kas paredzētas Kriminālprocesa likuma 70., 71., 72., 73. pantā.

Savukārt likums neparedz specifiskus apsūdzētā pienākumus, kas atšķirtos no aizdomās turētā pienākumiem, līdz ar to pienākumu apjomu nosaka Kriminālprocesa likuma 67. pants. Šajā sakarā svarīgi akcentēt arī faktu, ka apsūdzētajai personai tāpat kā aizdomās turētajam var piemērot drošības līdzekli un gadījumos, ja persona nepilda tās likumā noteiktos pienākumus, esošo drošības līdzekli var aizstāt ar smagāku vai piemērot vēl citas likumā paredzētās nelabvēlīgās sekas.¹¹⁰

¹⁰⁹ Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa likuma 69. pantam. Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniskā monogrāfija prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 244.lpp.

¹¹⁰ Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa likuma 69. pantam. 2019, 263.lpp.

Saskaņā ar Kriminālprocesa kodeksu apsūdzētais, kas nodots tiesai, agrāk tika dēvēts par tiesājamo. A. Liede savulaik uzsvēris, ka jāizvairās no vārda “apsūdzētais” lietošanas arī attiekmē uz tiesājamo un notiesāto kā vispārīgu tās personas apzīmējumu, pret kuru ir celta apsūdzība.¹¹¹ Šobrīd atbilstoši spēkā esošajam Kriminālprocesa likumam vairs netiek lietots apzīmējums “tiesājamais”, tā vietā personu iztiesāšanas laikā vēl aizvien dēvējot par apsūdzēto.

Apsūdzētais savu statusu saglabā līdz brīdim, kad vai nu tiek pieņemts lēmums par pirmstiesas kriminālprocesa pabeigšanu (pieņemot apsūdzētajam priekšrakstu par sodu; izbeidzot kriminālprocesu, nosacīti atbrīvojot no kriminālatbildības; pieņemot lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu; pieņemot lēmumu un nododot krimināllietu tiesai medicīniska vai audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu noteikšanai) vai ar galējo tiesas nolēmumu kriminālprocesā, attiecīgi vai nu atzīstot personu par vainīgu vai attaisnojot.¹¹²

Līdz ar to arī vispārējā kārtībā veikta kriminālprocesa ietvaros apsūdzētais ir galējais statuss, kādu iespējams iegūt personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pirmstiesas procesā un kurš turpinās vēl iztiesāšanas laikā.

Noslēdzošais iespējamais statuss – **notiesātais** - tiek piešķirts tikai divos gadījumos. Viens no tiem – ja apsūdzētais personai kriminālsods piemērots ar prokurora priekšrakstu par sodu, otrs – personai ir stājies spēkā notiesājošs spriedums. Arī notiesātais ir viens no kriminālprocesa dalībniekiem, kuram ir tiesības uz aizstāvību, taču personai šajā statusā ir šaurs tiesību un pienākumu apjoms, salīdzinot to ar iepriekš apskatītajiem personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību statusiem.¹¹³

Notiesātā tiesības un pienākumi saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 74.² un 74.³ pantu pārsvarā attiecas uz jautājumiem, kas saistīti ar nolēmuma nodošanu izpildei.

¹¹¹ Liede A. 2010, 132.lpp.

¹¹² Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa likuma 69. pantam. 2019, 244.lpp.

¹¹³ Ibid, 264.lpp.

3. PERSONAS, KURAI IR TIESĪBAS UZ AIZSTĀVĪBU, LIECINĀŠANAS POZITĪVAIS UN NEGATĪVAIS ASPEKTS, TO SAVSTARPĒJĀ MIJIEDARBĪBA UN PROBLEMĀTIKA

Vienas no personu, kurām ir tiesības uz aizstāvību, pamattiesībām kriminālprocesā, kas izriet no starptautiskajiem cilvēktiesību dokumentiem un arī reglamentētas Kriminālprocesa likumā, ir tā 60.² panta pirmās daļas 8. punktā noteiktās tiesības klusēt, sniegt liecību vai atteikties liecināt. Ja šķietami ir skaidrs, kas saprotams ar tiesībām liecināt, bez tā vēl būtu jāatklāj tiesību klusēt un atteikties liecināt saturs.

3.1. Tiesības neliecināt – tiesību saturs (tiesības klusēt, atteikties liecināt) un vispārīgais raksturojums

Nevainīguma prezumpcija ir ne vien viena no svarīgākajām ikviena cilvēka pamattiesībām, bet arī fundamentāls un vispāratzīts kriminālprocesa pamatprincips.¹¹⁴ Tas kā konstitucionāla līmeņa kriminālprocesa reglamentējošs princips ietverts arī Satversmē,¹¹⁵ tāpat kā Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantā¹¹⁶ un citos cilvēktiesību reglamentējošos normatīvajos aktos. Viens no aspektiem, ko aptver nevainīguma prezumpcija – personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nav jāpierāda savs nevainīgums. Tas izriet arīdzan no Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 9. marta Direktīvas 2016/343 6. panta 2. punkta, proti, “dalībvalstis nodrošina, ka pienākums pierādīt aizdomās turēto vai apsūdzēto vainu ir apsūdzībai”¹¹⁷

Saskaņā ar Direktīvas 2016/343 preambulu viens no būtiskākajiem nevainīguma prezumpcijas aspektiem ir tiesības klusēt, kam vajadzētu kalpot kā aizsardzības līdzeklim, lai persona neliecinātu pret sevi. Attiecīgi arī tiesības neliecināt pret sevi pašas par sevi ir viens no būtiskākajiem nevainīguma prezumpcijas aspektiem, turklāt abas minētās tiesības būtu

¹¹⁴ Stumer A. The Presumption of Innocence. Evidential and Human Right Perspectives. Oxford: Hart Publishing Ltd, 2000, p. 1.

¹¹⁵ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 19. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniskā monogrāfija prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 88.lpp.

¹¹⁶ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Pieņemta: 04.11.1950. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649> [aplūkots 10.04.2021.]

¹¹⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 9. marta Direktīva 2016/343. Pieejams: 32016L0343 - EN - EUR-Lex - EUR-Lex <https://eur-lex.europa.eu> > legal-content > TXT > uri=C. [aplūkots 10.04.2021.]

jāattiecina uz jautājumiem, kas attiecas uz noziedzīgo nodarījumu, par kura izdarīšanu personu tur aizdomās vai apsūdz.¹¹⁸

Personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, Kriminālprocesa likuma 60.² panta pirmās daļas 8. punktā noteiktās tiesības klusēt, sniegt liecību vai atteikties liecināt tieši izriet no minētā nevainīguma prezumpcijas principa un apstākļa, ka personai nav jāpierāda savs nevainīgums.

Kā norāda I. Ņesterova, jēdziens “tiesības neliecināt” ietver tiesības vispār nesniegt jebkādas liecības un atbilst jēdzienam “tiesības klusēt”, kas savukārt var tikt saprastas ne tikai kā tiesības klusēt vispār, bet arī kā tiesības neatbildēt uz konkrētiem jautājumiem.¹¹⁹ Tāpat arī citviet I. Ņesterova norāda, ka personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, noteiktās tiesības neliecināt ietver gan tiesības atteikties sniegt liecības jeb tiesības klusēt, gan tiesības neatbildēt uz konkrētiem jautājumiem.¹²⁰ Tiesības neliecināt dod izvēles iespēju – vai un kādā mērā, kā arī kurā brīdī šīs tiesības izmantot.¹²¹

No I. Ņesterovas darbos veiktās analīzes secināms, ka tiesību neliecināt, tiesību klusēt un tiesību atteikties liecināt/sniegt liecības saturs nav atšķirīgs, tās drīzāk pat uzskatāmas par sinonīmiem. Turklāt norādāms, ka juridiskajā literatūrā nav sastopams pamatots viedoklis, kas paustu pretējo. No šī savukārt izriet jautājums par šobrīd Kriminālprocesa likumā esošo formulējumu, proti, “tiesības klusēt, sniegt liecību vai atteikties liecināt”.

Līdz pat 2018. gada 27. septembra grozījumiem Kriminālprocesa likumā, bija noteikts, ka personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir tiesības sniegt liecību vai atteikties liecināt. Ievērojot Direktīvas 2016/343 7. panta 1. punkta prasības, Kriminālprocesa 60.² panta pirmās daļas 8. punkts tika papildināts ar vārdu "klusēt". Līdz ar to likumdevējs vismaz formāli ir nošķīris tiesības klusēt un atteikties liecināt, nosakot tās kā līdzās pastāvošas personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pamattiesības. Nedz likumprojekta anotācijā, nedz doktrīnā – Kriminālprocesa likuma komentāros – par šo jautājumu skaidrojumi vai komentāri nav sniegti.

Autoresprāt, šī brīža formulējums nav pietiekami skaidrs un nav sniegta atbilde uz jautājumu, kā pēc būtības nošķirami jēdzieni “tiesības klusēt” un “tiesības atteikties liecināt” un kāpēc tie normatīvajā regulējumā saglabājami viens otram līdzās.

¹¹⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 9. marta Direktīva 2016/343 24.-26. Pieejams: 32016L0343 - EN - EUR-Lex - EUR-Lex <https://eur-lex.europa.eu> › legal-content › TXT › uri=C. [aplūkots 10.04.2021.]

¹¹⁹ Ņesterova I. Tiesības sevi neapsūdzēt kriminālprocesā. Promocijas darbs. Rīga: [b.i.], 2013, 22. lpp. [aplūkots 11.04.2021.]

¹²⁰ Ņesterova I. Tiesību neliecināt problēmjautājumi. Tiesību interpretācija un tiesību jaunrade – kā rast pareizo līdzsvaru: Latvijas Universitātes 71. zinātniskās konferences rakstu krājums, Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2013, 154.lpp. Pieejams https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Jur-konf-71_2013_Ties-interpret-ties-jaunr.pdf [aplūkots 11.04.2021.]

¹²¹ Ibid, 149.lpp.

Kā norādīts likumprojekta anotācijā, tiesības klusēt ir no brīža, kad persona tiek pratināta kā aizdomās turētā persona. Tiesības klusēt nodrošina aizdomās turētajam brīvību izvēlēties – runāt vai klusēt, kad viņu pratina policija.”¹²²

“Tiesības neliecināt pret sevi attiecas uz apsūdzības pienākumu nodrošināt pierādījumus, t.i., pierādīšanas pienākums nevar tikt uzlikts apsūdzētajai personai. Saskaņā ar ECT atziņām par ECTK 6. pantu pierādījumu ieguves noteikumi ir valstu kompetencē un ECT nevar noteikt gadījumus un kārtību, kādā pierādījumi iegūstami, taču ECT pauž, ka jānošķir informācija, kas saistīta ar sevis inkriminēšanu (liecību sniegšana), kur nepieciešama personas griba, no tādas informācijas ieguves, kas pastāv neatkarīgi no personas gribas (DNS u.c.).”¹²³

Tā pirmšķietami varētu domāt, ka tiesības klusēt varētu būt visaptverošas un aptver jebkādu personas izteikumus, savukārt tiesības neliecināt vai atteikties liecināt aptvertu tikai pratināšanā vai līdzvērtīgas izmeklēšanas darbības ietvaros teikto.

Kriminālprocesa likuma 265. pants, kas nosaka aizturēšanas kārtību, paredz personai, kas veic aizturēšanu, pienākumu nekavējoties paziņot aizturētajai personai, par ko tā tiek aizturēta, un brīdināt, ka tai ir tiesības **klusēt**, ka **visu, ko šī persona teiks, var izmantot pret to** [autora izcēlums].

Ja uzskatām, ka tiesības klusēt, neliecināt, atteikties liecināt ir sinonīmi, tad tomēr pamatoti būtu uzskatīt, ka šis ir attiecināms uz “liecību sniegšanu”, attiecīgi ja persona, piemēram, pratināšanas laikā tomēr izteikusi kaut ko, apzinoties, ka viņai ir tiesības neatbildēt uz uzdotajiem jautājumiem, šādas liecības ir izmantojamas pierādīšanā, savukārt, ja persona ir izteikusi kādu apgalvojumu pilnīgi neformālā situācijā, nesniedzot liecības, tad nav pamats uzskatīt, ka tā ir atteikusies no tiesībām neliecināt un būtu pilnībā pieļaujams šādus izteikumus izmantot pierādīšanā, tos “ietērpjot” izmeklētāja vai cita izmeklēšanas vai procesuālo darbību veicēja liecībās.

Kā jau iepriekš minēts, ja persona, kurai ir izskaidrotas tiesības klusēt un nesniegt liecības, tomēr liecina, tad šīs liecības ir izmantojamas pierādīšanā un persona vairs nevar tās atsaukt. Šis aspekts, autoresprāt, papildu jautājumus nerada. Cits jautājums ir, vai pierādīšanā izmantojamas ir personas mutiski sniegtās ziņas ārpus pratināšanas, neietverot tās pratināšanas protokolā, par ko stingru pārliecību ir paudis prokurors M. Leja. Prokurors norāda, ka “Kriminālprocesa likums pieļauj pratināt tiesību aizsardzības iestādes darbiniekus, izņemot Kriminālprocesa likuma 109. panta trešajā daļā uzskaitīto personu loku, par personas, kurai ir

¹²² Likumprojekta "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/E6029B526E16BE95C225821F0036067B?OpenDocument#b> [aplūkots 11.04.2021]

¹²³ Ibid.

tiesības uz aizstāvību, mutiskiem izteikumiem, kas pausti ārpus pratināšanas, kā arī izmantot šo personu liecības pierādīšanā.¹²⁴ Viņš uzskata, ka personas nebrīdināšana par tiesībām neliecināt pret sevi pirms sarunām, kas neatbilst pratināšanai un kuru ietvaros persona spontāni izsakās par apstākļiem, kas izmeklējami kriminālprocesā, nav tiesību neliecināt pret sevi pārkāpums.

Pretēji tam Rīgas apgabaltiesa (ar spēkā stājušos spriedumu) ir atzinusi, ka pierādīšanā nevar izmantot izmeklētāja liecības, kuras satur apsūdzētā “neformālās liecības” jeb izteikumus ārpus pratināšanas.¹²⁵ Turklāt ar šādām izmeklētāja liecībām kā pierādījumiem prokurors ne vien centies pamatot apsūdzību, bet arī dzina šajās neformālajās sarunās apsūdzētās personas sniegtās ziņas izmantot, motivējot lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu daļā pret citu aizdomās turēto personu.¹²⁶

Tātad to, ka visu, ko persona teiks, var izmantot pret šo personu, paredz tiesību norma, kas nosaka aizturēšanas kārtību, kā arī norma, kas nosaka personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pratināšanas nosacījumus. No šī būtu secināms, ka ar brīdi, kad persona tiek aizturēta (un turpmākās 48 stundas) viss, ko persona izteiks, var tikt izmantots pret viņu, kā arī otrajā gadījumā – viss, ko persona teiks pratināšanas laikā, var tikt izmantots pret viņu.

Šī darba ietvaros, aplūkojot personu, kurai ir tiesības uz aizstāvību, dažādos statusus kriminālprocesā un tiem piemītošās specifiskās iezīmes, ir noskaidrots, ka aizturētās personas statuss ir atšķirīgākais no visiem pārējiem, attiecīgi tā piešķiršana personai kriminālprocesa ietvaros nav obligāta. Tādējādi, ja personai kriminālprocesa ietvaros nav ticis piemērots aizturētā statuss, šāds paziņojums, proti, ka personai ir tiesības **klusēt** un visu, ko persona teiks, var izmantot pret viņu, personai visa kriminālprocesa laikā netiek izteikts. Attiecīgi rodas jautājums, vai jebkurā citā situācijā personas izteiktos apgalvojumus (pieņemot, ka tos ir dzirdējis izmeklētājs kādu citu izmeklēšanas darbību ietvaros (vai arī pirms vai pēc tam), kuru mērķis nav liecību iegūšana no personas), var izmantot personai par sliktu. Autoresprāt, atbilde ir noraidoša. Jo attiecīgi pie pratināšanas, persona tiek brīdināta, ka tai ir tiesības **neliecināt** un arī dzina, ka visu, ko tā teiks, var izmantot pret viņu.

Nedaudz atkārtojoties, jānorāda, ka likumprojekta anotācijā tiek skaidrots, ka “tiesības klusēt ir no brīža, kad persona tiek pratināta kā aizdomās turētā persona. **Tiesības klusēt nodrošina aizdomās turētajam brīvību izvēlēties – runāt vai klusēt, kad viņu pratina**

¹²⁴ Leja M. Atgriezoties pie tiesību neliecināt pret sevi satura. 7. jūlijs, 2020, Nr. 27 (1137).

¹²⁵ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2018. gada 9. aprīļa spriedums krimināllietā Nr. 12812000713 [nav publicēts]

¹²⁶ Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta Sevišķi svarīgu lietu izmeklēšanas nodaļas prokurora 2013. gada 13. maija lēmums par kriminālprocesa Nr.12812000713 izbeigšanu daļā pret /personu/, 10.lpp. [nav publicēts]

polīcija.¹²⁷ Anotācijā ir skaidra norāde, ka tiesības klusēt attiecas uz izdarāmo izvēli, kas saistīta ar pratināšanu un atbildēšanu uz tajā uzdotajiem jautājumiem. Ņemot vērā šo likumdevēja norādi, šķietami nav vispār pamata tulkot “tiesības klusēt” tik plaši, to pagriežot tādā rakursā, ka jebkas, ko persona procesa ietvaros jebkurā brīdī ir izteikusi, zinot savas tiesības klusēt, būtu izmantojams pret attiecīgo personu.

Attiecībā uz to, kā personas klusēšana ietekmē pierādījumu vērtēšanu, jāmin, ka M. Leja, balstoties uz Austrijas un Vācijas tiesu praksi, norādījis, ka “parasti apsūdzētā klusēšanu nedrīkst vērtēt kā pazīmi viņa vainai, jo šīs tiesības kļūtu iluzoras, ja viņam būtu jābaidās, ka viņa klusēšanu, vērtējot pierādījumus, izmantotu viņam par sliktu. Arī apsūdzētā, kurš sākotnēji izmantojis tiesības neliecināt un tikai vēlākā stadijā devis liecību, procesuālo rīcību nedrīkst vērtēt viņam par sliktu.”¹²⁸

Autore piekrīt, ka īpaši svarīgi, lai tiesības neliecināt būtu jau nodrošinātas pirmajā pratināšanā. Šis aspekts sasaucas ar jau iepriekšējā nodaļā apskatītajām tiesībām uz aizstāvību un to nozīmi. Tādējādi persona jau laikus apzināti var pieņemt lēmumu par to, kā rīkosies procesa gaitā, kas, protams, neizslēdz iespēju savu nostāju mainīt.

Un tomēr svarīgi ir ņemt vērā, ka vairumā gadījumu psiholoģiskais aspekts var spēcīgi ietekmēt personas rīcību un izvēli runāt vai klusēt. Autoresprāt, kritisks apstāklis saskatāms kontekstā ar apsūdzētā prettiesisku piespiešanu liecināt, kas nav izskausta prakse vēl līdz šim. Nelabvēlīgu secinājumu izdarīšana, pamatojoties uz apstākli, ka persona izmanto tiesības neliecināt, arī ir atzīstama par prettiesisku piespiešanu.¹²⁹ Un vēlme iegūt jebkādu noderīgu informāciju par lietas apstākļiem no procesa virzītāja puses, tomēr ir daudz spēcīgāka par absolūtu personas tiesību un interešu ievērošanu. Arī I. Ņesterovas veiktais pētījums (2012) liecina, ka vēl pēdējā desmitgadē tā ir aktuāla problēma, proti, persona pret pašas gribu sniedz liecības, lai tās neliecināšanu nevērtētu personai par sliktu. “Minētais ir attiecināms arī uz Latviju. Pētījuma dati liecina, ka personas, kurām ir tiesības uz aizstāvību, uzskata, ka liecību nesniegšana var radīt nelabvēlīgas sekas, kā arī to, ka personas neapzinās vainas atzīšanas

¹²⁷ Likumprojekta "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: [http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/E6029B526E16BE95C225821F0036067B?OpenDocument#b_\[aplūkots 11.04.2021.\]](http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/E6029B526E16BE95C225821F0036067B?OpenDocument#b_[aplūkots 11.04.2021.])

¹²⁸ Leja M., 2020, Nr. 27 (1137).

¹²⁹ Ņesterova I. Tiesību neliecināt problēmjautājumi. Tiesību interpretācija un tiesību jaunrade – kā rast pareizo līdzsvaru: Latvijas Universitātes 71. zinātniskās konferences rakstu krājums, Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2013, 153.lpp. Pieejams: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Jur-konf-71_2013_Ties-interpret-ties-jaunr.pdf [aplūkots 11.04.2021.]

nozīmi. Turklāt iepriekš jau norādītie pētījuma dati liecina, ka šāds uzskats ir lielā mērā pamatots.”¹³⁰

3.2. Tiesības sniegt liecības – tiesību saturs un vispārīgais raksturojums

Kriminālprocesa likuma 20. panta pirmajā daļā ir noteiktas tiesības izvēlēties aizstāvības pozīciju, proti, “katrai personai, par kuru izteikts pieņēmums vai apgalvojums, ka tā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, ir tiesības uz aizstāvību, tas ir, tiesības zināt, kāda nodarījuma izdarīšanā to tur aizdomās vai apsūdz, un izvēlēties savu aizstāvības pozīciju.” Izvēloties aizstāvības pozīciju, persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, var izvēlēties arī, vai tā sniegs liecības vai pretēji – izmantos tiesības klusēt un atteikties liecināt, kas, protams, neizslēdz iespēju, ka persona laika gaitā savu izvēli var mainīt. Tādējādi, ja persona neizmanto savas tiesības klusēt, tā var sniegt liecības personas izvēlētā apjomā.

Kā darba ietvaros jau noskaidrots, saskaņā ar šobrīd spēkā esošajām Kriminālprocesa likuma normām liecības iegūstamas ne tikai izmeklēšanas darbību ietvaros (visbiežāk pratināšanā, bet ne tikai), bet arī pēc pašas personas iniciatīvas, iesniedzot pašrocīgu (pašas uzrakstītu un parakstītu) ziņojumu vai paskaidrojumu, kā arī gadījumos, kad procesa virzītājs dod iespēju rakstiski atbildēt uz tā rakstveidā sagatavotajiem jautājumiem.

Tādējādi tiesības liecināt persona var īstenot visos minētajos veidos. Turklāt, ja apsūdzētais vēlas liecināt, prokurora pienākums ir viņu nopratināt.¹³¹ Tādējādi persona arī pēc savas iniciatīvas šīs tiesības var izmantot gan sniedzot liecības mutiski, procesa virzītājam tās ietverot protokolā, gan rakstveidā. Ja persona izmanto tiesības liecināt, pratināšana ir viens no efektīvākajiem līdzekļiem, kā procesa virzītājs var iegūt jaunu informāciju, tā arī pārbaudīt jau lietā esošos pierādījumus.¹³²

Neskatoties uz to, ka šobrīd tiesības sniegt liecības šķiet pašsaprotamas un fundamentālas tiesības, kuras īstenojot persona pati var aizstāvēties un pamatot savu nevainīgumu, sākotnēji pieeja bija pavisam citādāka. Piemēram, Amerikas Savienotajās Valstīs vairākus gadsimtus pastāvēja uzskats, ka apsūdzētā persona nespēj apzināties tiesiskās sekas konkrēto liecību sniegšanas gadījumā (*incompetency of the criminally accused* – angļu val.), līdz ar to trīs gadsimtu garumā (līdz pat 19. gadsimtam) apsūdzētajiem nebija tiesību liecināt,

¹³⁰ Nesterova I. Tiesības sevi neapsūdzēt kriminālprocesā. Promocijas darbs. Rīga: [b.i.], 2013, 114.lpp. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/5200> [aplūkots 07.04.2021.]

¹³¹ Kalniņš A. Kriminālvajāšana. V nodaļa. Grām.: Rokasgrāmata prokuroriem kriminālprocesā. G. Kūtra zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2010, 149.lpp.

¹³² Meikališa Ā. Pirmstiesas izmeklēšana. Rīga: SIA “Biznesa augstskola Turība”, 2001, 81.lpp.

pat ja viņš to vēlējas.¹³³ Tika uzskatīts, ka, neskatoties uz to, vai apsūdzētais ir vai nav vainīgs, bailes tikt sodītam var novest pie nepatiesas liecināšanas un sevis apmelošanas, tāpēc lai no tā izvairītos, tiesības liecināt tika liegtas pavisam.¹³⁴ 20. gadsimtā uzskati jau bija pavisam citi un šajā laika periodā, ja apsūdzētais neliecina vispār, tas zvērītajiem rada priekšstatu par apsūdzētā vainas apziņu.¹³⁵

Tāpat kā šobrīd, arī laikā, kad spēkā bija Kriminālprocesa kodekss, ne aizdomās turētajam, ne apsūdzētajam nebija procesuāla pienākuma, bet gan tikai tiesības liecināt un pēc paša vēlēšanās sniegt pierādījumus.¹³⁶

Līdz pat 2020. gada 6. jūlijam nekādu nosacījumu attiecībā uz personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, liecībām, ja tā izvēlas liecināt, nepastāvēja. Persona brīvi varēja liecināt, tai skaitā sniedzot nepatiesas ziņas (gan neapzināti, proti, maldoties un kļūdoties, gan apzināti melojot). Ar 2020. gada 11. jūnija grozījumiem Krimināllikumā un Kriminālprocesa likumā situācija tika mainīta un tika ieviests jauns atbildību pastiprinošs apstāklis – noziedzīgu nodarījumu izdarījusi persona sniegusi apzināti nepatiesu liecību – un uzlikts pienākums personām, kurām ir tiesības uz aizstāvību, sniegt patiesas liecības, ja izmanto tiesības liecināt (Kriminālprocesa likuma 61. panta ceturtnā daļa, 64. pants, 67. pants)

Vēl viens būtisks moments attiecībā uz personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, sniegtajām liecībām – neskatoties uz to, ka personai ir tiesības atteikties sniegt liecību, gadījumā, ja liecība tomēr ir sniegta (un persona ir informēta, ka tai bija tiesības to nedarīt), šī liecība ir vērtējama kā pierādījums, pat ja persona vēlāk no liecināšanas atsakās.¹³⁷ Attiecīgi, ja personas liecības ir apsūdzošas, tās tiks ņemtas vērā vērtējot visus lietā esošos pierādījumus kopsakarā, lai arī personai bija tiesības sevi neapsūdzēt un atteikties no liecību sniegšanas vispār. Arī no šī aspekta raugoties, tiesību uz aizstāvību piedalīšanos ieņem ļoti lielu lomu jau pašā sākotnējā procesa stadijā, lai persona liecinot pati sevi neapsūdzētu.

Persona var liecināt par visiem tai zināmiem faktiskajiem apstākļiem, bet visbiežāk raksturīgas ir tieši faktiskās ziņas, kas saistītas ar pašas personas darbību viņai inkriminētajā noziedzīgajā nodarījumā.¹³⁸

¹³³ Robert Popper, *History and Development of the Accused's Right to Testify*, 1962 WASH. U. L. Q. 454 (1962), p. 470. Pieejams:

https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3229&context=law_lawreview [aplūkots 12.04.2021.]

¹³⁴ *Ibid.*, p. 456.

¹³⁵ *Ibid.*, p. 471.

¹³⁶ Liede A., 2010, 353.lpp.

¹³⁷ Strada-Rozenberga K. Komentārs 131. pantam. 2019, 449.lpp.

¹³⁸ Liede A. 2010, 353.lpp.

3.3. Personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pienākums sniegt patiesas liecības

3.3.1. Mērķis un problemātika

Būtiskas izmaiņas, kas tiešā mērā skar personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tiesības sniegt liecības, tika ieviestas ar 2020. gada 11. jūnija grozījumiem Kriminālprocesa likumā un Krimināllikumā. Proti, 2020. gada 6. jūlijā vienlaikus stājās spēkā 37. grozījumi Kriminālprocesa likumā un 64. grozījumi Krimināllikumā, kuri faktiski noteica liegumu personām, kurām ir tiesības uz aizstāvību, sniegt apzināti nepatiesas liecības.¹³⁹

Kā tas izriet no likumprojekta anotācijas, grozījumi izstrādāti, lai novērstu to personu, kurām ir tiesības uz aizstāvību, negodprātīgu rīcību, sniedzot apzināti nepatiesas liecības kriminālprocesā.¹⁴⁰ Tieši ar šiem grozījumiem publiski saistītas vienas no lielākajām cerībām uz procesa efektīvizēšanu.¹⁴¹

Attiecīgi normatīvajos aktos tika veikti šādi grozījumi:

– grozījumi Kriminālprocesa likuma 61. panta ceturtajā daļā, 64. pantā, papildinot to ar pirmo prim daļu, 67. panta pirmajā daļā, papildinot to ar 1.¹ punktu, kā personas, pret kuru uzsākts kriminālprocess, aizturētā, aizdomās turētā un apsūdzētā pienākumu nosakot sniegt patiesas liecības, ja izmanto tiesības liecināt;

– papildināta Kriminālprocesa likuma 150. panta ceturta daļa ar tiešu norādi, ka pirms personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pirmās nopratināšanas to "informē par apzināti nepatiesas liecības sniegšanas sekām";

– papildināts Krimināllikuma 49. pants ar 17. punktu, kurā noteikts jauns atbildību pastiprinošs apstākļis – noziedzīgu nodarījumu izdarījusī persona sniegusi apzināti nepatiesu liecību.

Pamatojot grozījumu nepieciešamību, likumprojekta anotācijā ietverts šāds skaidrojums *“Kā ir norādījuši praktiķi, bieži vien personas, kurām ir tiesības uz aizstāvību, pirmstiesas procesā neizmanto savas procesuālās tiesības klusēt vai atteikties liecināt, bet gan apzināti sniedz nepatiesas liecības. Šādā veidā tiek maldināts ne vien procesa virzītājs, bet arī tiek nelietderīgi tērēti valsts resursi, lai pārbaudītu sniegto liecību patiesumu. Ņemot vērā minēto,*

¹³⁹ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma un Krimināllikuma jaunāko grozījumu komentārs un subjektīvs vērtējums daudzsološajām prognozēm. Jurista Vārds, 21. jūlijs, 2020, Nr. 29 (1139)

¹⁴⁰ Likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” anotācija. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/7CD9A2FA59E27C78C225848F003F2582?OpenDocument#b> [aplūkots 08.04.2021.]

¹⁴¹ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma un Krimināllikuma jaunāko grozījumu komentārs un subjektīvs vērtējums daudzsološajām prognozēm. Jurista Vārds, 21. jūlijs, 2020, Nr. 29 (1139)

*KPL turpmāk ir paredzēts noteikt, ka personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir pienākums sniegt patiesas liecības, ja persona izmanto tiesības liecināt. Šāds risinājums sekmēs personas, kurai tiesības uz aizstāvību, disciplinēšanu, kā arī sekmēs kriminālprocesa ātrāku norisi.*¹⁴²

*“Gadījumā, ja procesa virzītājs konstatēs, ka persona ir sniegusi apzināti nepatiesas liecības un persona par to būs brīdināta, šāda rīcība varēs tikt atzīta kā atbildību pastiprinošs apstāklis. Šādas darbības tiks atzītas par jaunu atbildību pastiprinošu apstākli, kas tiks ietverts KL 48. panta pirmajā daļā.”*¹⁴³

Savukārt no likumprojekta "Grozījumi Krimināllikumā" papildinātās anotācijas izriet, ka *“diskutējot šo jautājumu ar ekspertiem, secināts, ka šobrīd pats samērīgākais risinājums ir noteikt jaunu atbildību pastiprinošu apstākli, papildinot KL 48. panta pirmo daļu ar jaunu 17. punktu, kas paredz par jaunu atbildību pastiprinošu apstākli atzīt gadījumu, kad noziedzīgu nodarījumu izdarījusī persona sniegusi apzināti nepatiesas liecības.”*¹⁴⁴

Kā norāda Tieslietu Ministrija, grozījumi izstrādāti ar mērķi sekmēt kriminālprocesa ātrāku norisi un efektīvāku izmeklēšanu un iztiesāšanu.¹⁴⁵ Arī tieslietu ministrs Jānis Bordāns uzsvēra, ka šo likuma grozījumu mērķis ir nodrošināt kriminālprocesa efektivizāciju kopumā un novērst iespējas personām nepamatoti kavēt lietu iztiesāšanas raitu norisi.¹⁴⁶ Lai arī, autoresprāt, pilnīgi atbalstāmi ir centieni pēc iespējas novērst gadījumus, kad kriminālprocesuālo dalībnieku apzinātas un negodprātīgas rīcības dēļ tiek kavēta vai vilcināta kriminālprocesa norise un nelietderīgi tērēti valsts resursi, tomēr šādu jauninājumu ieviešana jāskata kopsakarā ar personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tiesībām un jāvērtē samērīgums, tai skaitā izvērtējot, vai šādi grozījumi ir atbilstoši izvirzītajam mērķim un vai šis mērķis ir objektīvi sasniedzams.

Jurists un politiķis Andrejs Judins izteicis, ka *“gribētos cerēt, ka pieņemtie grozījumi mainīs arī to dažu juristu domāšanu, kuri līdz šim uzskatīja nepatiesu liecību sniegšanu par*

¹⁴² Likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” anotācija. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/7CD9A2FA59E27C78C225848F003F2582?OpenDocument#b> [aplūkots 10.04.2021.]

¹⁴³ Ibid.

¹⁴⁴ Likumprojekta “Grozījumi Krimināllikumā” papildinātā anotācija. Pieejams: https://likumi.lv/wwwraksti/LIKUMI/PAPILDINATAS_ANOTACIJAS/TM_PAPILD_ANOT_KL_4_25_LP13_15062020.DOCX [aplūkots 10.04.2021.]

¹⁴⁵ [b.a.] Stājas spēkā apjomīgi grozījumi kriminālprocesa efektivizēšanai un pilnveidošanai. Tieslietu Ministrija. Jurista Vārds, 6. jūlijs, 2020. Pieejams: <https://juristavards.lv/zinas/276875-stajas-speka-apjomigi-grozijumi-kriminalprocesa-efektivizesanai-un-pilnveidosanai/> [aplūkots 10.04.2021.]

¹⁴⁶ [b.a.] Tieslietu ministrija. Jānis Bordāns: KPL grozījumi novērsīs tiesvedības procesu nepamatotu novilcināšanu. Jurista Vārds, 2020, 12. jūnijs. Pieejams: <https://juristavards.lv/zinas/276768-janis-bordans-kpl-grozijumi-noversis-tiesvedibas-procesu-nepamatotu-novilcinasanu/> [aplūkots 10.04.2021.]

pieļaujama aizstāvības taktiku.”¹⁴⁷ Autore vēlas vērst uzmanību uz faktu, ka “nepatiesas liecības”, lai arī tā sākotnēji varētu nešķist, ir pietiekami plašs jēdziens, lai tik viennozīmīgi šo varētu apgalvot. Nevar piekrist, ka nepatiesu liecību sniegšana nebūtu pieļaujama kā vismaz daļa no aizstāvības izpausmes, īpaši gadījumos, kad personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nav aizstāvja, kas mudinātu personu izmantot tiesības klusēt un nesniegt liecības vispār. Tādējādi pilnīgi pašsaprotama un dabiska ir personas aizstāvības tiesību realizācija, kas izpaužas sava nevainīguma pamatošanā (pat ja personas darbībās būtu saskatāmas kādas noziedzīga nodarījuma pazīmes). Protams, arī šādā gadījumā situācijas var būt dažādas, līdz ar to autore viennozīmīgi nepieļautu, ka tas būtu tulkojams tādējādi, ka jebkurai personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir absolūtas tiesības melot tai izvēlētajā veidā un apmērā.

Jau iepriekš darba ietvaros, raksturojot personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, liecības, tika norādīts uz profesora A. Liedes teikto. Proti, ka šo personu liecības attiecas galvenokārt uz viņa paša darbību un lomu noziegumā, kurā viņu tur aizdomās, attiecīgi aizdomās turētā liecībām ir spilgti izteikts aizstāvības līdzekļa raksturs. No tā arī izriet personas dabiskā rīcība – noliegt rīcību, faktus un apstākļus, saistībā ar kuriem persona, piemēram, tiek turēta aizdomās.

Var pievienoties profesores K. Stradas-Rozenbergas paustajam, proti, “ja viss īstenosies, kā šobrīd ieskicēts, kur "nelabvēlīgās sekas" saistāmas vien ar apzinātu maldināšanu un citu cilvēku "apmelošanu", tad nav saskatāmas pretrunas ar tiesībām neliecināt.”¹⁴⁸ Taču autores ieskatā, tā gluži gan tas nav īstenojies. Pie esošā normatīvā regulējuma atbildību pastiprinošs apstāklis var tikt piemērots pilnīgi jebkurā gadījumā, kad konstatēts, ka persona sniegusi apzināti nepatiesu liecību, neskatoties uz to, vai tas jebkādā veidā ir ietekmējis procesa norisi un virzību vai nē, turklāt nav arī runāts par to, ko šī viena “nepatiesā liecība” aptver, proti, vai būtu pamats runāt par šo arī gadījumā, ja persona apzināti norādījusi tikai uz kādu vienu aplamu / patiesībai neatbilstošu apstākli.

Saeimas juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas sēdē, apspriežot konkrēto priekšlikumu, komisijas locekļi uzsvēra, ka šis ir loģisks solis, kad Latvijā pakāpeniski tiek ieviesta šāda veida atbildība.¹⁴⁹ Sākotnēji par personas, kurai ir tiesības uz

¹⁴⁷ Judins A. Pārskats par 2020. gada 11. jūnija Kriminālprocesa likuma grozījumu Būtību. 21. jūlijs, 2020, Nr. 29 (1139).

¹⁴⁸ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma un Krimināllikuma jaunāko grozījumu komentārs un subjektīvs vērtējums daudzsolosajām prognozēm. Jurista Vārds, 21. jūlijs, 2020, Nr. 29 (1139) Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/276928-kriminalprocesa-likuma-un-kri...jumu-komentars-un-subjektivs-vertejums-daudzsolosajam-prognozēm/> [aplūkots 12.04.2021.]

¹⁴⁹ Latvijas Republikas 13. Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas 2019. gada 18. jūnija sēdes protokols Nr. 23. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/4FF55A4B0FF1D5F4C2258418002490AE?OpenDocument&prevCat=13|Juridiskās%20komisijas%20Krimināltiesību%20politikas%20apakškomisija> [aplūkots 12.04.2021.]

aizstāvību, apzināti nepatiesām liecībām bija paredzēts noteikt kriminālatbildību, taču, ņemot vērā diskusijās izteiktās bažas un iebildumus, nolēma, ka atbildība jāievieš pakāpeniski. Proti, saglabājot apzināti nepatiesas liecības sniegšanas kriminalizēšanu, kā variantu, uz ko tiek ties, ja ar laiku tiks konstatēts, ka atbildību pastiprinošais apstāklis nekalpos grozījumu mērķiem.

A. Judins komisijas sēdē izteica šaubas, vai šāds risinājums būs pietiekami efektīvs, norādot, ka viens atbildību pastiprinošs apstāklis “īpaši nemainīs dzīvi”.¹⁵⁰ Autoresprāt, šāda pieeja šim jautājumam kopumā ir diezgan nekorekta.

Saskaņā ar Krimināllikuma 46. panta trešajā daļā norādīto atbildību pastiprinošie apstākļi tiek ņemti vērā, nosakot soda mēru. Attiecīgi atbilstoši krimināltiesību teorijas atziņām, konstatējot atbildību pastiprinošos apstākļus, noziedzīgu nodarījumu izdarījušajai personai ir pamats piemērot bargāku sodu salīdzinājumā ar sodu, kas varētu būtu piemērojams, ja šādi atbildību pastiprinoši apstākļi netiktu konstatēti.¹⁵¹ Autores ieskatā, soda mērs ir pietiekami būtisks elements krimināltiesisko attiecību taisnīga noregulējuma kontekstā un nebūtu pareizi uzskatīt, ka vieglāks vai smagāks sods nekādā veidā neietekmē personu un tās tiesības.

Latvijas Republikas Tiesībsarga biroja Pilsonisko un politisko tiesību nodaļas juridiskā padomniece Santa Tivaņenkova apakškomisijas sēdē (kurā konkrēti tika apspriests tieši jautājums par apsūdzētā tiesībām sniegt nepatiesas liecības) norādīja, ka, izpētot Eiropas Cilvēktiesību tiesas un citu valstu judikatūru, netika atrasta identiska lieta, kur kaut kas līdzīgs tiek ir skatīts. Lai valsts netiktu apsūdzēta, ka ir piespiedusi liecināt, jābūt spēcīgām garantijām nostiprinātām likumā.¹⁵²

Autore tiekotos piekrist viedoklim, ka uz meliem un daļējas patiesības paušanu var lūkoties gan no morāles aspekta, gan juridiskā aspekta, jo dažos gadījumos sabiedrības acīs tas ir pelnījis tikai morālu nosodījumu, bet citos – tiek pakļauts kriminālvajāšanai (vai attiecīgi ir pamatos piemērot jebkādas citas nelabvēlīgas, juridiskas sekas). “Robežšķirtne dažādajai attieksmei ir sekas, kas iestājas nepatiesības paušanas gadījumā.”¹⁵³ No šāda rakursa var

¹⁵⁰ Latvijas Republikas 13. Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas 2019. gada 18. jūnija sēdes audioieraksts. Pieejams Saeimā pēc individuāla pieprasījuma.

¹⁵¹ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I – VIII¹ nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 214.lpp.; sk. arī Judins A. Krimināltiesību terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Raka, 1999, 14.lpp.

¹⁵² Latvijas Republikas 13. Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas 2020. gada 18. februāra sēdes protokols Nr. 41. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/AF5A54D34A7BBF4DC225850D00406059?OpenDocument&prevCat=13|Juridiskās%20komisijas%20Krimināltiesību%20politikas%20apakškomisija> [aplūkots 12.04.2021.]

Latvijas Republikas 13. Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas 2020. gada 18. februāra sēdes audio ieraksts. Pieejams Saeimā pēc individuāla pieprasījuma.

¹⁵³ Latvijas Republikas tiesībsarga 2020. gada 24. janvāra vēstule Nr. 6-2/43 Par grozījumiem Kriminālprocesa likuma 64. un 67. pantos. Pieejams:

lūkoties arī attiecībā uz personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, sniegtajām nepatiesajām liecībām kriminālprocesa ietvaros. Proti, “attieksmei” pret personas apzināti nepatiesajām liecībām arīdzan būtu jābūt atbilstoši tam, kādas sekas rodas to rezultātā un kā tas ir ietekmējis konkrētā kriminālprocesa norisi.

Tiesību zinātnieks Džons Henrijs Vigmors (John Henry Wigmore; 1863 –1943) ir norādījis, ka nav iespējams garantēt, ka apsūdzētais runās taisnību, ko nosaka pašsaglabāšanās instinkts, tāpēc ir veltīgi spiest personu liecināt.¹⁵⁴ Ņemot vērā šo izteikto atziņu, šī brīža apstākļos procesa virzītājam varētu objektīvi būt lielāka motivācija panākt, ka persona izmanto tiesības liecināt, nevis klusēt, ņemot vērā tai normatīvajos aktos noteikto pienākumu liecināt tikai patiesi un paredzot nelabvēlīgas sekas par nepatiesu liecību sniegšanu.

Tātad viens no aspektiem, kurā saskatāmas problēmas – procesa virzītājs, ievērojot personas pienākumu sniegt tikai un vienīgi patiesas liecības, izmeklēšanas sekmēšanā ir ieinteresēts, ka persona sniedz liecības. Šo pavisam noteikti vieglāk ir īstenot pašā procesa sākumā, līdz ar to pamatoti ir jāatsaucas uz jau darbā pieminēto Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi, kur tiesa ne reizi vien ir atzinusi, ka tiesības uz advokāta palīdzību kriminālprocesā, īpaši kriminālprocesa agrīnajos posmos, ir īpaši svarīgas, jo, pirmkārt, jau sākumā jāizvēlas aizstāvības pozīcija, otrkārt, saistībā ar apsūdzētās vai aizdomās turētās personas klusēšanu var veikt negatīvus secinājumus.¹⁵⁵

Lai arī kopš minēto grozījumu stāšanās spēkā nav pagājis ilgs laiks, attiecīgi nav plaši pieejama tiesu prakse, kurā tiesa par atbildību pastipriņošu būtu atzinusi apstākli, ka noziedzīgu nodarījumu izdarījusī persona ir sniegusi apzināti nepatiesas liecības, tomēr daži piemēri, kas apstiprina autores izteiktās bažas par jaunieviesto regulējumu, ir atrodam.

Vienā no krimināllietām, kurā tiesa par atbildību pastipriņošu apstākli atzina to, ka noziedzīgu nodarījumu izdarījusī persona sniegusi apzināti nepatiesu liecību, apsūdzētais cietušajam bija tīši nodarījis vidēja smaguma miesas bojājumus. Kā norādīts sprieduma aprakstošajā daļā “2019. gada 22. janvārī ap plkst. 17.20 /pers. A/, atrodoties uz ielas pie ēkas /adrese/, savstarpēja konflikta laikā, dusmu vadīts, nolūkā nodarīt miesas bojājumus, tīši trīs reizes ar izmeklēšanā precīzi nenoskaidrotu priekšmetu iesita /pers. B/ pa seju, kā rezultātā

<https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/504838F5E98FBAE8C22584FD004B8443?OpenDocument> [aplūkots 12.04.2021.]

¹⁵⁴ Ņesterova I. Tiesības sevi neapsūdzēt kriminālprocesā. Promocijas darbs. Rīga: [b.i.], 2013, 106.lpp. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/5200> [aplūkots 12.04.2021.]

¹⁵⁵ ECT 1996. gada 8. februāra spriedums lietā John Murray pret Apvienoto Karalisti, Nr. 18731/91.

/pers. B/ nokrita zemē, pēc kā /pers. A/ tīši vienu reizi ar izmeklēšanā precīzi nenoskaidrotu priekšmetu iesita /pers. B/ pa pakausi.¹⁵⁶

Lietā bija strīds par to, vai apsūdzētais nodarīja cietušajam miesas bojājumus vai arī cietušais tos guva kritiena rezultātā. Apsūdzētais liecināja, ka uz ceļa radies konflikts, taču tā rezultātā tikai pārmija vārdus ar cietušo un pēc tam, braucot prom, redzējis, ka cietušajam uz drēbēm bija sniegš, tāpēc izdarījis secinājumus, ka cietušais nokritis. Tāpat arī apsūdzētais liecināja, ka nav sitis cietušajam nevienu reizi. Savukārt cietušais liecināja, ka apsūdzētais trīs reizes ar kādu priekšmetu tīši iesitis pa seju, pēc kā nokrita zemē un saņēma vēl vienu sitienu pa pakausi.¹⁵⁷

Tiesa atzina, ka cietušā liecības ir analogas visa procesa laikā, savukārt apsūdzētais liecības esot mainījis, apsūdzētā pozīciju atzīstot par pilnīgi nelogisku. Tāpat arī tiesa atzina, ka cietušā liecības apstiprināja eksperta atzinums, kurā norādīts, ka cietušajam miesas bojājumi varēja rasties cietu, trulu priekšmetu iedarbības rezultātā un ka minētos miesas bojājumus nevarēja iegūt viena kritiena rezultātā no sava auguma augstuma. Tādējādi tiesa neticēja apsūdzētā liecībām, ka viņš cietušajam nav sitis.¹⁵⁸

Autoresprāt, šis ir viens no spilgtākajiem piemēriem, kas atspoguļo pilnībā nepamatoti piemērotu atbildību pastiprinošo apstākli par nepatiesu liecību sniegšanu. Proti, pierādījumu kopumu veidoja šaurs pierādījumu loks – apsūdzētā liecības, cietušā liecības un eksperta atzinumi sakarā ar cietušajam nodarītajiem miesas bojājumiem. Eksperta atzinumi kaut kādā mērā apstiprināja cietušā liecībās sniegtās ziņas, savukārt apsūdzētā liecības attiecībā uz šiem vērtētajiem pierādījumiem bija pretrunīgas.

Pie šādiem apstākļiem nav konstatējams, ka apsūdzētais ar konkrētajām nepatiesajām liecībām jebkādā veidā būtu traucējis vai kavējis izmeklēšanu, maldinājis procesa virzītāju, kā rezultātā būtu nelietderīgi iztērēts laiks vai valsts resursi. Šāda apsūdzētā rīcība, proti, noliedzot faktu, ka apsūdzētais cietušajam ir sitis, vienlaikus norādot, ka cietušais pats nokritis, vērtējama kā dabiska aizstāvēšanās pret celto apsūdzību (ņemot vērā faktu, ka persona tiesības uz aizstāvību īstenojusi bez aizstāvja līdzdalības). Autore uzskata, ka šādā situācijā atbildību pastiprinoša apstākļa piemērošana ir absolūti neobjektīva un nepamatota, kā arī nesaskan ar normas ieviešanas mērķi.

¹⁵⁶ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas 2021. gada 19. janvāra spriedums krimināllietā Nr. 11089088819. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/440519.pdf> [aplūkots 12.04.2021.]

¹⁵⁷ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas 2021. gada 19. janvāra spriedums krimināllietā Nr. 11089088819. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/440519.pdf> [aplūkots 12.04.2021.]

¹⁵⁸ Ibid.

Citā krimināllietā /pers. H/ pirmstiesas kriminālprocesā sniedza pretrunīgas liecības, proti, būdams nopratināts kā aizturētais un aizdomās turētais, sākotnēji liecināja, ka visas 750000 cigaretes “Premjer” pieder viņam, ka tās glabājis viņa lietošanā esošajās automašīnās. Pirmās instances tiesā apelācijas tiesas ieskatā /pers. H/ ticami izskaidroja šo liecību maiņu, ka sākotnēji negribēja, lai viņam inkriminētu noziedzīga nodarījuma izdarīšanu personu grupā, bet pēc tam sapratis, ka meli tāpat atklāsies, un tāpēc patiesi liecināja arī par /pers. G/ dalību noziedzīgā nodarījumā izdarīšanā.¹⁵⁹ Šajā situācijā, sniedzot nepatiesu liecību, /pers. H/ ar savām darbībām nekādā veidā netraucēja procesa virzītājam, veicot vispusīgu un rūpīgu izmeklēšanu, gūt ziņas par faktiskajiem apstākļiem. Proti, persona, nesniedzot ziņas par vēl vienas personas līdzdalību, lai arī sniegusi apzināti nepatiesu liecību, nekādā veidā nelika šķēršļus izmeklēšanai un kriminālprocesa norisei, tādējādi nekādā veidā procesa virzītājam situāciju nepadarot sarežģītāku kā gadījumā, ja persona būtu izmantojusi tiesības klusēt un neliecinātu vispār.

Pēc autores domām, patiesības slēpšana un apstākļu noklusēšana ir loģisks un samērīgs risks, kas apsūdzībai jāņem vērā sakarā ar personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, personisko ieinteresētību lietas iznākumā.

Tādējādi, autores ieskatā, lai pamatoti tiktu pastiprināta nodarījumu izdarītāja atbildība, ir būtiski nošķirt tādas liecības, kuru rezultātā, apzināti maldinot procesa virzītāju, tiek apzināti traucēts process un kavēta izmeklēšana, no liecībām, kurām nav izšķirošas nozīmes procesa norises ilgumā un patērēto resursu apjomā, raugoties no izmeklēšanas puses.

Citiem vārdiem sakot, autore atbalsta negatīvu seku noteikšanu personām, kas patiešām savas apzinātas rīcības rezultātā ir kavējušas un traucējušas izmeklēšanu, apzināti likušas šķēršļus patiesības noskaidrošanai, tādējādi apgrūtinot procesa virzītāju darbu un ievērojami paildzinot attiecīgā kriminālprocesa norisi.

Proti, ir gadījumi, kad, autoresprāt, būtu objektīvs pamats atbildību pastiprinoša apstākļa piemērošanai sakarā ar nepatiesu liecību sniegšanu, kas izpaužas savu versiju izvirzīšanā katrā ar noziedzīgo nodarījumu saistītā jautājumā, pielāgojot to jau lietā iegūtajiem un nostiprinātajiem pierādījumiem. Tā, piemēram, /persona A/, kas apsūdzēta par kukuļdošanu, sakarā ar kratīšanā izņemto naudu norādīja, ka nauda bija domāta nevis /personai B/ (apsūdzēta par kukuļņemšanu), bet gan tika nejauši aizmirsta /personas B/ automašīnā un patiesībā bija paredzēta, lai dotos uz Daugavpili un iegādātos SIA /nosaukums/ kapitāla daļas. Šādā situācijā procesa virzītāja pienākums bija pārbaudīt apsūdzētā izvirzīto versiju – iegūt papildu

¹⁵⁹ Zemgales apgabaltiesas Krimināllietu kolēģijas 2020. gada 11. augusta spriedums krimināllietā Nr. 11816001416. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/432530.pdf> [aplūkots 10.04.2021.]

informāciju, pratināt potenciāli iesaistītās personas un veikt citas izmeklēšanas darbības. Rezultātā tiesa atzina, ka apsūdzēto personu liecības vērtējamas kā neatbilstošas lietas faktiskajiem apstākļiem un tiek atspēkotas ar lietā esošajiem pārbaudītajiem pierādījumiem, proti, minētā SIA kapitāla daļas nebija paredzēts pārdot, kā arī paša apsūdzētā rīcība bija pilnībā pretrunā ar kriminālprocesā liecinātajiem apstākļiem.¹⁶⁰

Šajā pašā krimināllietā /persona A/ izvirzīja nepatiesas versijas arī attiecībā uz saīsinājumu/iniciālu nozīmi personas piederošajā datorā glabātajos dokumentos, piešķirot tiem nepatiesus skaidrojumus. Tādā veidā procesa virzītājs, lieki un nevajadzīgi tērējot laiku, veica pārbaudi attiecībā uz /personas A/ minēto kapitālsabiedrību, lai iegūtu informāciju un citas ziņas, kas rezultātā pilnībā apgāž apsūdzētā sniegto liecību patiesumu.¹⁶¹ Tātad šādā situācijā, kad apzināti tiek veiktas darbības, lai maldinātu un “novestu no pareizā ceļa”, būtu pamats runāt par personas atbildību pastiprinoša apstākļa atzīšanu.

Tāpat, autores ieskatā, diskutējams būtu jautājums saistībā ar liecībai kā pierādījumam raksturīgo mainīgumu, t.i., par personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, liecību maiņu attiecīgā kriminālprocesa gaitā. Iepriekš darbā tika atspoguļota situācija no tiesu prakses, kurā persona mainīja savu liecību attiecībā uz noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas apstākļiem, proti, vai nodarījums tika izdarīts vienatnē vai divatā (kas jau atzīstama par personu grupu, tādējādi pastiprinot dalībnieku atbildību). Jānorāda, ka liecības var tikt mainītas dažādos “virzienos”. Viena no izteiktajām versijām par to, kā apzināti nepatiesu liecību sniegšana tiešā mērā ietekmē izmeklēšanas norisi un ilgumu, tika sasaistīta ar liecību maiņu, personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, vairākkārt mainot savas liecības, izvirzot dažādas versijas par notikušā apstākļiem.

Tiesa krimināllietā Nr. 11840001413 norādījusi, ka “apsūdzētā liecību maiņa vērtējama kā neloģiska, tās ir pretrunīgas un tiesā sniegtās vērtējamas vienīgi kā vēlme izvairīties no atbildības par noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu.”¹⁶² Tas, ka “vainīgais” visos iespējamajos veidos tikai cenšas izvairīties no soda un notiesājoša sprieduma, ir diezgan bieži izskanējusi kritika krimināllietu kontekstā.¹⁶³ Līdz ar to šādi gadījumi praksē nav retums, arī krimināllietā Nr. 11096169613 tiesa konstatēja, ka apsūdzētās personas izvirzītās versijas ir dažādas, nekoncekventas un neloģiskas, kā arī tā pati persona 4 gadus pēc noziedzīga nodarījuma

¹⁶⁰ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2018. gada 9. aprīļa spriedums krimināllietā Nr.12812000713, 51.-52.lpp. [nav publicēts]

¹⁶¹ Ibid, 48.lpp.

¹⁶² Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2016. gada 3. oktobra spriedums krimināllietā Nr. 11840001413. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/383752.pdf> [aplūkots 10.04.2021.]

¹⁶³ Herbet R. Limburg. The Privilege of the Accused to Refuse to Testify. The Annals of the American Academy of Political and Social Science, Vol.52, Reform in Administration of Justice (Mar.,1914). Sage publications, Inc. in asociation with the American Academy of Political and Social Science. Pieejams: <https://www.jstor.org/stable/1012490> [aplūkots 11.04.2021.]

izdarīšanas sniedza daudz detalizētākas liecības, nekā pratināšanā uzreiz pēc notikuma, kas arīdzan tiesai liek apšaubīt apsūdzētā tiesas sēdē sniegto liecību patiesumu.¹⁶⁴

Savukārt apsūdzētā /pers. C/ sniegtās liecības ir neloģiskas. Viņš gan pirmstiesas izmeklēšanā, gan tiesas izmeklēšanā liecināja, ka pēc cietušā piesišanas paprasījis naudu cigaretēm un cietušais viņam pats iedevis naudu 1 EUR monētā un vēl dažus centus, apmēram 1,50 EUR apmērā, par ko iegādājies cigaretes. Tiesa konstatēja no apsūdzētā un cietušā liecībām, ka nauda tika paņemta tūlīt pēc tam, kad /pers. C/ bija cietušajam nodarījis miesas bojājumus-deguna kaula lūzumu, augšžokļa kaula lūzumu, smadzeņu satricinājumu, galvas, sejas, ķermeņa sasitumu. Cietušais sēdēja istabā sasists un kā liecināja, neko nesaprata, neko nevarēja izdarīt, vienu brīdi pat zaudēja samaņu. Šādos apstākļos tiesa piedod ticamību cietušā liecībām, jo nav iespējams, ka cietušais pēc visa notikušā vēl pats labprātīgi dotu naudu varmākam un to cietušais arī kategoriski noliedz. Lietā nav citas liecinošās personas, kuras būtu redzējušas zādzības faktu, tādejādi tiesa vērtē tikai apsūdzētā un cietušā liecības, lietā esošos rakstveida pierādījumus un šajā gadījumā tiesa piedod ticamību cietušā liecībām. Savukārt apsūdzētā liecības vērtē kā aizstāvības izvēlētu pozīciju un vēlēšanos mīkstināt savu vainu.¹⁶⁵

Minētie piemēri no tiesu prakses apliecina, ka nereti ir gadījumi, kad apsūdzētais liecības laika gaitā maina, tās ir pretrunīgas un bieži vien vēlāk sniegtās liecības arī acīmredzami neloģiskas. Autores ieskatā, minētās situācijas ir izmantojamas par piemēru, kad apsūdzētā sniegtās liecības acīmredzami neietekmē kriminālprocesa efektīvu norisi un nekādā mērā netiek maldināts procesa virzītājs, attiecīgi pie šādiem apstākļiem arī nebūtu saskatāms objektīvs pamats šīs vēlāk sniegtās nepatiesās liecības atzīt par pamatu atbildību pastiprinoša apstākļa piemērošanai konkrētajai personai. Tāpat arī apsūdzētā izvirzītās versijas var būt tik absurdas un pretējas jebkādai loģikai, ka arī tādā gadījumā šādu liecību patiesumu nebūtu nepieciešams pārbaudīt, meklējot tām apstiprinājumu ar citiem iespējamiem pierādījumiem.

Pozitīvi un vienlaikus arī kritiski vērtējama Vidzemes rajona tiesas atziņa, proti, *“apsūdzētajam ir tiesības uz aizstāvību, tai skaitā izvēlēties savu aizstāvības pozīciju. Saskaņā ar Kriminālprocesa likumā noteikto valsts apsūdzības uzturētājam ir pienākums pierādīt apsūdzētās personas vainu. Apsūdzētajam nav jāpierāda savs nevainīgums. Kaut arī tiesa secina, ka apsūdzētais ir liecinājis nepatiesi, [..], taču izskatāmajā lietā minētais apstāklis nav atzīstams par atbildību pastiprinošo apstākli, jo apsūdzētā nepatiesā liecība nav ietekmējusi*

¹⁶⁴ Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 2018. gada 13. septembra spriedums krimināllietā Nr. 11096169613. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/378570.pdf> [aplūkots 10.04.2021.]

¹⁶⁵ Aizkraukles rajona tiesas 2016. gada 7. janvāra spriedums krimināllietā Nr. 11370030715. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/253785.pdf> [aplūkots 14.04.2021.]

pareizu lietas izspriešanu.”¹⁶⁶ No vienas puses – tiesa vismaz ir kādā mērā vērtējusi, vai šis atbildību pastiprinošais apstāklis ir patiešām atzīstams par tādu, nevis piemērojusi to automātiski, kā citās iepriekš minētajās lietās. Vienīgais, kas būtu diskutējams, vai tieši “pareiza lietas izspriešana” ir centrālais kritērijs, pēc kā šis apstāklis nosakāms, jo, kā autore turpmāk darbā norāda, aizstāvības sniegtajām nepatiesajām liecībām nebūtu piemērojami tie paši kritēriji, kas citu personu sniegtajām liecībām.

Cita situācija rodas gadījumā, ja persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, maina liecības par faktiskajiem apstākļiem un versijas notikušajam, taču piedāvājot tās pavisam reālas,¹⁶⁷ tādējādi, ievērojot personas pamattiesības, tai skaitā, tiesības uz taisnīgu tiesu, šīs liecības būtu pārbaudāmas Kriminālprocesa likuma noteiktajā kārtībā. Tas savukārt ievērojami paildzina izmeklēšanas laiku, maldinot procesa virzītāju, secīgi procesa virzītājam patērējot krietni vairāk resursu, lai atspēkotu katru no apsūdzētā izvirzītajām nepatiesajām versijām. Taču arī šajā gadījumā būtu kritiski jāvērtē, vai patiešām šī liecību maiņa un dažādo versiju izvirzīšana ir tikusi pārbaudīta, lieki un nevajadzīgi tērējot valsts resursus un paildzinot kriminālprocesu. Gadījumā, ja šī liecību maiņa ir tikai fiksēta, bet lietā jau ir bijis pietiekams iegūto un nostiprināto pierādījumu apjoms, kas pilnībā izslēdz jauno izvirzīto versiju un attiecīgi šī versija nemaz netiek pārbaudīta, arī šādā gadījumā netiek kaitēts izmeklēšanas efektivitātei.

Vēl papildu jautājumu rada, cik augsts pierādīšanas standarts tiek izmantots attiecībā uz apstākļa – persona sniegusi apzināti nepatiesu liecību – pierādīšanu. Pārsvārā tiesas savos spriedumos, vērtējot apsūdzētā pirmstiesas procesā un tiesā (ja apsūdzētais izvēlas liecināt)¹⁶⁸ sniegtās liecības, vērtē to ticamību, rezultātā izdarot secinājumus, vai attiecīgās liecības ir vai nav atzīstamas par ticamām.¹⁶⁹ Tādējādi rodas jautājums, vai tas ir pietiekams pamats atzīt atbildību pastiprinoša apstākļa esamību, ja liecības nav atzīstamas par ticamām tā iemesla dēļ, ka tās ir pretrunīgas ar citiem lietā esošiem pierādījumiem? Autores ieskatā, atbilde nav viennozīmīga, protams, ka tas būtu vērtēšanas jautājums un viss atkarīgs, kāds ir šo pretrunīgo pierādījumu pārsvars un savstarpējā attiecība. Un tomēr jāsaprot, ka, autoresprāt, šeit pastāv

¹⁶⁶ Vidzemes rajona tiesas 2020. gada 20. augusta spriedums krimināllietā Nr. 11400010620. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/437638.pdf> [aplūkots 10.04.2021.]

¹⁶⁷ Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2019. gada 5. decembra spriedums krimināllietā Nr. 15890023117. Pieejams:

<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/406180.pdf> [10.04.2021.]; Vidzemes rajona tiesas 2018. gada 23. augusta spriedums krimināllietā Nr. 11280036417. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/371717.pdf> [aplūkots 10.04.2021.]

¹⁶⁸ Eilande V. Lietas iztiesāšana pirmās instances tiesā. III nodaļa. Grām.: Rokasgrāmata tiesnešiem kriminālprocesā. G. Kūtra zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2010, 76.lpp.

¹⁶⁹ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2020. gada 24. novembra spriedums Krimināllietā Nr.11087030018. Pieejams:

<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/438088.pdf> [aplūkots 10.04.2021.]

diezgan pamatots un augsts risks, lai apzināti vai neapzināti netiktu sasniegts lietā iespējami taisnīgākais risinājums.

Rīgas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2020. gada 9. oktobra spriedumā ir sniegts šāds apsūdzētās personas sniegto liecību vērtējums, proti, *“Apsūdzētās tiesas sēdē sniegtās liecības tiesa vērtē kā pašaiizstāvības versiju un mēģinājumu izvairīties no atbildības par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Apsūdzētās liecības tiesa vērtē kā ticamas tikai tādā apjomā, ciktāl tās apstiprinās ar pārējiem lietā esošajiem pierādījumiem.”*¹⁷⁰ Šis un vēl citi gadījumi skaidri parāda, ka tiesai, sniedzot vērtējumu un atzīstot liecības kādā daļā par neticamām, pietiek konstatēt, ka tās neapstiprina citi lietā esošie pierādījumi (un nevis pat norādot, ka ir vairāki pierādījumi, kas ir “neapgāžami” un vienlaikus pretrunīgi ar sniegtajām liecībām), līdz ar to arī šis aspekts rada šaubas, vai tik viennozīmīgi liecības, kas nav atzīstamas par ticamām vienlaikus automātiski var tikt atzītas par nepatiesām. Un šajos apstākļos pie attiecīgā normatīvā regulējuma no šī faktora vairs nav atkarīgs vien tas, vai persona ir vai nav spējusi atspēkot lietā gūtos pierādījumus un tiekot vai nu attaisnota vai notiesāta, bet papildus tam pēdējā minētajā gadījumā vēl pievienojas tas, vai personai tiks piemērots atbildību pastiprinošs apstāklis, kas savukārt nozīmē iespēju noteikt smagāku sodu, un šis, autoresprāt, jau ir nozīmīgs jautājums pētāmās tēmas kontekstā.

*“Apsūdzēto liecībām tiesa netic, jo sākotnēji /pers. B/ savu vainu un cietušā pieteikto kaitējuma kompensāciju atzina. Savukārt /pers. C/ sākotnēji savu vainu atzina daļēji, norādot, ka iesita divas plaukas, no kurām nevarēja rasties cietušajam konstatētie miesas bojājumi, vēlējās noslēgt izlīgumu ar cietušo. Taču, redzot, ka izlīgumu ar cietušo noslēgt neizdosies, savu vainu neatzina. Līdz ar to tiesa netic apsūdzēto liecībām par to, ka viņi nav spēruši cietušajam un situši pa galvu ar cietu priekšmetu, izvērtējot lietā esošos pierādījumus to kopumā un savstarpējā sakarībā, un kopsakarībā ar lietā konstatētajiem apstākļiem”*¹⁷¹ – piemēram, šādā gadījumā īpaša problēma nav saskatāma attiecībā uz liecību novērtēšanu un konstatēšanu, ka sniegtās liecības ir nepatiesas, taču arī šis noteikti nebūtu gadījums, kurā būtu pamats atzīt atbildību pastiprinošu apstākli, jo apsūdzētā liecības nekādu ietekmi uz procesu viennozīmīgi neatstāj.

Šajā sakarā ir vērts runāt arī par tiesas attieksmi un pieņēmumiem attiecībā uz apsūdzētās personas sniegtajām ziņām un to vērtējumu, īpaši saistībā ar noziedzīga nodarījuma sastāva subjektīvo pusi. Viena, autoresprāt, nepieļaujama rīcība (apgalvojuma formā) no tiesas

¹⁷⁰ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2020. gada 9. oktobra spriedums krimināllietā Nr. 16870001316, 7.lpp. [nav publicēts]

¹⁷¹ Rīgas rajona tiesas 2015. gada 5. marta spriedums krimināllietā Nr. Nr.11354006211. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/379091.pdf> [aplūkots 10.04.2021.]

puses atspoguļojas Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2015. gada 15. maija spriedumā krimināllietā Nr. 3870001003, proti, citējot tiesas apgalvoto “Aizstāvības vairākkārt norādītais, ka ar apsūdzēto liecībām nav pierādīts nolūks veikt krāpšanu lielā apmērā, ir loģisks, jo neviens apsūdzētais vainu neatzīst un loģiski līdz ar to arī patiesi neliecina par savu darbību nolūku.”¹⁷² Autores ieskatā, tiesai maksimāli vajadzētu izvairīties no tik pārlicinoši paustiem, uz “loģiku” balstītiem apgalvojumiem.

Ja persona negrib veidot savu apsūdzību, palīdzēt procesa virzītājam, tā var izmantot tiesības klusēt. No vienas puses, nosakot atbildību pastiprinošu apstākli par apzināti nepatiesām liecībām, persona tiek mudināta klusēt. Diskutējams ir jautājums no prakses viedokļa – vai izmeklēšanu veicina apstākļi, ka persona nesniedz vispār nekādas ziņas. Rietumos pastāv uzskats, ka, apsūdzētajam atsakoties no tiesībām liecināt, var tikt nenoskaidrota ļoti būtiska informācija, tai skaitā tāda, kas var pierādīt personas nevainīgumu, kā arī palīdzēt radīt bagātīgāku faktisko apstākļu kopainu lēmuma pieņemšanai.¹⁷³

A. Judins Saeimas sēdē, atbildot uz deputāta ieteikumu pārdomāt ierosinātos grozījumus Krimināllikumā un Kriminālprocesa likumā, izteicies šādi: “*Ko mēs redzam praksē? Cilvēks izdomā kaut kādu versiju, varbūt, nu, absolūti neiespējamu, un procesa virzītājs strādā, lai pārbaudītu. Pārbaudīja, konstatēja, ka tā neatbilst patiesībai, un tad mūsu klients saka: “Oi, tiešām sajaucu. Viss bija citādāk,” un izvirza jaunu versiju, un mēs atkal strādājam, lai to pārbaudītu.” Bet, mīļie kolēģi! Pasakiet man, lūdzu, kur Kriminālprocesa likumā rakstīts, ka aizdomās turētais vai apsūdzētais drīkst melot? Nav tādas normas! Bet mūsu praksē daži uzskata, ka drīkst. Nu, ja tādi viedokļi pastāv, ir ļoti svarīgi likumā norādīt: “Melot nedrīkst!” Es saprotu, cilvēks var kaut ko aizmirst. Ir iespējama, teiksim, tāda situācija... bet, ja tu sāki runāt, stāsti tā, kā bija, nevis izdomā kaut ko!”¹⁷⁴ Arī šie izteikumi apstiprina autores bažas par to, ka grozījumi likumos kopumā ir vienam vienīgam mērķim, taču šķietami ir aizmirsts par vairākiem citiem apsvērumiem, kas nebūtu saistāmi ar iespējami smagāka soda piemērošanu, kā arī nav domāts par problēmām normas vienvērtīgā piemērošanā praksē.*

Šajā sakarā ir vērts norādīt, ka Kriminālprocesa likuma 67. pants, kas nu jau šobrīd reglamentē arī aizdomās turētā pienākumu sniegt patiesas liecības, jau līdz šim ir paredzējis personas pienākumu nekavēt un netraucēt kriminālprocesa norisi (Kriminālprocesa likuma 67.

¹⁷² Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2015. gada 15. maija spriedums krimināllietā Nr. 3870001003 K04-0003-15/32. [nav publicēts]

¹⁷³ Roberts A. Reclaiming the importance of the defendant’s testimony: Prior conviction impeachment and the fight against implicit stereotyping. 83 U .CHI. L. REV. 835 (2016). Pieejams: <https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5935&context=uclrev>

¹⁷⁴ Latvijas Republikas 13. Saeimas rudens sesijas septītās sēdes 2019. gada 17. oktobra stenogramma. Pieejams: <https://www.saeima.lv/lv/transcripts/view/2013http://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/F5B13BB275CC1453C22584AA0044D76F?OpenDocument> [aplūkots 10.04.2021.]

panta pirmās daļas 2. punkts). Turklāt saskaņā ar Kriminālprocesa likuma noteikumiem tas attiecināms arī uz personām pārējos personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, statusos. Bez tam jāmin arī, ka G. Kūtris, analizējot apsūdzētā tiesību apjomu kriminālprocesā, norādījis ka tiesības klusēt, sniegt liecību vai atteikties liecināt, ir to tiesību starpā, kuru īstenošana īpaši neietekmē procesa ātrumu vai procesa virzītāja resursu patēriņu.¹⁷⁵

Arī Ārlietu ministrijas Latvijas pārstāvis starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās ir sniedzis viedokli, apkopojot no ECT judikatūras izrietošos principus, ciktāl tie attiecināmi uz pienākuma uzlikšanu aizturētajam un aizdomās turētajam sniegt patiesas liecības. Pārstāvis norāda, ka līdz šim ECT nav skatījusi sūdzības, kuru pamatā būtu nacionālajā regulējumā ietverts pienākums “sniegt patiesas liecības”.¹⁷⁶ Autoresprāt, tas ir diezgan likumsakarīgi, ņemot vērā apstākli, ka vairumā Eiropas valstu (precīzāk - visās, kuru krimināltiesisko un kriminālprocesuālo regulējumu autore turpmāk darba ietvaros aplūkojusi) šāds konkrēts (vai vismaz līdzvērtīgs) nacionālais regulējums nemaz nepastāv, proti, personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nav noteiktas sankcijas vispārīgi par nepatiesu liecību sniegšanu. Nav arī publiski pieejamas informācijas, ka kāds no šīs regulējuma ierosinātajiem būtu atsaucies uz veiksmīgu ārvalstu tiesu praksi vai vismaz salīdzinājis pieeju konkrētās problēmas risināšanai.

Pārstāvis starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās, autores ieskatā, skaidru atbildi nav devis. Rezumējot izteiktos apsvērumus, tika norādīts, ka likumprojekta pieņemšana pati par sevi tūlītējus un nenovēršamus Konvencijas pārkāpumus nerada, taču pastāv cilvēktiesību pārkāpumu risks, piemērojot normu praksē. Tāpat arī tiek norādīts, ka atkārtoti būtu izvērtējams, vai apzināti nepatiesu liecību sniegšana var tikt uzskatīta par atbildību pastiprinošu apstākli.¹⁷⁷

Juridiskās komisijas apakškomisijas sēdē papildus norādīja, ka ja sūdzība nonāktu Eiropas Cilvēktiesību tiesā, viennozīmīgi Konvencijas 6. panta standarti tiktu attiecināmi. Anglosakšu valstīs ir šāda konstrukcija un tur darbojas.¹⁷⁸ Taču netiek sīkāk paskaidrots – ne kurās valstīs konkrēti, ne kāda konstrukcija.

Pēc autores domām arguments, ka šāda konstrukcija pastāv valstīs, kas pieder Anglosakšu tiesību saimei, neiztur kritiku. Lai arī dažos aspektos atzīstams, ka dažādās valstīs

¹⁷⁵ Kūtris G. Apsūdzētā tiesības kriminālprocesā, vai nav pārāk daudz. 12. janvāris, 2021, Nr. 2 (1164).

¹⁷⁶ Ārlietu ministrijas Latvijas pārstāvja starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās biroja 08.01.2020. vēstule Nr. 03-560 Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijai *Par viedokļa sniegšanu*. Pieejams Saeimā pēc individuāla pieprasījuma.

¹⁷⁷ Ibid.

¹⁷⁸ Latvijas Republikas 13. Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas 2020. gada 18. februāra sēdes audioieraksts. Pieejams Saeimā pēc individuāla pieprasījuma.

ir saskatāmi elementi, kas raksturīgi gan anglosakšu tiesiskajai sistēmai, gan kontinentālās Eiropas jeb romāņu-ģermāņu tiesiskajai sistēmai, tomēr šo tiesību sistēmu pamatprincipi un pirmsākumi norāda uz būtiskām to atšķirībām.

Lai arī vairākiem advokātu (zvērināti advokāti, kas izteikuši publisku kritiku par konkrētajiem grozījumiem un vērsušies ar atklātu vēstuli),¹⁷⁹ kategoriskajiem apgalvojumiem nevar pievienoties, taču autore tiektos piekrist, ka šādā veidā tiek ierobežotas personas tiesības klusēt tikai daļēji – pašas izvēlētajā apjomā. Ja persona izvēlas liecināt par tai zināmajiem apstākļiem, kas var būt nozīmīgi lietas taisnīgā iztiesāšanā, taču nevēlas apsūdzēt pats sevi, šī persona daļā, kas attiecas tieši uz sevi pašu, sniedz nepatiesas ziņas.

Reizē autore par kritizējamu uzskata advokātu interpretāciju, proti, “persona, kura nupat ir atzinusies vienā nodarījumā, tūlīt ir jāsauc pie atbildības vai jāpakļauj citām nelabvēlīgām sekām par to, ka tā nav atzinusies pašā pirmajā pratināšanā.”¹⁸⁰ Ja persona vienkārši nav atzinusies pirmajā pratināšanā, bet izmantojusi tiesības klusēt – problēma nav saskatāma.

Vēl viena norāde no advokātu puses – “vēl absurdāka situācija var izveidoties tad, ja sākotnēji persona sevi apmelo un atzīst sevi par vainīgu noziegumā, bet vēlāk atklājas personas nevainīgums.”¹⁸¹ Autore pieļauj, ka šis viedoklis izteikts laikā, kad vēl nebija skaidrs, kādas būs faktiskās sekas par nepatiesu liecību sniegšanu. Proti, šobrīd šādai situācijai nav nekādas nozīmes, jo sekas rodas tikai ar notiesājošu spriedumu vai prokurora priekšrakstu par sodu. Attiecīgi, ja personas vaina noziedzīga nodarījuma izdarīšanā nav pierādīta un kriminālprocess tiek izbeigts uz rehabilitējošiem pamatiem, nav iespējas personai piemērot noteikto sankciju par apzināti nepatiesu liecību sniegšanu.

Vēl lielāka problēma, autoresprāt, saskatāma, ja kriminālprocess izbeigts uz nereabilitējošiem pamatiem, īpaši saistībā ar laika faktoru. Personas nereabilitēšana pēc būtības nozīmē personas atzīšanu par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.¹⁸² Ja izmeklēšanu neizdodas pabeigt likumā paredzētajā termiņā, iestājas kriminālatbildības noilgums. Senāta Krimināllietu departaments 2007. gada 18. decembra lēmumā lietā Nr. SKK-717/2007, ir skaidri noteikusi, ka "kriminālatbildības noilgums ir pamats kriminālprocesa izbeigšanai, nevis attaisnojoša sprieduma taisīšanai.”¹⁸³ Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta

¹⁷⁹ 05.11.2019. Atklātā vēstule par izskatāmo likumprojektu Nr. 427/Lp13 “Grozījumi Kriminālprocesa likumā”. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/2566180AA23D80FDC22584AF002B42E5?OpenDocument> [aplūkots 15.04.2021.]

¹⁸⁰ [b.a.] Raisījiesies diskusija par patiesību kriminālprocesā, 19. novembris, 2019, Nr. 46 (1104).

¹⁸¹ Ibid.

¹⁸² Baumanis J. Ceļā uz kriminālprocesa mērķi jeb kriminoloģiskie gēni. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2018, 275.lpp.

¹⁸³ Senāta Krimināllietu departamenta 2007. gada 18. decembra lēmums lietā Nr. SKK-717/2007, krimināllieta Nr.81513095. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/4129> [aplūkots 15.04.2021.]

virspрокurors Arvīds Kalniņš kā vienu no galvenajiem iemesliem, kāpēc neizdodas izmeklēšanu pabeigt līdz iestājas kriminālatbildības noilgums, min izmeklēšanas kapacitātes nepietiekamību – “sarežģītās lietās izmeklēšanas iestādes nespēj veikt apsūdzības uzrādīšanai nepieciešamās darbības”.¹⁸⁴ Attiecīgi pastāv reāla iespēja, ka persona izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, taču lietas sarežģītības dēļ, apvienojot to ar personas apzinātu ļaunprātīgu rīcību, ilgstoši traucējot izmeklēšanu, kavējot kriminālprocesa sekmīgu norisi, tai skaitā mainot liecības un izvirzot ar vien jaunas noziedzīga nodarījuma izdarīšanas apstākļu versijas, process tiek izbeigts uz kriminālatbildības noilguma pamata. Šī ir konkrēta situācija, kurā būtu visnotaļ objektīvi pamatots iemesls personai piemērot kādas “sankcijas” par tās apzināti negodprātīgo rīcību kriminālprocesa ietvaros, taču atbilstoši esošajam regulējumam tas nav iespējams.

Šeit pamatoti varētu rasties jautājums – vai tiešām tikai faktiskie noziedzīgu nodarījumu izdarītāji ar apzināti nepatiesām un maldinošām liecībām var kavēt un traucēt izmeklēšanas norisi? Autores ieskatā atbilde ir skaidra - nereti ir arī gadījumi, kad persona nolūkā pasargāt, piemēram, savu draugu vai ģimenes locekli, sniedz nepatiesas liecības noliedzot tai zināmos faktus.¹⁸⁵ Tādējādi izmeklēšana virzās pavisam nepareizā virzienā, nav iespējas iegūt un nostiprināt pierādījumus pret konkrēto personu, kā rezultātā nav iespējams celt apsūdzību un pieņemt notiesājošu spriedumu. Vienlaikus tas nozīmē arī to, ka ilglaicīgi ir tērēti resursi, izmeklēts noziedzīgs nodarījums konkrētas personas apzinātas rīcības dēļ, taču nekādas sekas par to neiestājas.

Autore noteikti nepievienojas advokātu kategoriskajiem izteikumiem par to, ka minēto grozījumu pieņemšanas gadījumā vispār zudīs jēga personas tiesībām uz aizstāvību, taču autore saredz arī aspektus, kam varētu piekrist un kas varētu radīt zināmu un diezgan ievērojamu risku praksē.

Tāpat arī situācijā, kad persona apzināti maldinājusi procesa virzītāju ilgā laika periodā, bet, saprotot, ka pierādījumu apjoms ir pietiekams, lai lietu nodotu tiesā, persona vainu atzīst un izdarīto nožēlo. Šādā gadījumā būtu pamats piemērot gan atbildību pastiprinošo apstākli saskaņā ar Krimināllikuma 48. panta pirmās daļas 17. punktu, gan atbildību mīkstinošo apstākli saskaņā ar saskaņā ar Krimināllikuma 47. panta otro daļu. Krimināllietā Nr. 11181352020 Daugavpils tiesa ar 2021. gada 25. janvāra spriedumu konstatēja abus minētos apstākļus (gan

¹⁸⁴ Kalniņš A. Kriminālatbildības noilgums. Kā un kāpēc tas iestājas? LV portāls. 30. jūlijā, 2013. Pieejams: <https://lvportals.lv/viedokli/257007-kriminalatbildibas-noilgums-ka-un-kapec-tas-iestajas-2013> [aplūkots 15.04.2021.]

¹⁸⁵ skat. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2018. gada 10. aprīļa spriedums krimināllietā Nr. 11410029516. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/369340.pdf> [aplūkots 22.04.2021.]; Rēzeknes tiesas 2017. gada 5. decembra spriedums krimināllietā Nr. 11290026915. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/353890.pdf> [aplūkots 22.04.2021.]

atbildību pastiprinošu sakarā ar apzināti nepatiesām liecībām, gan atbildību mīkstināšu sakarā ar vainas atzīšanu) un atzina, ka personai piemērojams sods, kas tuvināms zemākajai robežai. Autoresprāt, arī šādā situācijā kaut kādā mērā zūd šī normatīvā regulējuma jēga.

Nemot vērā iepriekš minēto, kā arī turpmāk darbā izteiktos apsvērumus, pavisam noteikti nevar piekrist to personu izteikumiem, kas uzskatīja, ka šīs izmaiņas būtu tās, ar kurām visvairāk tiktu panākta procesa efektivizēšana.

3.3.2. Problemātika kontekstā ar tiesībām klusēt un atteikties liecināt

Autores ieskatā, problēma tiešā mērā var rasties arī saistībā ar normas interpretāciju, konkrēti – ‘nepatiesu liecību’ saturu. Līdz ar to autore drīzāk nepiekrīt, nekā piekrīt tam, ka ir iespējams tik vienkārši un strikti novilkt līniju, kur beidzas personas tiesības liecināt tās izvēlētajā apjomā un izmantot tiesības klusēt par konkrētiem apstākļiem un kur sākas jau apzināti nepatiesa liecība.

Likumdevējs nav sniedzis detalizētu skaidrojumu par to, kādas personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, liecības būtu atzīstamas par nepatiesām. Tādējādi jāapskata tiesību norma, kas citām kriminālprocesā iesaistītām personām (kas nav persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību), paredz kriminālatbildību par apzināti nepatiesu liecību sniegšanu.

Sniedzot izvērstu komentāru par Krimināllikuma 300. pantu un tā saturu, profesors Uldis Krastiņš ir norādījis, ka “liecība ir nepatiesa vai paskaidrojums ir nepatiess, ja krimināllietā, civillietā vai administratīvā procesa lietā aicinātā persona ir devusi liecību vai sniegusi paskaidrojumu, kurā pilnīgi vai daļēji sagrozīti fakti, noliegti vai noklusēti patiesie apstākļi, sniegtas īstenībai neatbilstošas ziņas, kas tieši attiecas uz lietu un no kurām ir atkarīga lietas pareiza izskatīšana vai izspriešana.”¹⁸⁶

Tā kā arī daļēja faktu noklusēšana ir vērtējama kā nepatiesa liecība,¹⁸⁷ personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, neatbildēšana uz konkrētiem jautājumiem (kā tiesības atteikties liecināt par kādiem faktiem, apstākļiem) var tikt atzītas par nepatiesām liecībām. Šeit jānorāda uz M. Lejas piedāvāto piemēru – “Piemēram, liecinieks liecina, ka redzējis, kā apsūdzētais sitis cietušo, noklusējot, ka īsi pirms tam šis "cietušais" sitis apsūdzēto un draudējis nogalināt. Tātad noklusēts būtisks fakts, kas liecina, ka nodarījums izdarīts nepieciešamās aizstāvēšanās situācijā.”¹⁸⁸

¹⁸⁶ Krastiņš U. Komentārs Krimināllikuma 300. pantam. Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D. Grām.: Krimināllikuma komentāri, trešā daļa. Rīga: TNA, 2019., 531. lpp.

¹⁸⁷ Leja M. 2014, Nr. 17 (819).

¹⁸⁸ Ibid.

Bez daļējas faktu noklusēšanas pastāv vēl pilnīga faktu noklusēšana. Šāda situācija savukārt nonāk absolūtā konfliktā ar personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tiesībām neliecināt. Pastāv divi viedokļi – daļa tiesībzinātnieku uzskata, ka tīrā klusēšana ir atteikšanās liecināt (kas ir personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, fundamentālas tiesības, kuras tā brīvi var īstenot), savukārt otra daļa uzskata, ka tā ir nepatiesa liecība.¹⁸⁹ Otrais gadījums attiecībā uz personu, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nebūtu vispār attiecināms.

Pamatoti var rasties jautājums, vai tas, ka persona attiecībā uz konkrētiem apstākļiem norāda, ka tos neatceras vai tie nav zināmi, ir atzīstama par nepatiesu liecību. Kurzemes apgabaltiesa spriedumā norādījusi, *“ka nav objektīva pamatojuma, lai konstatētu apsūdzētā apzināti nepatiesu liecību, jo no apsūdzētā liecības izriet, ka viņš notikuma apstākļus neatceras, nevis apzināti sniedz pretējas ziņas tām, kas noskaidrotas ar citiem lietā pārbaudītajiem pierādījumiem”*.¹⁹⁰ Pieejot formāli esošajam regulējumam un ņemot vērā, ka normas mērķis ir – ja liecina, tad lai liecina patiesi – arī tas, ka apsūdzētais uz vairākiem jautājumiem norāda, ka konkrētus apstākļus neatceras, lai arī tos patiesībā atceras, ir apzināti nepatiesa liecība.

Šajā ziņā Kurzemes apgabaltiesas norādītais būtu vērtējams divējādi. No vienas puses, lai arī objektīvi šķiet, ka persona noteikti atceras tos apstākļus, par kuriem liecinājusi pretējo, lai atzītu to par apzināti nepatiesu liecību, tiesai tas būtu arī konkrēti jāpierāda – ka liecība ir apzināti nepatiesa. Tātad procesa virzītājam ir pienākums pierādīt, ka persona šos apstākļus patiesībā atceras, taču tas nenoliedzami varētu sagādāt zināmas grūtības.

Saistībā ar apzināti nepatiesu liecību sniegšanu Krimināllikuma 300. panta kontekstā tiesu praksē sastopamas divas būtiskas judikatūras atziņas. Augstākā tiesa 2012. gada 18. septembra lēmumā lietā Nr. SKK-439/2012 norādīja, ka Krimināllikuma 300. panta pirmā daļa nav piemērojama, ja nepatiesā liecība nav ietekmējusi pareizu lietas izspriešanu un liecība nav palīdzējusi personai izvairīties no atbildības par administratīvo pārkāpumu.¹⁹¹ Savukārt Augstākās tiesas 2015. gada 27. janvāra lēmumā lietā Nr. SKK-23/2015 tiesa norādīja, ka nepatiesā liecība šī panta ietvaros ir tāda liecība, kura ne tikai apzināti neatbilst īstenībai, bet arī ir nozīmīga īstenības noskaidrošanai konkrētajā lietā. Turklāt tiesai katrā individuālā gadījumā ir jāizvērtē un jāpamato, kā nepatiesā liecība ietekmējusi lietas izspriešanu.¹⁹²

¹⁸⁹ Leja M. 2014, Nr. 17 (819).

¹⁹⁰ Kurzemes apgabaltiesas 2020. gada 21. oktobra spriedums krimināllietā Nr. 11360021219. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/439628.pdf> [aplūkots 05.04.2021.]

¹⁹¹ Zvejniece N. Tiesas kompetence noziedzīgu nodarījumu izdarījušās personas apzināti nepatiesas liecības konstatēšanā un soda noteikšanā. Tiesībdomas: priekšlasījumi, publikācijas. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 21, 2020. gada novembris, 83.lpp. Pieejams: http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/2_Par_Augstako_tiesu/Informativie_materiali/AT_biletens21_web2.pdf [aplūkots 10.04.2021.]

¹⁹² Augstākās tiesas 2015. gada 27. janvāra lēmums lietā Nr. SKK-23/2015. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3682> [aplūkots 10.04.2021.]

Komentējot grozījumus, kas saistīti ar noziedzīgu nodarījumu izdarījušās personas apzināti nepatiesu liecību sniegšanu, Senāta Krimināllietu departamenta zinātniski analītiskā padomniece Nora Zvejniece norāda, ka minētās krimināltiesību doktrīnas un tiesu prakses atziņas būtu ņemamas vērā, vērtējot, vai noziedzīgu no noziedzīgu nodarījumu izdarījusī persona sniegusi apzināti nepatiesu liecību, proti, vai ir konstatējams šis atbildību pastiprinošais apstāklis.¹⁹³ Šim apgalvojumam, ņemot vērā, ka tas arī sīkāk netika pamatots, autore nevarētu piekrist. Autoresprāt, tie ir divi dažādi koncepti un divas krasi atšķirīgas situācijas, kurām nevar pieiet vienveidīgi.

Pirmkārt, personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, liecības pamatā būs ar mērķi pamatot savu nevainīgumu un ar izteiktu aizstāvības līdzekļa raksturu, par ko tika jau darbā runāts iepriekš. Šādām liecībām jau “pēc noklusējuma” varētu būt raksturīgs mērķis – personai netikt sauktai pie atbildības. Tāpat arī attiecībā uz lietā SKK-23/2015 izteikto atziņu, proti, apzināti nepatiesa liecība panta ietvaros ir arī tāda, kas nozīmīga īstenības noskaidrošanai konkrētajā lietā. Personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, statuss pats par sevi norāda, ka ir pamats uzskatīt, ka persona varētu būt izdarījusi kādu konkrētu noziedzīgu nodarījumu. Šādas personas liecības vienmēr var būt nozīmīgas īstenības noskaidrošanai lietā. Pat, ja pieņem, ka persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, par ko tā saukta pie atbildības, tad neapšaubāmi, ka personas rīcībā ir tāda informācija, kas ir nozīmīga īstenības noskaidrošanai lietā.

Līdz ar to autore apšaubā iepriekš minēto judikatūras atziņu tiešu attiecināšanu gadījumā, kad tiek vērtēts, vai noziedzīgu no noziedzīgu nodarījumu izdarījusī persona sniegusi apzināti nepatiesu liecību.

Tāpat arī uz šo var paskatīties citādi, pieņemot, ka personai ir tiesības klusēt attiecībā uz konkrētiem jautājumiem. Ņemot vērā to, ka personai ir tiesības neatbildēt arī tikai uz konkrētiem jautājumiem, kontekstā ar to, ka tai ir pienākums sniegt tikai patiesas liecības, tas tikai palielina risku, ka procesa virzītājs neliecināšanu par konkrētiem apstākļiem varētu tulkot par sliktu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību.

Kā jau iepriekš tas ir minēts, juridiskajā literatūrā un tāpat arī tiesu praksē vairākkārt atzīts, ka apsūdzētā (personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, jebkurā statusā) klusēšanu nedrīkst vērtēt kā pazīmi viņa vainai.¹⁹⁴ Neskatoties uz to, tiesību zinātnieks Džons Džeksons (John Jackson) pamatoti norāda, ka realitātē vairumā jurisdikcijās lielākā daļa aizdomās turēto un

¹⁹³ Zvejniece N. Tiesas kompetence noziedzīgu nodarījumu izdarījušās personas apzināti nepatiesas liecības konstatēšanā un soda noteikšanā. Tiesībdomas: priekšlasījumi, publikācijas. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 21, 2020. gada novembris, 83.lpp. Pieejams: http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/2_Par_Augstako_tiesu/Informativie_materiali/AT_biletens21_web2.pdf [aplūkots 10.04.2021.]

¹⁹⁴ Leja M. Tiesības neliecināt pret sevi. 6. augusts, 2013, Nr. 32 (783).

apsūdzēto sniedz liecības, ņemot vērā, ka spiediens runāt neatkarīgi no tiesībām ir milzīgs, jo nesadarbošanās var tikt vērtēta kā autoritātes apstrīdēšana, kas var negatīvi ietekmēt to pieņemtos lēmumus.¹⁹⁵

Neskatoties uz minēto, M. Leja norāda uz vienu no izņēmumiem, kad apsūdzētā klusēšanu tomēr var vērtēt apsūdzētajam par sliktu. Proti, tas ir gadījumā, ja apsūdzētais klusē daļēji. Prokurors norāda, ka Vācijas tiesu praksē ir atzīts, ka “daļēja klusēšana nozīmē to, ka apsūdzētais līdzdarbojas atsevišķa vai dažu lietas apstākļu noskaidrošanā, bet citus nemin, uz jautājumiem neatbild vai atbildes ir nepilnīgas.”¹⁹⁶

Ja šāda pieeja un interpretācija pastāv gadījumā, kad normatīvais regulējums neparedz jebkāda veida negatīvas sekas par nepatiesu liecību sniegšanu, tad pie apstākļiem, kad pastāv iespēja piemērot atbildību pastiprinošu apstākli un persona atsakās atbildēt uz konkrētiem jautājumiem, diezgan skaidri var būt “nolasāms”, un procesa virzītājs neformāli var prezumēt, ka attiecīgajos jautājumos ir zināmas problēmas.

Lai arī ir viedoklis, ka daļēju klusēšanu var vērtēt apsūdzētajam par sliktu, tās tomēr tik un tā ir personas tiesības – atteikties liecināt (kaut tikai par konkrētiem apstākļiem). Šajā situācijā, pēc autores domām, paliek neatrisināts jautājums, kā novilkt robežu starp “tiesībām atteikties liecināt” un “apstākļu noklusēšanu” kā nepatiesas liecības pazīmi.

Autoresprāt, šāds normatīvais regulējums ir nepārdomāts un rada tiesību piemērotājam iespēju brīvi interpretēt tiesību normu, konstatējot atbildību pastiprinošu apstākli pārāk plašā skaitā gadījumu, tai skaitā arī tādos, kad to nebūtu pamata darīt. Autore uzskata, ka šo jautājumu būtu galvenokārt jāskata kontekstā ar citās valstīs sastopamo *obstruction of justice* [angļu val.], tas ir, šķēršļu likšanu taisnīguma un patiesības noskaidrošanai. Un nevis tādā mērā, ka tas neveicina izmeklēšanu vienlīdz kā tiesību klusēt izmantošana, bet gan faktiski rada vēl lielāku apgrūtinājumu izmeklēt konkrēto lietu. Ja skatās uz normu šauri un interpretē to atbilstoši Krimināllikuma 300. pantam, tad atbildību pastiprinošs ir jebkura fakta noklusēšana, ja persona izvēlējusies liecināt.

¹⁹⁵ Jackson J. Re-Conceptualizing the Right of Silence as an Effective Fair Trial Standard. *International and Comparative Law Quarterly*, 2009, Vol.58, Issue 04, p.848. Pieejams: <https://www.jstor.org/stable/25622247?seq=1> [aplūkots 15.04.2021.]

¹⁹⁶ Leja M. Tiesības neliecināt pret sevi. 6. augusts, 2013, Nr. 32 (783).

3.3.3. Ārvalstu krimināltiesiskais un kriminālprocesuālais regulējums

Viens no secinājumiem, kas izdarāms no grozījumu apspriešanas un pieņemšanas procesa, ir tas, ka virzot normu par personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pienākumu sniegt patiesas liecības, nedz Saeimas attiecīgās apakškomisijas locekļi, nedz pieaicinātie eksperti – Tiesībsarga biroja pārstāvis un Ārlietu ministrijas pārstāvis – neatsaucās ne uz vienu konkrētu ārvalstu praksi ar attiecīgu vai līdzvērtīgu normatīvo regulējumu, kas kalpotu par veiksmīgu piemēru šādas normas ieviešanai arī Latvijā. Šajā kontekstā, autoresprāt, vērtīgi būtu aplūkot nacionālo regulējumu citās Eiropas Savienības (reizē Eiropas Padomes) dalībvalstīs.

Saskaņā ar **Vācijā** esošo kriminālprocesuālo regulējumu apsūdzētajam nav pienākuma sniegt patiesas liecības, ja persona ir izvēlējusies liecināt. Kriminālatbildība par nepatiesu liecību sniegšanu tāpat kā Latvijā ir paredzēta, ja liecību sniedzis liecinieks vai eksperts (Vācijas Kriminālkodeksa 153., 154. pants). Apsūdzētajam, tāpat kā jebkurai citai personai, ir paredzēta kriminālatbildība tikai par tādas nepatiesas liecības sniegšanu, kas ietver nepatiesu informāciju, kas var novest pie nepamatotas kriminālprocesa uzsākšanas pret kādu citu personu (Vācijas Kriminālkodeksa 164. pants).¹⁹⁷ Atbildība par līdzvērtīgu noziedzīgu nodarījumu arī ir ietverta Latvijas Krimināllikuma 298. pantā.

Tāda pašu pieeju izvēlēties arī **Austrijas** likumdevējs, paredzot apsūdzētajai personai pilnīgas tiesības nesniegt patiesas liecības, ja tā izvēlējusies liecināt.¹⁹⁸ Proti, kā norāda Austrijā praktizējošs advokāts *Dr. Johannes Leon*, apsūdzētais atbilstoši Austrijā spēkā esošajam normatīvajam regulējumam var tiesiski melot tik daudz, cik vien viņš vēlas.¹⁹⁹

Savukārt **Dānijas** normatīvie akti ne vien vienkārši neparedz jebkāda veida atbildību vai sekas par apsūdzētās personas nepatiesu liecību sniegšanu, bet šo jautājumu noregulē konkrēti, Dānijas Kriminālkodeksa 159. panta pirmajā daļā nosakot, ka persona, kura ir apsūdzēta noziedzīga nodarījuma izdarīšanā vai tai nav pienākuma sniegt liecību saskaņā ar likumu, nav sodāma par nepatiesu liecību sniegšanu.²⁰⁰ Dānijā praktizējošs advokāts *Neils Borum* papildus norāda, ka atbilstoši Dānijas Augstākās tiesas judikatūras atziņām šis

¹⁹⁷ Strafgesetzbuch – StGB (German Criminal Code) [Vācijas kriminālkodekss]. Pieejams: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html [aplūkots 02.03.2021.]

¹⁹⁸ Strafgesetzbuch – StGB (Austrian Criminal Code) [Austrijas kriminālkodekss]. Pieejams: <https://www.jusline.at/gesetz/stgb> [aplūkots 10.04.2021.]

¹⁹⁹ Dr. Johannes Leon. Rakstveida intervija ar Austrijā praktizējošu advokātu, 2021. gada 18. marts [nav publicēts]

²⁰⁰ Denmark Criminal Code [Dānijas kriminālkodekss]. Order No. 909 of September 27, 2005, as amended by Act Nos. 1389 and 1400 of December 21, 2005. [Dānijas krimināllikums] Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/6372/file/Denmark_Criminal_Code_am2005_en.pdf [aplūkots 10.04.2021.]

normatīvais regulējums aizsargā arī apsūdzēto, kas mudinājis līdzdalībnieku (līdzapsūdzēto) sniegt nepatiesu liecību (Dānijas Augstākās tiesas spriedums U2007.1707).²⁰¹

Saskaņā ar Spānijas kriminālkodeksu **Spānijā** apsūdzētajam nav pienākuma sniegt patiesas liecības.²⁰² Turklāt, kā norāda Spānijā praktizējošs advokāts *Álvaro Saumell*, praksē nereti pats tiesnesis personai, pret kuru celta apsūdzība, atgādina, ka tai nav pienākuma teikt patiesību, attiecīgi par nepatiesu liecību sniegšanu nekādas sekas netiek paredzētas.²⁰³

Arī **Itālijā** atbilstoši Itālijas krimināllikumam personai, pret kuru vērsts kriminālprocess, ja šī persona izvēlas tiesības liecināt, nav pienākuma sniegt patiesas liecības. Saskaņā ar Itālijas kriminālprocesa kodeksa 64. pantu šāds nosacījums ir spēkā tiktāl, cik persona liecina attiecībā uz sevi.²⁰⁴ Ja persona liecina par faktiem, kas skar citu personu atbildību, tad attiecībā uz liecībām par šiem faktiem persona iegūst liecinieka statusu un attiecīgi personai kā lieciniekam rodas pienākums liecināt patiesi. Šādā gadījumā par nepatiesu liecību sniegšanu paredzēta kriminālatbildība saskaņā ar Itālijas kriminālkodeksa 372. pantu.²⁰⁵

Zviedrijā saskaņā ar vietējiem normatīvajiem aktiem atbildība par nepatiesu liecību sniegšanu ir tikai lieciniekam, savukārt apsūdzētajam nav pienākuma sniegt patiesas liecības.²⁰⁶ Tāpat arī **Slovēnijā** nav nekādu ierobežojumu attiecībā uz personu, pret kurām vērsts kriminālprocess, liecībām, tās var būt kā patiesas, tā apzināti nepatiesas un nekādas sankciju par to normatīvajos aktos nav paredzētas.²⁰⁷

Kā norāda Francijā praktizējošs advokāts, **Francijas** krimināllikums paredz kriminālatbildību par dažāda veida nodarījumiem, kas saistīti ar nepatiesu liecību sniegšanu un/vai tiesvedības traucēšanu un kavēšanu (citiem vārdiem, šķēršļu likšanu taisnīguma un

²⁰¹ Neils Borum. Rakstveida intervija ar Dānijā praktizējošu advokātu, 2021. gada 19. marts [nav publicēts]

²⁰² Criminal Code of the Kingdom of Spain [Spānijas kriminālkodekss]. Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/6443/file/Spain_CC_am2013_en.pdf [aplūkots 13.04.2021.]

²⁰³ Saumell Álvaro. Rakstveida intervija ar Spānijā praktizējošu advokātu, 2021. gada 11. marts. [nav publicēts]

²⁰⁴ Italian Code of Criminal Procedure [Itālijas kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: <https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-penale/libro-primi/titolo-iv/art64.html> [aplūkots 13.04.2021.]

²⁰⁵ Italian Criminal Code [Itālijas kriminālkodekss]. Pieejams: <https://www.brocardi.it/codice-penale/libro-secondo/titolo-iii/capo-i/art372.html> [aplūkots 13.04.2021.]

²⁰⁶ Swedish code of judicial procedure [Zviedrijas kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: https://www.government.se/contentassets/a1be9e99a5c64d1bb93a96ce5d517e9c/the-swedish-code-of-judicial-procedure-ds-1998_65.pdf [aplūkots 13.04.2021.]

²⁰⁷ Criminal code of the Republic of Slovenia [Slovēnijas kriminālkodekss]. Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/3773/file/Slovenia_CC_2008_en.pdf [aplūkots 13.04.2021.]. Criminal procedure act of the Republic of Slovenia [Slovēnijas kriminālprocesa kodekss]. Official consolidated text. Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/3774/file/Slovenia_CPC_official%20consolidated_2006_en.pdf [aplūkots 13.04.2021.]

patiesības noskaidrošanai) (“obstruction of justice” – angļu val.). Piemēram, Francijas krimināllikuma 434-11. pants paredz, ka jebkurai personai, kurai ir ziņas par aizturētās vai tiesājamās personas nevainīgumu, izņemot, ja pati persona ir noziedzīga nodarījuma izdarītājs vai tā ģimenes loceklis vai tai ir profesionālās konfidencialitātes pienākums, nekavējoties jāsniedz liecība par tai zināmajiem faktiem. Tāpat arī persona, kas ir publiski paziņojusi, ka zina, kas ir noziedzīgā nodarījuma izdarītājs, vairs nevar atteikties atbildēt uz tiesas uzdotajiem jautājumiem. Tāpat arī ir paredzēta kriminālatbildība par nepatiesu liecību sniegšanu tās klasiskajā izpratnē, kāda sastopama lielajā vairumā valstu, ko paredz Francijas krimināllikuma 434-13. pants. Neskatoties uz minēto, kriminālprocesā apsūdzētajai personai tik un tā nav pienākuma sniegt patiesu liecību, jo ikvienam ir gan tiesības klusēt, gan, izvēloties liecinātm, atsaukties uz viņa nevainību.²⁰⁸

Mazliet citāda situācija ir **Igaunijā**. Igaunijas kriminālprocesa kodeksa 293. panta otrā daļa nosaka, ka tiesa izskaidro apsūdzētajam tiesības neliecināt un pienākumu liecināt patiesi, ja apsūdzētais tiesā izmanto tiesības liecināt. Vienlaikus svarīgi norādīt, ka likums nenosaka pienākumu sniegt patiesas liecības pirmstiesas procesā.²⁰⁹ Neskatoties uz minēto, Igaunijā praktizējošs advokāts *Ott Saame*, komentējot attiecīgo regulējumu un tā piemērošanu praksē, norāda, ka pienākums tiesā sniegt patiesas liecības, ciktāl tas attiecas uz apsūdzēto, praksē ir tikai formāli juridisks un vairāk ētisks pienākums. Neviena tiesību norma nenosaka jebkāda veida sankciju apsūdzētajam, ja konstatēts, ka sniegtās liecības ir nepatiesas. Praksē šis apstāklis var tikt ņemts vērā nosakot sodu, taču tikai tādā mērā, ka tiek izslēgtas iespējas piemērot atbildību mīkstinošus apstākļus, kā piemēram, “labprātīgu atzīšanos”, “patiesu nožēlu”, “aktīvu palīdzību nodarījumu atklāšanā” un citus līdzīgus atbildību mīkstinošus apstākļus. Taču fakts, ka apsūdzētais sniedzis apzināti nepatiesas liecības, nevar būt par pamatu smagāka soda piemērošanai,²¹⁰ iepretim tam, kā tas šobrīd ir paredzēts Latvijas Kriminālprocesa likumā un Krimināllikumā.

Atbilstoši **Luksemburgā** praktizējoša advokāta sniegtajai informācijai saskaņā ar Luksemburgā spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem apsūdzētais neliecina jeb nesniedz liecības, bet gan tikai sniedz paziņojumus / izdara apgalvojumus (“*makes statements*”- angļu

²⁰⁸ French Penal Code [Francijas kriminālkodekss]. Pieejams: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070719/LEGISCTA000006149850/2002-01-01/#LEGISCTA000006149850 [aplūkots 13.04.2021.]; Lebrausseau Xavier. Rakstveida intervija ar Francijā praktizējošu advokātu, 2021. gada 10. marts. [nav publicēts]

²⁰⁹ Estonian Code of Criminal Procedure. Karistuseseadustik [Igaunijas kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013093/consolide> [aplūkots 13.04.2021.]

²¹⁰ Ott Saame. Rakstveida intervija ar Spānijā praktizējošu advokātu, 2021. gada 9. marts. [nav publicēts]

val.) saistībā ar savu aizstāvību.²¹¹ Tātad pretēji Kriminālprocesa likumā ietvertajam regulējumam persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nav uzskatāma par liecinošo personu Luksemburgas kriminālkodeksa izpratnē.

Apsūdzētais, sniedzot paziņojumus tiesas sēdē, nedod zvērestu, attiecīgi viņam arī nav pienākuma sniegt patiesas liecības. Līdz ar to apsūdzētais nevar tikt saukts pie atbildības par nepatiesas liecības sniegšanu un zvēresta pārkāpšanu vai jebkādā citā veidā “sodīts” par nepatiesu paziņojumu sniegšanu. Vienīgās “negatīvās sekas” nepatiesu ziņu sniegšanai – tās neapstiprina citi lietā gūtie pierādījumi, attiecīgi persona var tikt notiesāta par nodarījuma izdarīšanu, par ko ir apsūdzēta, jo personai nav izdevies pārliecināt tiesu par savu taisnību/pārliecību.²¹²

Arī Luksemburgas, tāpat kā vairums citu aplūkoto valstu, normatīvie akti pamatā paredz kriminālatbildību tieši lieciniekiem, kas savas liecības sniedz, dodot zvērestu, līdz ar to arī radot pienākumu teikt tikai un vienīgi patiesību. (Luksemburgas kriminālkodeksa 215. – 226. pants)²¹³

Saskaņā ar **Bulgārijas** kriminālprocesa kodeksa 115. pantu apsūdzētais ir tiesīgs sniegt paskaidrojumus/pamatojumu, ja viņš vēlas. Likums nenosaka nekādus ierobežojumus attiecībā uz sniegtās informācijas saturu un neuzliek pienākumu apsūdzētajam runāt tikai patiesību.²¹⁴

Somijā apsūdzētā tiesības tikt uzklautam dod iespēju paust savu viedokli un redzējumu par apstākļiem lietā. Tāpat arī apsūdzētais var tikt nopratināts, bet pratināšanas laikā sniedzot informāciju, nedodot zvērestu par patiesu liecību sniegšanu, proti, tiekot informēts par tiesībām klusēt un citādi neapsūdzēt sevi (Izmeklēšanas likuma 10. pants), taču netiekot brīdināts par jebkādam sekām apzināti nepatiesu liecību sniegšanas gadījumā, jo tādas nav paredzētas. Ja apsūdzētais nolemj izmantot tiesības liecināt / sniegt paskaidrojumus, tad šī persona liecina esošajā statusā, nevis liecinieka statusā, attiecīgi tai nav pienākuma sniegt tikai patiesu informāciju.²¹⁵

²¹¹ François Turk. Rakstveida intervija ar Luksemburgā praktizējošu advokātu, 2021. gada 15. marts. [nav publicēts]

²¹² François Turk. Rakstveida intervija ar Luksemburgā praktizējošu advokātu, 2021. gada 15. marts, [nav publicēts]

²¹³ Code Pénal du Grand-Duché de Luxembourg [Luksemburgas kriminālkodekss]. 215. – 226. pants. Pieejams: http://legilux.public.lu/eli/etat/leg/code/penal/art_221/20200320 [aplūkots 19.03.2021.]

²¹⁴ Penal Procedure Code of the Republic of Bulgaria [Bulgārijas kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/4152/file/PENAL_PROCEDURE_CODE_am2011_en.pdf [aplūkots 19.03.2021.]

²¹⁵ sk. *Esitutkintalaki*. [Somijas kriminālizmeklēšanas akts] Finnish Criminal Investigation Act. Pieejams: https://finlex.fi/en/laki/kaannokset/2011/en20110805_20150736.pdf [aplūkots 18.03.2021.]; Rakstveida intervija ar Somijā praktizējošu advokātu Mäkinen Markku, 2021. gada 20. marts [nav publicēts]

Kā norāda advokāts *József Kapolyi* attiecībā uz tiesisko noregulējumu **Ungārijā**, ja persona, pret kuru uzsākts kriminālprocess, vēlas aktīvi piedalīties procesā, viņai ir tādas tiesības. Persona var norādīt uz jebkādiem faktiem, apstākļiem savai aizstāvībai, un tai nav pienākuma sniegt tikai patiesu informāciju.²¹⁶ Šīs aizstāvības tiesības tiek aprobežotas vienīgi ar to, ka tā nevar izteikt nepatiesas apsūdzības attiecībā uz kādu citu personu, kā arī nedrīkst pārkāpt mirušas personas tiesības uz piemiņu (Ungārijas Kriminālkodeksa 185. panta 1. punkta d) apakšpunkts).²¹⁷

Situācija ir skaidra un nepārprotama – nevienā no iepriekš minētajām Eiropas valstīm (piederošām Kontinentālās Eiropas tiesību sistēmai), kuru tiesiskais regulējums tika aplūkots apsūdzēto personu sniegto liecību/ziņu kontekstā, nepastāv nedz tāds regulējums, kādu šobrīd paredz Kriminālprocesa likums un Krimināllikums, nedz arī līdzīgs vai vismaz līdzvērtīgs. Pilnībā nepamatoti būtu uzskatīt, ka šāda regulējuma neesamībai pamatā ir apstākļi, ka citās Eiropas valstīs šī nav aktuāla problēma, proti, apsūdzētās personas nemelo, nemaldina procesa virzītājus un nekādā veidā necenšas izvairīties no atbildības.

Autores ieskatā, nav šaubu, ka šis jautājums ir vienlīdz aktuāls lielākajā daļā jurisdikciju, taču svarīgi būtu palūkoties uz šo problēmu mazliet plašāk. Šajā ziņā vēlreiz būtu jāizceļ likumdevēja izvirzītais mērķis, ieviešot nepatiesu liecību sniegšanas aizliegumu personām, kurām ir tiesības uz aizstāvību. Proti, tas ir – sekmēt kriminālprocesu ātrāku norisi un efektīvāku izmeklēšanu un iztiesāšanu. Jādomā, ka šī problēma saistībā ar ne pārāk sekmīgu un efektīvu kriminālprocesa norisi (īpaši pirmstiesas procesā) ir fundamentāla problēma, kas būtu jārisina pavisam citā līmenī, un to noteikti nevar atrisināt paredzot nelabvēlīgas sekas par nepatiesu ziņu sniegšanu personai, kas izmanto savas tiesības uz aizstāvību.

Uz aizstāvību vai nevainīguma pamatošanu vērstu ziņu ticamība ir izvērtējama tāpat kā jebkuram citam pierādījumam un tas, ka, piemēram, apsūdzētās personas liecības var saturēt nepatiesus apgalvojumus, autoresprāt, ir adekvāts un samērīgs risks, ar ko būtu jārēķinās procesa virzītājam, ņemot vērā, ka nemainīgi pierādīšanas pienākums galvenokārt gulstas tieši uz procesa virzītāju un apsūdzības uzturētāju.

²¹⁶ Rakstveida intervija ar Ungārijā praktizējošu advokātu *József Kapolyi*, 2021. gada 25. marts [nav publicēts]

²¹⁷ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról (Act XC of 2017 on criminal proceedings) [Ungārijas kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1700090.tv> [aplūkots 18.03.2021.]

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autors izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Tiesību apakšnozarēs Latvijā vēl aizvien nav vienotas izpratnes par pierādījuma un pierādīšanas līdzekļa jēdzieniem un to nošķiršanu. Civilprocesa un administratīvā procesa tiesībās šie jēdzieni uzskatāmi par diviem pilnīgi atšķirīgiem, nosakot, ka pierādījumi ir pierādīšanā izmantojamas ziņas par faktiem, savukārt pierādīšanas līdzeklis – šo ziņu procesuālo nostiprinājuma formu, vienlaikus Kriminālprocesa likums vispār neparedz jēdzienu “pierādīšanas līdzeklis”. Tas pamatojams ar viedokli, ka pierādījums ir tā satura un procesuālās nostiprinājuma formas vienotība.
2. Autoresprāt, kritiski vērtējama ir personas pašas rakstīta un parakstīta iesnieguma, ziņojuma vai paskaidrojuma jeb tā dēvētās pašrocīgās liecības atzīšana par patstāvīgu liecību veidu tās klasiskajā izpratnē. Kriminālprocesā neiesaistītas personas šādu liecību sniegšanas gadījumā nav nedz informētas par tiesībām neliecināt (pilnībā vai kādā daļā), nedz arī tiek brīdinātas par kriminālatbildību, turklāt nav zināmi šādu liecību tapšanas apstākļi, kas prasa kritiskāku un rūpīgāku šo liecību novērtēšanu.
3. Tiesības klusēt un atteikties liecināt (atbildēt uz uzdotajiem jautājumiem) normatīvajā regulējumā ir līdzās pastāvošas, šķietami atšķirīgas tiesības, taču nav sastopamu argumentu vai pazīmju, kas tās konkrēti un strikti nošķirtu, proti, kāpēc tās vispār uzskatāmas par atšķirīgām tiesībām un kādas ir šo tiesību robežas (īpaši ņemot vērā KPL 150. panta 4. punktu un 265. panta pirmo daļu).²¹⁸
4. Autore uzskata, ka tiesības klusēt un neliecināt, tai skaitā brīdinājums, ka viss, ko šī persona teiks, var tikt izmantots pret viņu, attiecas uz personas pratināšanu (un citām izmeklēšanas darbībām, kurās tiek iegūtas liecības) vai pašrocīgi sniegtajām liecībām, taču to nevar attiecināt uz personas neformāliem izteikumiem ārpus pratināšanas, kas nav nedz fiksēti normatīvajos aktos paredzētajā kārtībā, nedz arī pašas personas apliecināti izteikumi.
5. Pēc autores domām, grozījumi Krimināllikumā un Kriminālprocesa likumā, kas paredz personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pienākumu sniegt patiesas liecības un reizē nosaka atbildību pastiprinošu apstākli par apzināti nepatiesu liecību sniegšanu, nav piemērotākais

²¹⁸ KPL 150. panta 4. punkts: “izskaidro personai tās tiesības **neliecināt**, brīdina, ka visu, kas tiks teikts, var izmantot pret šo personu, kā arī informē par apzināti nepatiesas liecības sniegšanas sekām”;

KPL 265. panta pirmā daļa: [..] paziņo, par ko tā tiek aizturēta, un brīdina, ka tai ir tiesības **klusēt**, ka visu, ko šī persona teiks, var izmantot pret to.

un samērīgākais risinājums, lai novērstu pastāvošo problēmu, proti, kriminālprocesa kavēšanu un traucēšanu personas sniegto maldinošo un nepatieso ziņu rezultātā. Tā kā atbildību pastiprinošu apstākli iespējams piemērot ar tiesas spriedumu vai prokurora priekšrakstu par sodu, tiek izslēgti vairāki gadījumi, kad būtu objektīvs pamats atbildību pastiprinoša apstākļa konstatēšanai (piemēram, kriminālprocess pret personu izbeigts uz noilguma pamata lietas sarežģītības un procesa virzītāja nemitīgas un apzinātas maldināšanas dēļ).

6. Autore saredz problēmas Krimināllikuma 48. panta pirmās daļas 17. punkta interpretācijā un piemērošanā, uzskatot, ka “nepatiesa liecība” personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, kontekstā nav tulkojama atbilstoši Krimināllikuma 300. panta izpratnei. Autore neatbalsta viedokli, ar kuru daļēja klusēšana netiek uzskatīta par tiesību neliecināt izmantošanu. Personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, sniegtās nepilnīgās liecības, noklusējot (pat pieņemot, ka būtiskus lietas apstākļus), taču arī liecinot patiesi par kādiem apstākļiem, nebūtu atzīstamas par nepatiesām liecībām. Šādas liecības ir vērtīgas izmeklēšanā arī būdamas nepilnīgas, jo jebkura informācija no šīs personas ir informācija, kas var būt noderīga procesa virzītājam pierādīšanā.
7. Autoresprāt, būtisks ir jautājums par pierādīšanas standartu attiecībā uz apzināti nepatiesu liecību konstatēšanu. Tiesu praksē sastopama pieeja par nepatiesu liecību atzīstot tādu apsūdzētā liecību, kas nav uzskatāma par ticamu, jo to neapstiprina citi lietā gūti pierādījumi. Ņemot vērā, ka atbildību pastiprinošs apstāklis var ietekmēt personai piemērojamo sodu (tā mēru), nosakot to smagāku, tiesai ir jāspēj pierādīt, ka sniegtās liecības ir nepatiesas jeb neatbilstošas faktiskajiem apstākļiem, un tās ir sniegtas apzināti.
8. Autores ieskatā, patiesības slēpšana, apstākļu noklusēšana un/vai faktu noliegšana ir loģisks un samērīgs risks, kas apsūdzībai jāņem vērā sakarā ar personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, personisko ieinteresētību lietas iznākumā. Attiecīgi nelabvēlīgas sekas personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, kas sniegusi apzināti nepatiesas liecības, būtu paredzamas tikai gadījumā, kad tiesa objektīvi konstatē, ka personas apzināti nepatieso ziņu rezultātā ir maldināts procesa virzītājs, būtiski kavēta izmeklēšana un traucēta efektīva kriminālprocesa norise (piemēram, mainītas liecības, vairākkārt izvirzot dažādas notikušā versijas), salīdzinot to ar gadījumu, ja persona būtu izmantojusi tiesības klusēt.
9. Krimināllikuma 48. panta pirmās daļas 17. punkta piemērošana praksē varētu radīt acīmredzamas problēmas, kad tiesa šauri un tikai gramatiski interpretē tiesību normu, tādējādi nepatiesas liecības sniegšanas faktu atzīstot par atbildību pastiprinošu apstākli

gadījumos, kad tam nav objektīva pamata. Saglabājot tiesisko regulējumu tādu, kāds tas ir šobrīd, lai panāktu krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu, pirmkārt, būtu jāakcentē šīs normas mērķis, lai tiesību piemērotājam būtu skaidri tās pamatotas piemērošanas apstākļi, iespējams izstrādājot vadlīnijas vienotai izpratnei un pieejai.

10. Kontinentālās Eiropas tiesiskajā sistēmā nav pazīstama tāda veida tiesiskā konstrukcija, paredzot personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pienākumu sniegt tikai patiesas liecības, ja persona izmanto tiesības liecināt, un nepatiesu liecību sniegšanas gadījumā, piemērojot personai jebkāda veida nelabvēlīgas tiesiskas sekas. Uzskatāms, ka Latvijā esošais tiesiskais regulējums ir neparasta un ne pārāk veiksmīga pieeja izvirzītā mērķa sasniegšanai.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Literatūra

1. Baumanis J. Ceļā uz kriminālprocesa mērķi jeb kriminoloģiskie gēni. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2018.
2. Bārdiņš G. Pierādījumi. VIII nodaļa. Autoru kolektīvs. Dr.iur. J. Briedes vispārīgā zinātniskā redakcija. Administratīvais process tiesā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2008.
3. Briede J., Višķere I., Litvins G., Bitāns A., Danovskis E. Komentārs Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011.
4. Dombrovskis R. Kriminālprocesuālās pierādīšanas teorētiskie pamati. Rīga: Baltijas Starptautiskā akadēmija, 2013.
5. Dombrovskis R. Par pierādījumu izpratni kriminālprocesā. Jurista Vārds, 31. oktobris, 2006, Nr. 43 (446)
6. Dombrovskis R. Vēlreiz par pierādījumu un pierādīšanas izpratni. Jurista Vārds, 17. janvāris, 2012, Nr. 3 (702).
7. Eilande V. Lietas iztiesāšana pirmās instances tiesā. III nodaļa. Grām.: Rokasgrāmata tiesnešiem kriminālprocesā. G. Kūtra zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2010.
8. Judins A. Krimināltiesību terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Raka, 1999.
9. Judins A. Pārskats par 2020. gada 11. jūnija Kriminālprocesa likumu grozījumu būtību. Jurista Vārds, 2020, 21. jūlijs, Nr. 29 (1139).
10. Kalniņš A. Kriminālbildības noilgums. Kā un kāpēc tas iestājas? LV portāls. 30. jūlijā, 2013. Pieejams: <https://lvportals.lv/viedokli/257007-kriminalatbildibas-noilgums-ka-un-kapec-tas-iestajas-2013>
11. Kalniņš A. Kriminālvajāšana. V nodaļa. Grām.: Rokasgrāmata prokuroriem kriminālprocesā. G. Kūtra zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2010.
12. Kavalieris A. Komentārs Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksa 121. pantam. Grām.: Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksa komentāri. B. Azāns, J. Dzenītis, I. Indulēns u.c.; B. Azāna visp. redakcijā. Rīga: "Avots", 1986.
13. Krastiņš U. Komentārs Krimināllikuma 300. pantam. Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D. Krimināllikuma komentāri. Trešā daļa (XVIII – XXV nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016.

14. Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I – VIII nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015.
15. Kūtris G. Apsūdzētā tiesības kriminālprocesā: vai nav pārāk daudz? Jurista Vārds, 2021, 12. janvāris, Nr. 2 (1164).
16. Leja M. Tiesības neliecināt pret sevi. Jurista Vārds, 2013, 6. augusts, Nr. 32 (783).
17. Leja M. Atgriežoties pie tiesību neliecināt pret sevi satura. Jurista Vārds, 2020, 7. jūlijs, Nr. 27 (1137).
18. Leja M. Krimināllikuma 300. pants – gandrīz mirusi norma. Jurista Vārds, 29. aprīlis, 2014, Nr. 17 (819).
19. Liede. A. Latvijas PSR kriminālprocess. Vispārīgā daļa. Tiesu pierādījumi. Rīga: „Zvaigzne”, 1980.
20. Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess (vispārīgā daļa) un tiesu pierādījumi. 1970. gadā publicētās grāmatas faksimilizdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2010.
21. Liede A. Komentārs Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksa 95. pantam. Grām.: Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksa komentāri. B. Azāns, J. Dzenītis, I. Indulēns u.c.; B. Azāna visp. redakcijā. Rīga: “Avots”, 1986.
22. Liede A. Sabiedrības loma kriminālprocesā. Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1961.
23. Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. 1. grāmata. Rīga, Raka, 2000.
24. Meikališa Ā. Pirmstiesas izmeklēšana. Rīga: SIA “Biznesa augstskola Turība”, 2001.
25. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma un Krimināllikuma jaunāko grozījumu komentārs un subjektīvs vērtējums daudzsolosajām prognozēm. Jurista Vārds, 21. jūlijs, 2020, Nr. 29 (1139)
26. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess shēmās A. daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007.
27. Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. 2. labotais un papildinātais izd. Rīga: “Raka”, 2000.
28. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. Jurista Vārds, 23. maijs, 2006, Nr. 20 (423).
29. Ņesterova I. Tiesības sevi neapsūdzēt kriminālprocesā. Promocijas darbs. Rīga: [b.i.], 2013. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/5200>
30. Ņesterova I. Tiesību neliecināt problēmjaudājumi. Tiesību interpretācija un tiesību jaunrade – kā rast pareizo līdzsvaru: Latvijas Universitātes 71. zinātniskās konferences rakstu krājums, Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2013. Pieejams: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Jur-konf-71_2013_Ties-interpret-ties-jaunr.pdf

31. [b.a.] Raisījiesies diskusija par patiesību kriminālprocesā. Jurista Vārds, 2019, 19. novembris, Nr. 46 (1104).
32. Rokasgrāmata par Eiropas tiesībām saistībā ar tiesu iestāžu pieejamību. Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra un Eiropas Padome, 2016, 80. – 81. lpp. Pieejams: https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_access_justice_LAV.PDF
33. Rozenbergs J. Advokāta loma tiesību uz aizstāvību nodrošināšanā. Grām.: Kriminālprocesa likumam – 10. Pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi. Prof. Dr. iur. Ārijas Meikališas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015.
34. Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa likuma 20. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniskā monogrāfija prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
35. Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa likuma 61. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniskā monogrāfija prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
36. Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa likuma 62. pantam. Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniskā monogrāfija prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
37. Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa likuma 69. pantam. Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniskā monogrāfija prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
38. Rozenbergs J., Torgāns K. Komentārs Civilprocesa likuma 104. pantam. Grām.: Civilprocesa likuma komentāri. I daļa (1. – 28. nodaļa). Sagatavojis autoru kolektīvs Prof. K. Torgāna zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2011.
39. Rusanovs E. “...a, kad jūs labāk atcerējāties notikušo uzreiz pēc notikuma vai tagad?” Jurista Vārds, 2020, 15. jūnijs. Pieejams: <https://juristavards.lv/eseja/276804-a-kad-jus-labak-atcerejaties-notikuso-uzreiz-pec-notikuma-vai-tagad/>
40. Smilgainis V. Liecinieka liecību psiholoģija. Rīga, Latvijas Universitāte, 1995.
41. [b.a.] Stājas spēkā apjomīgi grozījumi kriminālprocesa efektīvizēšanai un pilnveidošanai. Tieslietu Ministrija. Jurista Vārds, 6. jūlijs, 2020. Pieejams: <https://juristavards.lv/zinas/276875-stajas-speka-apjomigi-grozijumi-kriminalprocesa-efektivizesanai-un-pilnveidosanai/>
42. Strada-Rozenberga K. Aizturēšanas kriminālprocesuālā būtība un izpaušme. 25. aprīlis, 2006, Nr. 17 (420). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/133570-aizturesanas-kriminalprocesuala-butiba-un-izpaušme/>

43. Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 19. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniskā monogrāfija prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
44. Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 127. pantam. Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniskā monogrāfija prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
45. Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 131. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniskā monogrāfija prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
46. Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas teorija kriminālprocesā. Vispārīgā daļa. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2002.
47. Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas teorijas pamatjēdzienu problemātika. Disertācija. Rīga: [b.i.], 2002.
48. [b.a.] Tieslietu ministrija. Jānis Bordāns: KPL grozījumi novērsīs tiesvedības procesu nepamatotu novilcināšanu. Jurista Vārds, 2020, 12. jūnijs. Pieejams: <https://juristavards.lv/zinas/276768-janis-bordans-kpl-grozijumi-noversis-tiesvedibas-procesu-nepamatotu-novilcinasanu/>
49. Zvejniece N. Tiesas kompetence noziedzīgu nodarījumu izdarījušās personas apzināti nepatiesas liecības konstatēšanā un soda noteikšanā. Tiesībdomas: priekšlasījumi, publikācijas. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 21, 2020. gada novembris. Pieejams: http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/2_Par_Augstako_tiesu/Informativie_materiali/AT_biletens21_web2.pdf
50. Franziska Clemens & Tuule Grolig (2019) Innocent of the crime under investigation: suspects' counter-interrogation strategies and statement-evidence inconsistency in strategic vs. non-strategic interviews, *Psychology, Crime & Law*, 25:10, 945-962. Pieejams: <https://doi.org/10.1080/1068316X.2019.1597093>
51. Herbet R. Limburg. The Privilege of the Accused to Refuse to Testify. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol.52, Reform in Administration of Justice (Mar.,1914). Sage publications, Inc. in asociation with the American Academy of Political and Social Science. Pieejams: <https://www.jstor.org/stable/1012490>
52. Jackson J. Re-Conceptualizing the Right of Silence as an Effective Fair Trial Standard. *International and Comparative Law Quarterly*, 2009, Vol.58, Issue 04. Pieejams: <https://www.jstor.org/stable/25622247?seq=1>

53. Roberts A. Reclaiming the importance of the defendant's testimony: Prior conviction impeachment and the fight against implicit stereotyping. 83 U. CHI. L. REV. 835 (2016).
Pieejams:
<https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5935&context=uclrev>
54. Robert Popper, History and Development of the Accused's Right to Testify, 1962 WASH. U. L. Q. 454 (1962). Pieejams:
https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3229&context=law_lawreview
55. Stumer A. The Presumption of Innocence. Evidential and Human Right Perspectives. Oxford: Hart Publishing Ltd, 2000.
56. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса. М.: Издательство «Наука», 1968.

Normatīvie akti

57. Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. 1948. Pieejams:
https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/lat.pdf
58. Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Pieņemta: 04.11.1950.
Pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649>
59. Eiropas Savienības Pamattiesību harta, 2000. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=ES>
60. Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 9. marta Direktīva 2016/343. Pieejams:
32016L0343 - EN - EUR-Lex - EUR-Lex <https://eur-lex.europa.eu> > legal-content > TXT > uri=C.
61. Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. Pieejams:
<https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme>
62. Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts 14.10.1998. Pieejams:
<https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums>
63. Administratīvā procesa likums: LV likums. Pieņemts 25.10.2001. Pieejams:
<https://likumi.lv/ta/id/55567-administrativa-procesa-likums>
64. Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. Pieejams:
<https://likumi.lv/doc.php?id=88966>
65. Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. Pieejams:
<https://likumi.lv/doc.php?id=107820>
66. Latvijas Kriminālprocesa kodekss (konsolidēts): LV likums. Pieņemts 06.01.1961.
[zaudējis spēku 01.10.2005.] Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=90971>

67. Latvijas Kriminālprocesa kodekss. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002.
68. Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālprocesa kodekss. Rīga: “Avots”, 1985.
69. Strafgesetzbuch – StGB (German Criminal Code) [Vācijas kriminālkodekss]. Pieejams: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html
70. Strafgesetzbuch – StGB (Austrian Criminal Code) [Austrālijas kriminālkodekss]. Pieejams: <https://www.jusline.at/gesetz/stgb>
71. Denmark Criminal Code [Dānijas kriminālkodekss]. Order No. 909 of September 27, 2005, as amended by Act Nos. 1389 and 1400 of December 21, 2005. Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/6372/file/Denmark_Criminal_Code_am2005_en.pdf
72. Criminal Code of the Kingdom of Spain [Spānijas kriminālkodekss]. Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/6443/file/Spain_CC_am2013_en.pdf
73. Italian Code of Criminal Procedure [Itālijas kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: <https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-penale/libro-primi/titolo-iv/art64.html>
74. Italian Criminal Code [Itālijas kriminālkodekss]. Pieejams: <https://www.brocardi.it/codice-penale/libro-secondo/titolo-iii/capo-i/art372.html>
75. Swedish code of judicial procedure [Zviedrijas kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: https://www.government.se/contentassets/a1be9e99a5c64d1bb93a96ce5d517e9c/the-swedish-code-of-judicial-procedure-ds-1998_65.pdf
76. Criminal code of the Republic of Slovenia [Slovēnijas kriminālkodekss]. Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/3773/file/Slovenia_CC_2008_en.pdf;
77. Criminal procedure act of the Republic of Slovenia [Slovēnijas kriminālprocesa kodekss]. Official consolidated text.
Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/3774/file/Slovenia_CPC_official%20consolidated_2006_en.pdf
78. French Penal Code [Francijas kriminālkodekss]. Pieejams: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070719/LEGISCTA00006149850/2002-01-01/#LEGISCTA000006149850;
79. Karistusadustik [Igaunijas kriminālprocesa kodekss] Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/529012014005/consolide/current>
80. Code Pénal du Grand-Duché de Luxembourg. [Luksemburgas kriminālkodekss] Pieejams: http://legilux.public.lu/eli/etat/leg/code/penal/art_221/20200320
81. Esitutkintalaki. [Somijas kriminālizmeklēšanas akts] Finnish Criminal Investigation Act. Pieejams: https://finlex.fi/en/laki/kaannokset/2011/en20110805_20150736.pdf

82. Törvény a büntetőeljárásról [Ungārijas kriminālprocesa kodekss]. Pieejams:
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1700090.tv>

Juridiskās prakses materiāli

83. ECT 27.11.2008. spriedums lietā Salduz pret Turciju (iesnieguma Nr. 36391/02).

84. ECT 06.06.2000. spriedums lietā Averill pret Apvienoto Karalisti (iesnieguma Nr. 36408/97)

85. ECT 08.02.1996. spriedums lietā John Murray pret Apvienoto Karalisti (iesnieguma Nr. 18731/91)

86. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 10. februāra lēmums lietā Nr. SKK-5/2015. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3655>

87. Augstākās tiesas 2015. gada 27. janvāra lēmumā lietā Nr. SKK-23/2015. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3682>

88. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2013. gada 10. decembra lēmums lietā Nr. SKK-463/2013.
Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3768>

89. Senāta Krimināllietu departamenta 2007. gada 18. decembra lēmums lietā Nr. SKK-717/2007, krimināllieta Nr.81513095. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/4129>

90. Augstākās tiesas Senāta 2007. gada 8. marta lēmums lietā SKK-106/2007. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/4104>

91. LR Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 1997. gada 12. februāra spriedums lietā Nr. SKC-36. Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 1997. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 1998.

92. Kurzemes apgabaltiesas 2021. gada 5. marta spriedums krimināllietā Nr. 11380048019.
Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/442743.pdf>

93. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2020. gada 24. novembra spriedums Krimināllietā Nr.11087030018. Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/438088.pdf>

94. Kurzemes apgabaltiesas 2020. gada 21. oktobra spriedums krimināllietā Nr. 11360021219.
Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/439628.pdf>

95. Zemgales apgabaltiesas Krimināllietu kolēģijas 2020. gada 11. augusta spriedums krimināllietā Nr. 11816001416.
Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/432530.pdf>

96. Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2019. gada 5. decembra spriedums krimināllietā Nr. 15890023117
Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/406180.pdf>;
97. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2018. gada 10. aprīļa spriedums krimināllietā Nr. 11410029516.
Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/369340.pdf>
98. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2018. gada 9. aprīļa spriedums krimināllietā Nr. 12812000713 [nav publicēts]
99. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2015. gada 15. maija spriedums krimināllietā Nr. 3870001003 K04-0003-15/32. [nav publicēts]
100. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas 2021. gada 19. janvāra spriedums krimināllietā Nr. 1089088819. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/440519.pdf>
101. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2020. gada 9. oktobra spriedums krimināllietā Nr. 16870001316. [nav publicēts]
102. Vidzemes rajona tiesas 2020. gada 20. augusta spriedums krimināllietā Nr. 11400010620.
Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/437638.pdf>
103. Rēzeknes tiesas 2019. gada 11. februāra spriedums lietā Nr. 12290000116. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/387978.pdf>
104. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2016. gada 3. oktobra spriedums krimināllietā Nr. 11840001413.
Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/383752.pdf>
105. Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 2018. gada 13. septembra spriedums krimināllietā Nr. 11096169613. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/378570.pdf>
106. Vidzemes rajona tiesas 2018. gada 23. augusta spriedums krimināllietā Nr. 11280036417.
Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/371717.pdf>
107. Rēzeknes tiesas 2017. gada 5. decembra spriedums krimināllietā Nr. 11290026915.
Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/353890.pdf>
108. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2016. gada 16. maija spriedums civillietā Nr. 11089198314. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/292343.pdf>
109. Aizkraukles rajona tiesas 2016. gada 4. februāra spriedums lietā Nr. 11817004710, 11370039811, 11817003012.
Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/288583.pdf>
110. Aizkraukles rajona tiesas 2016. gada 7. janvāra spriedums krimināllietā Nr. 11370030715.
Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/253785.pdf>

111. Liepājas tiesas 2015. gada 15. jūnija spriedums lietā Nr. 11261070313. Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/241109.pdf>
112. Rīgas rajona tiesas 2015. gada 5. marta spriedums krimināllietā Nr. Nr.11354006211.
Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/379091.pdf>
113. Aizdomās turētās M.Č. 2018. gada 15. marta rakstveida liecības kriminālprocesā
Nr. 16870001316 [nav publicēts].
114. Personas, pret kuru uzsākts kriminālprocess, M.Č. 2017. gada 28. jūnija rakstveida liecības
kriminālprocesā Nr. 16870001316 [nav publicēts]
115. Izmeklētājas I.T. 2017. gada 5. jūnija e-pasts ar jautājumiem [nav publicēts];
116. Aizstāvja zvērināta advokāta 2017. gada 18. maija lūgums Korupcijas novēršanas un
apkarošanas biroja izmeklētājam kriminālprocesā Nr. 16870001316. [nav publicēts];
117. Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta Sevišķi svarīgu
lietu izmeklēšanas nodaļas prokurora 2013. gada 13. maija lēmums par kriminālprocesa
Nr.12812000713 izbeigšanu daļā pret /personu/. [nav publicēts]
118. Likumprojekta "Grozījumi Krimināllikumā" papildinātā anotācija. Pieejams:
[https://likumi.lv/wwwraksti/LIKUMI/PAPILDINATAS_ANOTACIJAS/TM_PAPILD_ ANOT_KL_425_LP13_15062020.DOCX](https://likumi.lv/wwwraksti/LIKUMI/PAPILDINATAS_ANOTACIJAS/TM_PAPILD_ANOT_KL_425_LP13_15062020.DOCX)
119. Likumprojekta "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" anotācija.
Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/7CD9A2FA59E27C78C225848F003F2582?OpenDocument#b>
120. Likumprojekta "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" sākotnējās ietekmes novērtējuma
ziņojums (anotācija). Pieejams:
<http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/E6029B526E16BE95C225821F0036067B?OpenDocument#b>
121. Latvijas Republikas 13. Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas
apakškomisijas 2019. gada 18. jūnija sēdes protokols Nr. 23.
Pieejams:<https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/4FF55A4B0FF1D5F4C2258418002490AE?OpenDocument&prevCat=13|Juridiskās%20komisijas%20Krimināltiesību%20politikas%20apakškomisija>
122. Latvijas Republikas 13. Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas
apakškomisijas 2020. gada 18. februāra sēdes protokols Nr. 41. Pieejams:
<https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/AF5A54D34A7BBF4DC225850D00>

406059?OpenDocument&prevCat=13|Juridiskās%20komisijas%20Krimināltiesību%20politikas%20apakškomisija.

123. Latvijas Republikas 13. Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas 2019. gada 18. jūnija sēdes audioieraksts. Pieejams Saeimā pēc individuāla pieprasījuma.
124. Latvijas Republikas 13. Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas 2020. gada 18. februāra sēdes audioieraksts. Pieejamas Saeimā pēc individuāla pieprasījuma.
125. Latvijas Republikas 13. Saeimas rudens sesijas septītās sēdes 2019. gada 17. oktobra stenogramma.
Pieejams:<http://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/F5B13BB275CC1453C22584AA0044D76F?OpenDocument>
126. Ārlietu ministrijas Latvijas pārstāvja starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās biroja 08.01.2020. vēstule Nr. 03-560 Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijai Par viedokļa sniegšanu. Pieejams Saeimā pēc individuāla pieprasījuma.
127. Latvijas Republikas tiesībsarga 2020. gada 24. janvāra vēstule Nr. 6-2/43 *Par grozījumiem Kriminālprocesa likuma 64. un 67. pantos*. Pieejams:
<https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/504838F5E98FBAE8C22584FD004B8443?OpenDocument>
128. 05.11.2019. Atklātā vēstule par izskatāmo likumprojektu Nr. 427/Lp13 “Grozījumi Kriminālprocesa likumā”. Pieejams:
<https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/2566180AA23D80FDC22584AF002B42E5?OpenDocument>

Citi avoti

129. Intervija ar zvērinātu advokātu Vari Klotiņu, 2021. gada 5. marts [nav publicēts]
130. Dr. Johannes Leon. Rakstveida intervija ar Austrijā praktizējošu advokātu, 2021. gada 18. marts [nav publicēts]
131. François Turk. Rakstveida intervija ar Luksemburgā praktizējošu advokātu, 2021. gada 15. marts [nav publicēts]
132. József Kapolyi. Rakstveida intervija ar Ungārijā praktizējošu advokātu. 2021. gada 25. marts [nav publicēts]
133. Lebrausseau Xavier. Rakstveida intervija ar Francijā praktizējošu advokātu, 2021. gada 10. marts. [nav publicēts]

134. Mäkinen Markku. Rakstveida intervija ar Somijā praktizējošu advokātu Mäkinen Markku, 2021. gada 20. marts [nav publicēts]
135. Neils Borum. Rakstveida intervija ar Dānijā praktizējošu advokātu, 2021. gada 19. marts [nav publicēts]
136. Ott Saame. Rakstveida intervija ar Spānijā praktizējošu advokātu, 2021. gada 9. marts. [nav publicēts]
137. Saumell Álvaro. Rakstveida intervija ar Spānijā praktizējošu advokātu, 2021. gada 11. marts. [nav publicēts]

Maģistra darbs “Personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, liecības kā pierādījums” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Beate Rēdere

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai
Vadītāja: Prof., Dr. iur. Kristīne Strada-Rozenberga

Recenzents:

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā 26.04.2021.

Dekāna pilnvarotā persona:

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē

Komisijas sekretāre: